

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2020

Jan Roleček

Zadání diplomové práce

Autor:	Jan Roleček
Studium:	P15P0490
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - dějepis, Učitelství pro 2. stupeň základních škol - etická výchova
Název diplomové práce:	Internet, sociální sítě a žáci 2. stupně základní školy
Název diplomové práce AJ:	Internet, social networks and pupils of the second grade of elementary school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá problematikou užívání sociálních sítí a internetu u žáků 2. stupně základních škol a studentů nižšího stupně víceletého gymnázia. Cílem práce je zjistit kolik času žáci tráví na internetu a sociálních sítích pro zábavu a kolik času využívají internet jako zdroj informací, jakým způsobem internet ovlivňuje jejich volný čas a zda jsou si žáci vědomi rizik spojených s jeho užíváním. Teoretická část se zaměřuje na informace o internetu, sociálních sítích, jejich historii a na charakteristiku nejvýznamnějších z nich. Dále jsou rozebírány otázky bezpečnosti žáků základních škol na internetu. Je zde popsáno i vývojové období rozhodné pro tuto práci, tedy starší školní věk. Praktická část zkoumá především čas a aktivity žáků na internetu a sociálních sítích. Informace budou získávány kvantitativní metodou pomocí nestandardizovaného dotazníku vlastní tvorby a rozhovorů s žáky základních škol (ohniskové skupiny). Získaná data budou zpracována a statisticky vyhodnocena v grafech a tabulkách.

FISHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

FISHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5046-0.

KOŽÍŠEK, Martin a Václav Písecký. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016, 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.

PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010, 181 s. ISBN 978-80-245-1742-1.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online : vybraná rizika používání internetu*. Praha: Ve spolupráci s masarykovou univerzitou vydala Grada, 2014, 193 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7527-6.

ZIMBARDO, Philip G. - COULOMBE, Nikita D. *Odpojený muž : jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložila Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložila Kateřina Klabanová. Praha: Grada, 2017, 280 s. ISBN 978-80-247-5797-1.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

Oponent: Mgr. Sylvie Tichotová

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2018

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Internet, sociální sítě a žáci 2. stupně základní školy
Diplomová práce

Autor: Jan Roleček
Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: MZS2DE – Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – dějepis
MZS2EV – Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – etická výchova

Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. Sylvie Tichotová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně pod vedením doc. PhDr. Pavla Vacka, Ph.D. a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23. 4. 2020

.....

Jan Roleček

ANOTACE

ROLEČEK, Jan. *Internet, sociální sítě a žáci 2. stupně základní školy*. Hradec Králové, 2020. Diplomová práce. Univerzita Hradec králové. Vedoucí práce doc. PhDr. Pavel Vacek PhD.

Diplomová práce se věnuje problematice internetu, sociálních sítí a s nimi spojenými riziky. Hlavním cílem práce je potvrdit či vyvrátit výsledky z velkých výzkumů, které se věnovaly stejnému tématu.

První část práce teoreticky představuje důležité pojmy, jejich charakteristiku a stručnou historii. Věnuje se tedy žákům na 2. stupni ZŠ, internetu, sociálním sítím, virtuální komunikaci a rizikům, které z této komunikace vyplývají. Stručně jsou v závěru teorie popsány i možnosti ochrany bezpečnosti dětí v rámci sociálních sítí.

Praktická část vychází z dotazníkového šetření. Jsou zde popsány výsledky z toho průzkumu a získaná data jsou komparována s výsledky z jiných výzkumů, tak aby došlo k ověření výzkumných otázek a splnění daných cílů práce. Dotazník byl distribuován online verzí mezi žáky 2. stupně ZŠ v lokalitě Rychnovska a Podorlicka. Jejich odpovědi byli zpracované do grafické podoby tabulek a grafů, pro lepší přehlednost. Výstupy vlastního výzkumu a porovnání našich dat s daty předchozích projektů jsou řešeny v závěru spolu s odpověďmi na výzkumné otázky.

Klíčová slova: internet, sociální sítě, děti, Facebook, Instagram, pubescence

ANNOTATION

ROLEČEK, Jan. *Internet, social networks and pupils of the second grade of elementary school*. Hradec Králové, 2020. MA thesis. University of Hradec Králové. Supervisor Doc. PhDr. Pavel Vacek PhD.

The diploma thesis addresses the issue of the Internet, social networks, and related risks. The main goal of the thesis is to confirm or deny the results of large studies dealing with the same topic.

The first part of the thesis theoretically presents important concepts, their characteristics, and a brief history. The work is focused on second grade students in elementary school, the Internet, social networks, virtual communication, and the risks that arise from this communication. The end of the theoretical part briefly describes the possibilities of child safety protection within social networks.

The practical section is based off of a questionnaire survey. This part describes the results of the survey and the obtained data, which is then compared with the results of other research in order to verify researched questions and meet the given goals of the work. The questionnaire was distributed in an online version among the second grade students of the primary school in the locality of Rychnov and Podorlicko. Their answers were processed into tables and graphs for better clarity. The output of our own research and the comparison of our data with the data of the previous projects is discussed in the conclusion together with the answers to the research questions.

Key words: Internet, Social network, Children, Facebook, Instagram, pubescenc

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce panu doc. PhDr. Pavlu Vackovi, Ph.D. za jeho vedení, rady, věcné připomínky a za čas, který mi věnoval. Také děkuji všem svým respondentům, kteří mi věnovali svůj čas a ochotně odpověděli na všechny otázky v dotazníku.

V Hradci Králové dne 23. 04. 2020

Obsah

Úvod	10
Teoretická část 1 Období dospívání	12
1.1 Fáze adolescence	12
1.2 Raná adolescence	14
1.2.1 Tělesné změny	14
1.2.2 Kognitivní změny	15
1.2.3 Emoční vývoj	16
1.2.4 Socializace v rané adolescenci	17
2 Komunikace	19
2.1 Typy komunikace	19
2.2 Virtuální komunikace	21
2.2.1 Typy virtuální komunikace	22
2.2.2 Specifické rysy virtuální komunikace	23
2.2.3 Jazykové proměny ve virtuální komunikaci	24
3 Internet	27
3.1 Vznik a vývoj internetu	28
3.2 Využití internetu	29
4 Sociální sítě	31
4.1 Typy sociálních sítí	32
4.1.1 Lokální a celosvětové sociální sítě	32
4.1.2 Klasifikace podle odbornosti	33
4.1.3 Klasifikace podle přihlášení	33
4.1.4 Klasifikace podle funkce	34
4.1.5 Klasifikace podle účelu využití	35
4.2 Nejvýznamnější sociální sítě	37
4.2.1 Facebook	38
4.2.2 Youtube	39
4.2.3 WhatsApp	40
4.2.4 Instagram	40
4.2.5 TikTok	41
5 Bezpečný pohyb v online prostředí	43
5.1 Závislostní chování	44
5.1.1 Netolismus	45
5.1.2 Nomofobie	46
5.2 Rizika internetové komunikace	47
5.1.3 Kyberšikana	48

5.1.4 Kybergrooming	50
5.1.5 Sexting	51
5.1.6 Trolling - webcam trolling	52
5.3 Prevence rizikového chování spojeného s online světem	53
5.2.1 Zákonná opatření	53
5.2.2 Projekty prevence	54
Praktická část 6 Aktuální stav výzkumu	56
6.1 Mezinárodní výzkumy	56
6.2 České výzkumy	57
6.3 Výzkumy v závěrečných pracích	57
7 Metodologie vlastního výzkumu	58
7.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky	58
7.2 Metoda výzkumu a výzkumný vzorek	59
8. Výsledky dotazníkového šetření	60
Závěr	93
Seznam použité literatury	96
Seznam obrázků a tabulek	101
Seznam grafů	102
Přílohy	103

Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na fenomén dnešní doby, jímž jsou sociální sítě. Ty jsou prostředkem komunikace, zároveň také zdrojem zábavy, který nějakým způsobem využívá většina světové populace. Především mladší generace si na ně zvykly a díky moderním technologiím je mají dostupné takřka neustále. Jejich význam a vliv stále roste, takže se staly součástí každodenního života, který významně ovlivňují. Svým způsobem je nám jejich prostřednictvím všechno blíž. Není problém živě komunikovat s lidmi, kteří jsou téměř kdekoli na světě. Zároveň se díky nim a internetu svět zrychluje. Přináší nám dostupné informace tady a teď, ať jsme kdekoli. Společně s těmito výhodami přichází i různá rizika a nebezpečí, ohrožením počítače počínaje, přes závislostní chování, kyberšikanu až k ohrožení lidského života.

Téma „*Internet, sociální sítě a žáci 2. stupně ZŠ*“, jsme zvolili z více důvodů. Jedním z nich je naše vlastní aktivita na sociálních sítích, kde nás někdy zaráží chování některých lidí, které tam máme možnost pozorovat spolu s případy, které se v posledních letech objevovaly v médiích, jako například v roce 2017 „modrá velryba“. Nyní je velmi oblíbená sociální síť TikTok, na které se rovněž objevily zdraví nebezpečné aktivity. Jejich provozovatelé následně vyzývali ostatní, aby to také vyzkoušeli. Zároveň jsme aktivní v několika sportech a zaráží nás situace, která v posledních letech nastává u oddílů mládeže. Děti je zde velmi málo, protože většina z nich o sport nemá zájem, většinou kvůli počítačům. To nás vedlo k zamyšlení se nad tím, jaký vztah mají v lokalitě, kde žijeme a působíme, tedy v Rychnově nad Kněžnou a blízkém okolí, žáci k internetu a sociálním sítím.

Zkoumání vztahu žáků na základních školách k internetu a sociálním sítím se tak stalo hlavním cílem této práce. Nejedná se však o cíl jediný, mimo jiné chceme pomocí této práce potvrdit, případně vyvrátit, výstupy z předchozích šetření, se kterými budeme porovnávat vlastní data. Na rozdíl od velkých výzkumů, které se týkaly velkého výzkumného vzorku, se omezíme na žáky v dané lokalitě.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou shrnuty poznatky z vývojové psychologie žáků 2. stupně ZŠ. Dále popisujeme základní charakteristiku komunikace se zaměřením na internetovou komunikaci. Další kapitoly se věnují internetu a sociálním sítím s charakteristikou těch největších a nejpoužívanějších portálů. Poslední kapitola teoretické části pojednává o nebezpečí ve virtuálním prostředí a zároveň o způsobech, jak se před nimi chránit.

Praktická část se zaměřuje na dva cíle, tím se dělí na dvě části. Prvním je kvantitativní výzkum, pro který je sestaven dotazník. Ten řeší vztah žáků k internetu a sociálním sítím společně s jejich způsobem chování na sociálních sítích a jejich ochraně před různými riziky. Výsledky z vlastního šetření uvádíme v tabulkách a grafech, následně porovnáváme s výstupy z některých předchozích šetření. Následující část se věnuje obsahové analýze komunikace, kterou mezi sebou vedou žáci druhého stupně. Tato část zkoumání je kvalitativní a zkoumá jednotlivé zprávy, které si žáci posílají. Význam tohoto oddílu spočívá v tom, že samotné zprávy dětí představují dosud neprozkoumanou oblast virtuální komunikace.

Vzhledem k nouzovým opatřením, která byla vydaná v době koronavirové krize, je pravděpodobné, že je náš výzkum – včetně výsledků – touto skutečností ovlivněn.

Diplomová práce by podle našeho názoru mohla do budoucna posloužit jako manuál, případně teoretická příručka pro žáky na základní škole, nebo pro jejich učitele k výuce mediální výchovy. Další způsob využití by mohla práce nalézt v edukaci starších lidí v rámci počítačové gramotnosti.

Teoretická část

1 Období dospívání

Diplomová práce se věnuje žákům 2. stupně základních škol. Žáky druhého stupně z hlediska vývojové psychologie řadíme do období adolescence, tento termín má základ v latinském slovese *adolescere*, které se překládá jako dorůstat nebo dospívat. Období adolescence tak volně překládáme jako období dospívání. Jedná se o období, které je určitým mezistupněm mezi dětstvím a dospělostí, tvoří přechod od malého nevyzrálého dítěte až k dospělé, hotové, zcela vyzrálé osobnosti.

Celé toto období je nejčastěji vymezeno věkovým rozmezím mezi desátým a dvacátým rokem života, jedná se tak o jednu celou dekádu v lidském životě, kdy dochází k proměně lidské osobnosti. Kromě toho se však lidské tělo mění také po fyzické stránce. K tomu dochází i ke změnám psychickým, kdy vnímáme změny v myšlení, vnímání a chápání.¹ Konec adolescence není pevně ohraničen, protože o něm rozhodují psychologická, sociologická, případně pedagogická kritéria, která jsou silně individuální a konec adolescence tedy může být až okolo dvaadvaceti let života v závislosti na dosažení samostatnosti, na získání sociální role dospělého, nebo na dokončení vzdělání.²

1.1 Fáze adolescence

Jedna dekáda v životě člověka je poměrně dlouhý časový úsek, tak se období adolescence dělí na několik dílčích fází. Často je toto dělení určeno dvěma základními fázemi, kterými jsou raná adolescence a pozdní adolescence. U dělení podle některých autorů se můžeme setkat dokonce se třemi fázemi. Kde například Macek dělí dospívání jako: *„časnou adolescenci v časovém rozmezí 10 (11) - 13 let, střední adolescenci vymezenou přibližně intervalem 14 - 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, popřípadě*

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

² MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7

i mnohem déle".³ Nelze striktně určit, které dělení je přesnější a lepší. Každé z uvedených dělení má své klady a zápory. V určitých ohledech se hodí obě varianty. Spíše se budeme v práci přiklánět k základnímu dělení na dvě fáze.

Ranou adolescenci označujeme jako pubescenci, jedná se o prvních pět let dospívání. Pubescence je tedy vymezena desátým nebo jedenáctým rokem (s ohledem na individuální vývoj a na celkové vymezení začátku dospívání) až přibližně do patnácti let. Toto vymezení samozřejmě není pevné, ale musíme brát ohled na individualitu jedince. Navíc jednotlivé změny se projevují jinak rychle u chlapců, a jinak u dívek. Je obecně známo a často se uvádí, že rychlejší ve vývoji jsou dívky oproti chlapcům, kterým trvá vývoj delší dobu.⁴

Pozdní adolescenci vymežujeme následujícími pěti roky života, obecně ji tedy řadíme mezi 15. a 20. rok života, samozřejmě opět s přihlédnutím k individuálním zvláštnostem jedince. Specifičnost tohoto vývojového období spočívá v hledání a rozvoji vlastní identity. Cílem adolescenta se v tomto období stává nalezení hranic chování. Hlavním cílem v době pozdní adolescence se stává příprava na dospělost, kdy člověk již neprochází výraznými změnami, ale měl by být plnohodnotnou osobností. Tento cíl je zásadní z toho důvodu, že adolescence je poslední vývojovou fází před nejdelším vývojovým obdobím v životě člověka, kterým je dospělost.⁵

Tato práce se zaměřuje na žáky druhého stupně, což chápeme jako 6. - 9. třídu základních škol, kde nejmladší jsou jedenáctiletí žáci, nejstarším žákům je patnáct let. Podle předchozího dělení dospívání tak můžeme říci, že druhému stupni základních škol odpovídá fáze rané adolescence, té se budeme v práci věnovat.

³ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7. s. 10

⁴ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

1.2 Raná adolescence

Vývojové období dospívání je obecně provázeno řadou změn, ale většina z nich proběhne již v rané adolescenci, proto je toto stadium života zásadní. Nejzřetelnější a rovněž velmi důležité jsou tělesné změny, které jsou často viditelné na první pohled. Zároveň přichází proměna myšlení, vnímání a emočního prožívání i socializace jedince.⁶

1.2.1 Tělesné změny

Tělesné změny v období rané adolescence jsou vyvolávány hormonálním vývojem člověka. U každého jedince probíhají jinak rychle a projevují se v jiném období, nicméně základní rysy tělesné transformace jsou u všech stejné. Můžeme tak rozlišovat pouze tělesné změny znatelné u dívek, a jiné u chlapců. Tělesných změn je celá řada. Jako nejdůležitější uvedeme růst postavy projevující se zvyšováním váhy a výšky, dále se pak objevují a vyvíjí sekundární pohlavní znaky, mění se pohled a vnímání na funkci pohlavních orgánů, na základě čehož můžeme pozorovat i přeměnu v citovém a milostném vnímání. Někdy se setkáme s tím, že dospívající na konci první fáze adolescence zažívají první sexuální zkušenosti nebo se seznamují s erotickými prožitky.⁷

Pro naše téma není příliš podstatné podrobně popisovat jednotlivé fáze proměn lidského těla. Nicméně tělesné modifikace jsou důležité jako základ pro další reformy v životě dospívajícího, a to především ve vnímání sebe sama a v emocionálním prožívání. V důsledku různých vlivů mohou změny v životě dospívajícího mít tak velký dopad, že se bude dítě za své dospívání stydět, nebo naopak bude pyšné na své chování a výsledky svého jednání.⁸

Součástí vlastní identity se v této době stává tělesná atraktivita, která působí jako sociální hodnota. U dospívajících roste zájem a péče o jejich vlastní vzhled. Oblečení a péče o vizáž je jednou z mála možností, jak ovlivnit vlastní

⁶ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

⁸ tamtéž

vzeřzení a zvýšit tak svou sociální hodnotu. Obecně platí, že svůj zevnějšek řeší více dívky než chlapci. V období rané adolescence je tomu jinak. V období puberty totiž tento problém řeší naprostá většina dospívajících. Jedním z faktorů nebo prostředků, který toto vnímání sebe sama potvrzuje a ovlivňuje, jsou média a v moderní době ještě více sociální sítě. V televizi, na internetu i na sociálních sítích reprezentují vzor krásy celebrity, které svými proporcemi připomínají spíše pubertální nebo mladé dívky. Na sociálních sítích mluvíme o tzv. „influencerech“⁹, kteří svým vystupováním a jednáním v prostoru internetu ovlivňují značné množství lidí.¹⁰ Dalším významným a ovlivňujícím prvkem, pro mnohé dospívající nejzásadnějším, je vnímání tělesných změn očima osob v jejich okolí, tedy blízkými a rodinou. Velmi důležitým se stává pro dospívající názor osob pro ně důležitých. Význam pro ně má, protože takovou osobu dospívající uznává, anebo ji považuje za důležitou. Mnohdy je názor této osoby podstatnější než mínění vlastní rodiny.¹¹

1.2.2 Kognitivní změny

V rámci vývoje myšlení, zpracování informací a řešení problémů můžeme v období rané adolescence využít dělení J. Piageta. Podle jeho dělení se toto období zařazuje na přelom dvou fází ve vývoji myšlení. Do 11-12 let se formují „konkrétní operace“, tj. myšlení o předmětech, které si lze živě představit a u kterých je možná určitá fyzická manipulace. Na období konkrétních operací pak volně navazuje v 11-12 letech období tzv. „formálních operací“, kdy hovoříme o tom, že dospívající zvládá přemýšlet v jiné rovině, než v operacích konkrétních předmětů a schémat. Myšlení již není závislé na realitě, a dospívající tak začínají uvažovat hypoteticky a v jiných než faktických dimenzích.¹²

Zásadní změnou ve vývoji myšlení dospívajících je rozvinutí abstraktního myšlení nebo logického myšlení, kdy dospívající zvládají přemýšlet nad větším

⁹ influencer = člověk, který si vydělává prostřednictvím sociálních sítí na základě reklamy, případně prezentace určitého výrobku.

¹⁰ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4062-1.

¹¹ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-747-7.

¹² PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Přeložil František Jiránek. Praha: Portál, 1999. Studium (Portál). ISBN 80-7178-309-9.

množstvím alternativních výsledků neboli nad více možnostmi řešení, myšlení se tím stává systematictější. Navíc se v tomto období výrazně rozvíjí fantazie, která pomáhá pubescentům hledat a volit nové, originální postupy, které do té doby byly mimo jejich možnosti chápání a myšlení.¹³ Pro správný průběh dospívání je neméně důležitý rozvoj paměti. Dospívající se učí rozlišovat informace na důležité a méně důležité, mozek se tím učí selekci získaných dat.¹⁴

1.2.3 Emoční vývoj

Pro samotného dospívajícího a zároveň pro jeho rodiče, učitele i lidi v jeho blízkém okolí je raná adolescence velmi náročné období především z hlediska emočního vývoje. Změny citového prožívání jsou typické častým střídáním nálad, vyšší dráždivostí a zároveň tendencí přehnaných reakcí na impulsy, které jsou běžně vnímány bez většího významu. Stejně jako u tělesných změn můžeme i u emočních změn vidět rozdíl ve vývoji dívek a chlapců.¹⁵

Důsledkem vývoje emočního vnímání a prožívání jsou změny v sociálním jednání dospívajících, změny v socializaci. Dospívající zásadně mění své emoční naladění, vnímání vztahů v rodině a také vztahů ve svém okolí. Ve vztahu k rodičům dochází u dospívajících k uvolnění citové vazby na úkor prohlubujících se vztahů v rámci sociální skupiny, čímž vznikají nové sociální vztahy mezi vrstevníky anebo se mění ty stávající.¹⁶ V důsledku odpoutávání se z rodičovského vlivu a prohloubením vztahů ve vrstevnické skupině získávají dospívající potřebu sblížení se s někým ve svém okolí.¹⁷

Vrstevnická skupina v období rané adolescence prochází jistými změnami, například se společenská skupina přestává diferencovat na dívčí a chlapeckou část a dochází k propojení jednotlivých skupin. V průběhu času se v rané fázi dospívání objevuje vyšší zájem o opačné pohlaví, můžeme pozorovat zvýšený

¹³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

¹⁴ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-747-7

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

¹⁶ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-747-7

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

zájem v oblasti sexuality, objevování a získávání nových informací v této problematice. Avšak sexuální prožitky a první sexuální zkušenosti dospívající zažívají převážně až na samém konci rané adolescence, spíše k nim dochází až v průběhu období pozdní adolescence. V rané adolescenci jde spíše o teoretické poznávání.¹⁸ V tomto období se sexualita projevuje především onou zvědavostí, která je doprovázena fantazií a hlavně typickým jevem, kterým je autosexualita, tzv. pubescentní masturbace. Obvykle spojujeme masturbaci s nově vznikající fantazií, která doprovází sledování různých typů pornografických materiálů.¹⁹ V dnešní době internetu a sociálních sítí je pak dostupnost pornografie mnohem snazší, než jak tomu bylo dříve. Primární ochrana webových stránek s erotickou tematikou, která je mládeži nepřístupná a měla by být přístupná až od 18 let, je velmi tristní a velmi snadno se dá obejít, u některých stránek dokonce chybí úplně. Pro vyšší protektivitu jsou potřeba ochranné kroky od rodičů. Nevhodné stránky lze je přímo blokovat v počítači, což může být pro osoby s nižší počítačovou gramotností problém.

1.2.4 Socializace v rané adolescenci

Jak bylo zmíněno v předchozí podkapitole, socializace souvisí s emočním rozvojem, vývojem myšlení i s tělesnými změnami, kterými pubescent prochází. Se všemi částmi vývoje osobnosti souvisí také sociální postavení dospívajícího, který je během procesu vývoje nucen přijímat více nových rolí než jen ty, které zastával v sociální skupině doposud.²⁰

Typickým znakem chování pubescenta se stává odmítání autorit a vystupování proti jejich názorům, které často doprovází hádky s danou autoritou. Dospívající v tomto období touží po respektu a uznání od těch, ke kterým vzhlíží. Snaží se tím přesvědčit sebe i druhé, že jsou na stejné úrovni jako dospělí, v tomto kontextu jako jejich autority.²¹ Vztahy, které vznikají uvnitř

¹⁸ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4062-1.

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

²⁰ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4062-1.

²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

jednotlivých skupin se liší, jiné vztahy má dospívající se členy rodiny a jiné vztahy má v rámci vrstevnických skupin.²²

Můžeme mluvit o tom, že sociální sítě v moderní době poskytují prostor pro nový druh kontaktu, převážně se jedná o možnost komunikovat na větší vzdálenosti. Současní dospívající mají možnost seznámit se s vrstevníky, kteří nežijí v jejich blízkosti, ale mají stejný zájem a něco je navzájem spojuje. Dříve vrstevnická skupina fungovala tak, že sdružovala dospívající z určité obce, oblasti, školy atd. Komunikace probíhala naživo a v rámci různých společenských aktivit. Kontakt přes sociální sítě se jeví jako intenzivnější, protože sociální sítě s sebou nesou možnost být v kontaktu nepřetržitě. Z hlediska vztahů je to pro dospívající výhodou, protože mají možnost vztahy více prohlubovat a zároveň vytvářet vztahy důvěrnější. Podle výzkumů začínají být dospívající aktivní na sociálních sítích již mezi 11-12 rokem. Většina dospívajících je „online“ na konci rané adolescence mezi 14-15 rokem.²³

²² MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ, ed. *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.

²³ Kopecký, Kamil. *České děti a facebook. (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.e-bezpecni.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/76-ceske-deti-a-facebook-2015/file>

2 Komunikace

Téma komunikace je v práci zařazeno z toho důvodu, že komunikace dnes provází takřka veškeré naše jednání. Tradiční komunikace má svá pravidla a typické rysy. Vše se ale mění s příchodem internetu a především s rozvojem sociálních sítí, které prostřednictvím virtuální komunikace přináší zásadní změny. Komunikace se dostává na jinou úroveň.

Člověk je obecně považován za tvora společenského. Sociální komunikace tvoří základ lidské existence a společenství, je nezastupitelná a nelze bez ní žít. Pojem komunikace vznikl překladem latinského slova *communicare*, který znamená doslova něco sdělit, nebo svěřit. Komunikace je definovaná jako sdílení nebo výměna informací a dalších subjektů, mezi které patří názory, myšlenky, zážitky atd. Komunikace je zároveň prostředkem, který slouží k navazování vztahů a poté k jejich rozvoji a udržení. Komunikace se dá základně rozlišit na aktivní a pasivní. Aktivní komunikací rozumíme komunikaci, u které jsme přítomni, ale nijak se jí přímo neúčastníme, svojí přítomností ji ale ovlivňujeme. Komunikace má další specifika, do kterých patří funkce komunikace, motivace ke komunikaci, počet účastníků komunikace nebo způsoby komunikace.²⁴

2.1 Typy komunikace

Základní dělení komunikace, které je nejčastější, dělí komunikaci na verbální a neverbální. V rámci komunikačního procesu lze s jistotou tvrdit, že nestojí jedna proti druhé, ale obě formy se navzájem doplňují, mohou se vzájemně podporovat a zastupovat.²⁵

Jako verbální komunikaci označujeme sdělení nebo sdílení vjemu, ke kterému dochází pomocí řeči. Dochází k ní pomocí slov, může tak být mluvená, nebo psaná. Existují i jiná dělení verbální komunikace, může být přímá nebo zprostředkovaná, živá nebo reprodukováná. Specifickou verbální komunikaci představují znaky, které jsou ve společnosti jednotně definované

²⁴ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1

²⁵ tamtéž

a jejich význam je tak jasně dán. Dorozumívání hluchých nebo hluchoněmých lidí se také označuje za verbální komunikaci, neboť každé gesto má svůj význam.²⁶

Neverbální komunikace představuje takový komunikační proces, který probíhá beze slov nebo na pozadí verbální komunikace. Definujeme ji jako řeč těla. Neverbální komunikace nemusí být vědomá, velmi často se projevuje mimo vědomé jednání v rámci běžné komunikace.²⁷ Neverbální komunikace se skládá z několika různých tzv. neverbálních prostředků, pomocí nichž můžeme komunikovat s okolím. Většina zdrojů se shoduje na osmi různých prostředcích.

1. *„Gesta, pohyby hlavy a další pohyby těla,*
2. *postoje těla,*
3. *výrazy tváře,*
4. *pohledy očí,*
5. *zaujímání různé vzdálenosti a pozice v prostoru v rámci dalších členů komunikace,*
6. *dotyky - tj. tělesné kontakty,*
7. *tón hlasu a další specifika řeči,*
8. *fyzické aspekty vlastního zjevu, oblečení.,”²⁸*

K jednotlivým neverbálním prostředkům lze přiřadit i obor, který se každým jednotlivým prostředkem zabývá a tento prostředek charakterizuje. Tyto obory klasifikoval J. Křivohlavý jako kinetiku – nauka o pohybech těla, gestiku – nauka o pohybech rukou, posturologii – zabývá se postojí a držením těla, mimiku – nauka o výrazech v obličeji, haptiku – zkoumá význam doteků v rámci komunikace, paralingvistiku - zkoumá mimojazykové prvky v rámci řeči, tedy hlasitost, výšku, tónu řeči, rychlost řeči atd. Posledním oborem je

²⁶ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4062-1.

²⁷ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1

²⁸ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1 - s. 81

proxemika, která spočívá ve vyjádření vztahu komunikujících osob pomocí vzdálenosti mezi nimi.²⁹

Na závěr je nutno zmínit, že komunikace bez neverbální složky neprobíhá, protože vždy během komunikace člověk zaujímá nějaký postoj a nějak se tváří. Výjimkou je komunikace psaná, ať už probíhá prostřednictvím dopisů, nebo internetu. Taková komunikace není neverbálně ovlivněná, protože komunikující nejsou v bezprostředním kontaktu.³⁰

2.2 Virtuální komunikace

Novým typem komunikace je virtuální komunikace. Jedná se o dorozumívání se skrze internet nebo sociální sítě, zároveň je nejpoužívanější funkcí internetu. Jelikož je tento druh spojení zájmem této diplomové práce, budu se jí věnovat podrobněji.

Svou podobou a průběhem má virtuální (síťová) komunikace určitá specifika, která ji odlišují od běžné komunikace. V dnešní době má komunikování prostřednictvím internetu větší význam a je i mnohem rozšířenější než běžně psaná komunikace. Mezi odlišnosti virtuální komunikace patří především možnost sdílení dat, kopírování různých materiálů a následně jejich sdílení s ostatními a řada dalších. Má význam nejen pro studenty, kterým to pomáhá při studiu, ale také pro mnohá zaměstnání a firmy.³¹

Největší zvláštností virtuální komunikace je absence neverbální komunikace, která je nahrazovaná různými statickými obrázky, pohyblivými obrázky tzv. GIFy, videi nebo tzv. samolepkami, sloužícími k vyjádření aktuální emoce, které však mnohdy neodráží skutečnost. Příklad náhrady neverbální komunikace můžeme vidět na obrázku 1, který zobrazuje základní podobu tzv. emotikonů používaných společnostmi Facebook.³²

²⁹ KŘIVOHLAVÝ, Jaroslav. *Neverbální komunikace: řeč pohledů, úsměvů a gest*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

³⁰ ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-360-1

³¹ tamtéž

³² tamtéž

Obrázek 1 facebookové emotikony

Zdroj: www.facebook.com

Komunikování ve virtuální rovině s sebou přináší i neblahé důsledky na kvalitu vyjadřování, myšlení a na životní styl. Dochází ke zhoršování slovní zásoby, dospívající mnohdy nedbají na pravopis a správný slovosled. Ve virtuální komunikaci se opakovaně používají zkratky nebo různé nové tvary slov. Naopak jako přínos hodnotíme možnost informační dostupnosti, kdy virtuální komunikace nabízí možnost takřka neustálého přístupu ke komunikaci. Výhodou je také interaktivnost při komunikaci, která spočívá v možnosti komunikovat s více lidmi najednou nebo být v kontaktu s ostatními ve chvílích, kdy to dříve bylo nemyslitelné.³³

2.2.1 Typy virtuální komunikace

Internetová (virtuální) komunikace může probíhat několika způsoby, rozlišujeme asynchronní a synchronní formu.³⁴

Asynchronní je ta komunikace, kde není bezprostřední odezva. Příkladem je elektronická pošta, nejrozšířenější forma virtuální komunikace sloužící k posílání zpráv, úpravě nebo sdílení souborů, obrázků a jiného obsahu.³⁵

³³ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Prah: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1

³⁴ KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

Synchronní komunikace vyjadřuje takový průběh komunikace, během kterého dochází k okamžité reakci druhého člena, nebo ostatních členů komunikace. Možností je tzv. VoIP, jedná se o volání přes internetový protokol. Komunikace zde probíhá stejně jako běžné volání telefonem s tím rozdílem, že signál se přenáší přes internet. Dnes nejvyužívanější možností je IM – Instant Messaging, což je virtuální komunikace podobající se běžnému živému rozhovoru díky tomu, že zprávy jsou zde přenášeny ihned a protějšek se k nim může během okamžiku vyjádřit. V současné době je tato služba zprostředkovaná řadou aplikací, systémů, nebo sociálních sítí.³⁶

2.2.2 Specifické rysy virtuální komunikace

Virtuální komunikace je v mnohých ohledech specifická a vyznačuje se několika zásadními rysy, které se v běžné komunikaci neobjevují. Tím je virtuální komunikace nejen jedinečná, ale i ovlivňující. V dnešní době si většina lidí zvykla na využívání internetu a sociálních sítí v menší či větší míře. Málokdo by si dokázal představit, že se dobrovolně vzdá možnosti virtuální komunikace, někdo by toho nebyl ani schopný.³⁷

Za jeden z nejevidentnějších rysů virtuální komunikace je označovaná „disinhibice“. Tímto slovem označujeme odložení zábran ve virtuální komunikaci. Jinak to také znamená překonání nesmělosti, plachosti a ostychu. Jedná se o projevy, názory nebo chování, kterého je člověk schopen ve virtuálním světě, ale v běžné komunikaci tváří v tvář by se toho neodvážil.³⁸ Suler ve svém díle rozlišuje dvě formy disinhibice. Za první označuje „benign disinhibition“, což je takové jednání, kdy člověk na internetu sdílí osobní věci, prozrazuje své skutečné city, přání a prožitky. Druhou formu označuje jako „toxic disinhibition“, která je spíše negativní. Člověk se projevuje nespisovně, krutě, kriticky až nenávistně, navštěvuje na internetu místa, která by v reálném

³⁵ ROHROVÁ, Hana a Roman ROHR. *Práce s internetem a komunikace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-146-4.

³⁶ KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

³⁷ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1

³⁸ tamtéž

životě nevyhledával, například stránky s pornografií, kriminální činností a podobně. Člověk se tak projevuje na internetu jinak než v reálném životě.³⁹

Další specifický rys virtuální komunikace, který je velmi často brán jako velká výhoda, je multiplicita, možnost komunikovat ve stejný čas s větším počtem lidí zároveň. Multiplicita by se dnes dala považovat za jinou formu multitaskingu, což je děj, kdy člověk dělá více věcí najednou, nebo přemýšlí nad více myšlenkami v jeden moment. Je to schopnost, která se dá naučit a v moderní době je žádoucí vzhledem k tomu, jak se svět zrychluje.⁴⁰ S tímto jevem úzce souvisí rychlost komunikace, to je již několikrát zmíněná výhoda virtuální komunikace. Lidé si zvykají na okamžitou odezvu. Mnohdy se pak spěch a rychlost projevuje na sdělení samotném. Člověk je ve spěchu méně pozorný a laxní v kontrole, tudíž dochází často k překlepům, gramatickým chybám, nebo ke špatnému skládání vět.⁴¹

Virtuální komunikace se projevuje i dalšími zvláštnostmi, které nejsou tolik signifikantní, nebo nejsou tak časté. Takovými charakteristickými vlastnostmi jsou například: povrchnost, přítomnost sexuálních narážek v komunikaci nebo možnost okamžitého ukončení debaty, pokud je uživateli nepříjemná.

2.2.3 Jazykové proměny ve virtuální komunikaci

Posledním specifikem je jazyk virtuální komunikace, jeho změny a změny jeho používání. Ve virtuální komunikaci se používá specifická forma jazyka a vyjadřovacích prostředků, které do komunikace přináší škálu nových, dříve nepoužívaných prvků.⁴² Většina takových přeměn souvisí se zrychlením doby a s tím, že každý někam spěchá. Jsme svědky toho, jak se modifikuje pravopis jen proto, aby bylo psaní rychlejší, mohli jsme komunikovat a vyměňovat si informace ještě rychleji. Změny se pak projevují v sémantice,

³⁹ SULER, John. *The Online Disinhibition Effect. CyberPsychology & Behavior* [online]. 2004, 7(3), 321-326 [cit. 2020-02-28]. DOI: 10.1089/1094931041291295. ISSN 1094-9313. Dostupné z: <http://www.liebertpub.com/doi/10.1089/1094931041291295>

⁴⁰ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1

⁴¹ tamtéž

⁴² KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

syntaxu, kompozici ale i ve stylu, v jakém komunikace probíhá. Vybíral rozdělil jejich příčiny do čtyř kategorií:

1. Účastníci komunikace odpovídají co možná nejrychleji, takže se nerozmýšlí nad textem a ani jeho úpravami;
2. účastníci komunikace se omezují na společně sdílený jazyk s omezenou slovní zásobou, který je pro ně v komunikaci dostačující, v komunikaci se pak ovlivňují navzájem;
3. účastníci komunikace nemají dostatečně kultivovanou slovní zásobu;
4. účastníci komunikaci používají jazyk jako „gesto“, prostřednictvím kterého se snaží dát najevo svůj postoj proti konformním uživatelům spisovného a knižního jazyka.⁴³

Ve virtuální komunikaci můžeme sledovat několik různých projevů deformace jazyka, které ve své publikaci vyjmenovává Kopecký takto:

- 1) *„syntézu psaného a mluveného jazyka,*
- 2) *vynechání diakritiky,*
- 3) *používání akronymů (kódovaných zkratek),*
- 4) *časté používání slangových výrazů,*
- 5) *narušenou gramatickou stavbu vět,*
- 6) *krátké, často neukončené věty,*
- 7) *narušení pořádku slov ve větě,*
- 8) *časté protahování samohlásek,*
- 9) *používání nových tvarů slov, často zkomolenin,*
- 10) *vkládání různých znaků, emotikonů, akronymů,*
- 11) *časté míchání angličtiny a češtiny (případně jiných jazyků).“⁴⁴*

Některé body vyjmenovávané Kopeckým se navzájem doplňují, některé by se daly i sloučit, protože jsou si velmi podobné. Existují výrazy, které se vyskytují ve virtuální komunikaci častěji, mnohdy jsou používány výhradně ve virtuální komunikaci, proto se označují za tzv. „internetismy“, mezi které by se mohly

⁴³ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1 -

⁴⁴ KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0. – s. 59

zařadit akronymy, různé nové tvary slov nebo již zmíněné emotikony.⁴⁵ Akronymy slouží především k vyjádření určitého krátkého sdělení specifickým způsobem, mohou však sloužit i k vyjádření emoce. Jedná se o zkratku slov nebo celé věty shlukem počátečních písmen slov. Problém může nastat v tom, že některé akronymy mají více významů.⁴⁶ Jako ukázkou si zde uvedeme nejběžnější akronymy, protože jich existuje nepřeborné množství a stále vznikají nové.

Tabulka 1 - Nejběžnější akronymy

2U	to you	tobě
BTW	by the way	mimochodem
PLS	please	prosím
LOL	Laughing out loud / lot of laughing	hlasitě se směju
OMG	oh my god	ó můj bože
W8	wait	počkej
THX / THC	Thank you	díky
OKI		dobře (OK)
MTMR		mám tě moc rád
Z5		zpět
VOE / TWL / TWE		vole
JJ		jojo
NN	no no / nighty night	ne ne / dobrou noc (dobrou)
NZ		není za co
TJN		to jo no
NVM / NWM		nevím

Zdroj: <http://chi.cz/uzitecne/akronymy-seznam-zkratek-pro-diskuse>

⁴⁵ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1.

⁴⁶ KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

3 Internet

Jestliže se chceme zabývat sociálními sítěmi, nelze vynechat médium umožňující jejich existenci. Internet je ten, který nám zprostředkovává virtuální komunikaci, umožňuje surfování po internetu, zkrátka vdýchává život sociálním sítím. Nebyť internetu, nemohla by tato práce vzniknout, neboť by zkrátka nebylo o čem psát. Doba se mění a internet se stále více rozrůstá. Média často označují dnešní dobu jako digitální věk. Proto zde uvedeme krátký úvod do světa internetu, jeho vzniku a vývoje.

Internet⁴⁷ je dnes již naprosto běžnou součástí lidského života, a to hlavně pro žáky základních škol vzhledem k tomu, že děti narozené po roce 2000 nemají porovnání pro život bez digitálních technologií. Již při svém narození a vyrůstání jsou jimi obklopeny, nemusí je ještě plně užívat nebo je vnímat, ale jsou zde. Internet a další vymoženosti jsou pro ně věci přirozenou.⁴⁸

Sociální sítě, chat, e-maily, webové stránky, videohovory, to je jenom základ služeb internetu, které denně používají lidé na celém světě. Existuje pro něj mnoho definic, například Škyřík říká, že: „*Internet je veřejně dostupný celosvětový systém vzájemně propojených počítačových sítí. Slouží jako přenosové médium pro různé informace a služby.*“⁴⁹ Internet tedy lze chápat jako počítačovou síť, která má schopnost propojit veškeré počítače na celém světě. Vzhledem k rychlému vývoji a množství uživatelů se jednoznačně jedná o nejlivnější, největší a nejrychleji se vyvíjející médium. Je to dáno i jeho takřka nekonečnými možnostmi využití a také neomezeností, volností místa připojení nebo také počtem připojení. Internetová funkce komunikace je hlavní podmínkou vzniku většiny sociálních sítí.⁵⁰

⁴⁷ Slovo internet je zkratka z původního international network = mezinárodní síť, někde uváděno jako Interconnected networks = propojené sítě

⁴⁸ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

⁴⁹ ŠKYŘÍK, Petr. *Internet: definice, možnosti, vize*. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-7399-784-7. s. 5

⁵⁰ PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

3.1 Vznik a vývoj internetu

Původ internetu můžeme nalézt již na konci 60. let 20. století v USA, kde ministerstvo obrany vyvíjelo vlastní síť pod názvem ARPAnet. Tato síť měla mít jediné využití, sloužit americké vládě jako výhoda proti možným nepřátelům. ARPAnet vznikl jako informační síť, která by dokázala fungovat i ve chvíli, kdy by nebyla úplná, některé články by byly zničeny, ale ostatní by byly schopny pracovat nezávisle dál. Popudem na tvorbu takové sítě byla tzv. „studená válka“ a stále větší zbrojení jadernými zbraněmi. ARPAnet byla počítačová síť, která by přežila i jaderný výbuch.⁵¹

V 70. letech se pomalu začal ARPAnet využívat i k jiným než vojenským účelům. V roce 1983 se oddělila vojenská část ARPAnetu. V roce 1987 pak poprvé mluvíme o internetu, v tu dobu bylo propojeno 27 000 počítačů.⁵² Do České republiky se internet dostal v roce 1992, kdy se jako první k internetu připojilo ČVUT v pražských Dejvicích. Internet se dále rozvíjel a připojovalo se čím dál více uživatelů. V roce 2000 už bylo ve světě internetu 250 milionů uživatelů, tento počet se za dalších 10 let více než zosminásobil. Růst internetu pokračoval až do současnosti, kdy se z internetu stalo jednoznačně nejmasivnější médium, které využívá více než 4,5 miliardy uživatelů z celého světa.⁵³ Takřka bezprostředně po přechodu do 3. tisíciletí se internet a jeho služby dostávají do nové fáze a prochází řadou změn. Pro tyto změny, které se začínají objevovat přibližně v roce 2005, je pojem web 2.0. který je typický tím, že lidem dává nové možnosti, jak spolu komunikovat, spolupracovat nebo hledat lidi se stejnými zájmy. Nástup těchto změn shrnuje ve svých člancích specialista Tim O'Reilly, který tento děj pojmenoval a charakterizoval. Podle Pavlíčka je však tento termín špatně uchopitelný a popsitelný, jelikož charakteristiky webu 2.0 jsou složité a nejednoznačné.⁵⁴

⁵¹ KROL, Ed. *Vše o internetu: průvodce uživatele a katalog zdrojů*. Veletiny: Science, 1995. ISBN 80-901475-4-2.

⁵² WINKLER, Peter. *Velký počítačový lexikon: co je co ve světě počítačů*. Brno: Computer Press, 2009 ISBN 978-80-251-2331-7.

⁵³ PAVLÍČEK, Antonín a Alexander GALBA. *Moderní informatika*. Praha: Professional Publishing, 2012. ISBN 978-80-7431-109-3.

⁵⁴ PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a web 2.0*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1272-3.

3.2 Využití internetu

Dovolím si uvést několik statistik a čísel jako ukázkou toho, že současná společnost je opravdu digitální.

Celková světová populace na konci roku 2019 čítala necelých 7.797 miliardy lidí. Jak vidíme v tabulce 2, tak z nich podle statistik využívá internet, při zaokrouhlení na milion, 4.574 miliardy, což je přibližně 59% veškeré populace. To je důkazem toho, že se opravdu můžeme označit za digitální civilizaci. Samozřejmě existují rozdíly mezi jednotlivými kontinenty, ty pro tuto práci nejsou příliš důležité.⁵⁵

Tabulka 2 - Statistika uživatelů internetu

WORLD INTERNET USAGE AND POPULATION STATISTICS 2019 Year-End Estimates						
World Regions	Population (2020 Est.)	Population % of World	Internet Users 31 Dec 2019	Penetration Rate (% Pop.)	Growth 2000-2020	Internet World %
Africa	1,340,598,447	17.2 %	526,374,930	39.3 %	11,559 %	11.5 %
Asia	4,294,516,659	55.1 %	2,300,469,859	53.6 %	1,913 %	50.3 %
Europe	834,995,197	10.7 %	727,814,272	87.2 %	592 %	15.9 %
Latin America / Caribbean	658,345,826	8.5 %	453,702,292	68.9 %	2,411 %	10.0 %
Middle East	260,991,690	3.9 %	180,498,292	69.2 %	5,395 %	3.9 %
North America	368,869,647	4.7 %	348,908,868	94.6 %	222 %	7.6 %
Oceania / Australia	42,690,838	0.5 %	28,775,373	67.4 %	277 %	0.6 %
WORLD TOTAL	7,796,615,710	100.0 %	4,574,150,134	58.7 %	1,167 %	100.0 %

Zdroj: Internet World Stats [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Pro nás má však větší význam statistika, kterou najdeme v tabulce 3, zahrnující pouze Českou republiku. Tabulka ukazuje, že v České republice internet využívá 87,7% obyvatel, tedy přibližně 9,3 milionu z celkových 10,6 milionu. Z této statistiky jednoznačně vyplývá, že lidí nepoužívající internet je naprosté minimum.⁵⁶

Tabulka 3 - Celkový počet uživatelů internetu v ČR

Czech Republic	10,630,589	9,323,428	87.7 %	1.3 %
--------------------------------	------------	-----------	--------	-------

Zdroj: Internet World Stats [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>

⁵⁵ Internet World Stats [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

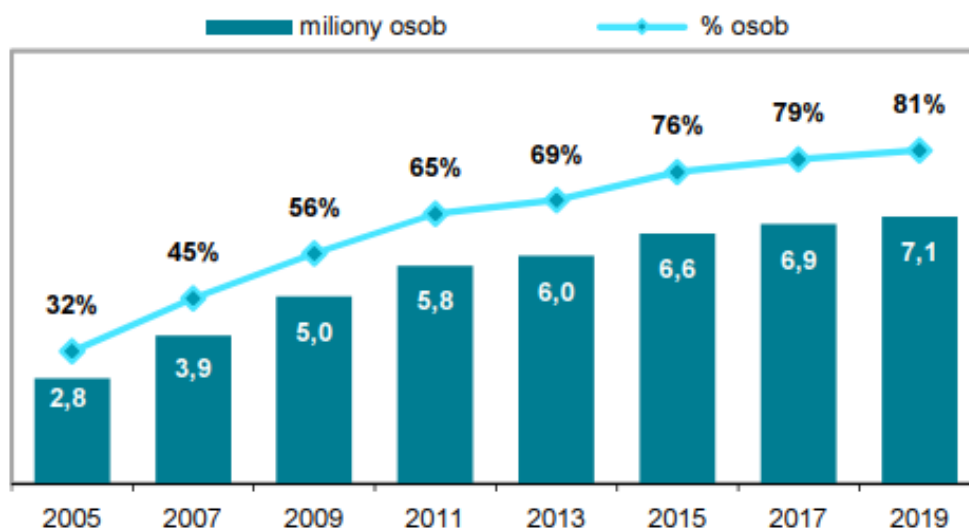
⁵⁶ Internet Europe Stats [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>

Jinou statistiku můžeme nalézt na stránkách Českého statistického úřadu, viz. tabulka 4, ze které vyplývá nižší číslo uživatelů internetu, pouze 7,1 milionu uživatelů. Počítá ovšem pouze s osobami staršími 16 let, tím nám tedy odpadá značné procento uživatelů. Tento počet pak odpovídá 87% obyvatel ve věku od 16 do 74 let, což se zároveň rovná evropskému průměru, který je shodně 87% obyvatel v dané věkové kategorii. Stejně jako se vyvíjí nové technologie, web 2.0 i sociální sítě, tak stoupá i počet jejich uživatelů, jak dokládá graf č. 1 znázorňující rostoucí počet uživatelů internetu v České republice podle jednotlivých let. Podle celkového počtu uživatelů internetu lze předpokládat podobný trend i u žáků druhého stupně základních škol.⁵⁷

Tabulka 4 - Počet uživatelů internetu v ČR nad 16 let

	%		
	2015	2018	2019
Celkem (starší 16 let)	75,7	80,7	80,9
Celkem (16–74 let)	81,3	86,5	87,0

Zdroj: Český statistický úřad. ČSÚ [online]. [cit. 2020/03/23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti_a_jednotlivci

Graf 1 Vývoj počtu uživatelů internetu v ČR

Zdroj: Český statistický úřad. ČSÚ [online]. [cit. 2020/03/23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti_a_jednotlivci

⁵⁷ Český statistický úřad. ČSÚ [online]. [cit. 2020/03/23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti_a_jednotlivci

4 Sociální síť

Sociální sítě jsou jedním z hlavních témat této závěrečné práce. Kvůli stále se zvyšujícímu počtu uživatelů, hlavně z řad žáků základních škol, jsou sociální sítě opravdovým fenoménem 21. století. V současné době je tento pojem spojován především s moderními technologiemi a internetovými sociálními sítěmi, mezi které patří například Facebook. Sociální síť však není úplně novým pojmem, v sociologii se objevil již v roce 1954. Vznikl tedy o dost dříve než internet.

Původní definice, kterou jako první použil sociolog James Barns, nemá příliš daleko k definici online sociálních sítím: *„Sociologie definuje sociální síť jako propojenou skupinu lidí, kteří se navzájem ovlivňují, přičemž mohou, ale nemusí být příbuzní. Sociální síť se tvoří na základě společných zájmů, rodinných vazeb nebo z jiných více pragmatických důvodů, jako je např. ekonomicky, politický či kulturní zájem“.*⁵⁸ Internetové sociální sítě lze definovat úplně stejně, jenom je potřeba doplnit, že ke kontaktu zainteresovaných lidí dochází v prostředí internetu. Zpočátku lidé vytváří online komunitu na základě reálných vztahů a vazeb, později se začínají sdružovat i s lidmi, které reálně neznají, ale v online prostředí je pojí společný zájem. Buď vyhledávají známé svých známých, nebo přímo hledají lidi podle společně sdílené záliby. V této práci se budeme věnovat pouze internetovým sociálním sítím (dále pouze sociální sítě).⁵⁹

Pokud chceme o stránce nebo aplikaci mluvit jako o sociální síti, musí splňovat alespoň základní charakteristiky, které ve své práci uvádí D. M. Boyd a E. B. Ellison. Prvním jevem, který charakterizuje sociální sítě je tvorba profilu, který může být veřejný, nebo částečně veřejný. Další podmínkou, aby se jednalo o sociální síť, je možnost vytváření a procházení seznamů lidí, se kterými je uživatel v kontaktu. Poslední základní vlastností sociální sítě je členství některých online skupin a navazování nových spojení. Mezi základní

⁵⁸ PAVLIČEK, Antonín. *Nová média a web 2.0*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1272-3. s. 94-95

⁵⁹ tamtéž

rysy sociální sítě řadíme tedy profil, komunikaci a společenství lidí. Mezi další charakteristické jevy na sociálních sítích patří sdílení informací, společné hraní her, nebo diskuze o společném zájmu.⁶⁰

4.1 Typy sociálních sítí

Sociální sítě vznikají již od poloviny 90. let 20. století, kdy vznikla v USA první sociální síť s názvem classmates.com, která sloužila ke komunikaci mezi bývalými spolužáky. Nebyla ještě plnohodnotnou sociální sítí, tou se stala až v roce 1997 stránka sixdegrees.com.⁶¹ S postupným stále se zrychlujícím vývojem technologií rostla i popularita sociálních sítí. Za posledních 20 let, kdy se sociální sítě stávají trendem a součástí každodenního života, jich vzniklo více než 200 na celém světě. Každá s nějakou zvláštní službou a zaměřením. Díky tomu se dají sociální sítě třídit do různých kategorií.⁶²

Sociálních sítí existuje celá řada a jednotliví uživatelé mnohdy využívají i víc sociálních sítí najednou kvůli různorodým službám nebo obsahu. Dělení sociálních sítí do určitých skupin není snadné, protože se na ně můžeme dívat z různých pohledů. Sociální sítě tak lze rozdělit podle několika kritérií do skupin. Možnosti sociálních sítí se neustále mění, zároveň roste jejich počet. Některé časem ztrácí význam, u některých popularita roste. Je proto těžké sociální sítě členit i obsáhnout jejich množství.⁶³

4.1.1 Lokální a celosvětové sociální sítě

Můžeme je rozdělit podle lokace, kde všude se daná služba prosadila, na lokální, nebo celosvětové. Příkladem lokální služby může být například Vkontakte, což je ruská sociální síť velmi podobná Facebooku s rozdílem, že je určena pro rusky mluvící společnost, tudíž je rozšířená především v rusky

⁶⁰ BOYD, M. Danah a Ellison B. Nicole. Social Network Sites: Definito, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2007, vol. 13, isme 1, pp. 2010-230 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>

⁶¹ *Historie sociálních sítí* [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://socialnisite.estranky.cz/clanky/historie-socialnich-siti.html>

⁶² HALE, Benjamin. *The history of social Media: Social Networking Evolution!* [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://historycooperative.org/the-history-of-social-media/>

⁶³ ČERNÁ, Monika. *Úvod do problematiky sociálních sítí. metodický portál: Články [online].* 29. 02. 2012, [cit. 2020-03-29]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/15075/UVOD-DO-PROBLEMATIKY-SOCIALNICH-SITI.html>>. ISSN 1802-4785

mluvících zemích. Další takovou sociální sítí je Wechat, což je čínská komunikační síť, která je pátou nejužívanější na světě díky tomu, že Čína a některé další asijské státy na svém území blokují služby společnosti Facebook, tedy i přidružený Instagram a další. V České republice ve své době byli velmi populární Spolužáci.cz, což byla síť absolventsky zaměřená, ale tato stránka byla zrušena kvůli nízkému využití po nástupu Facebooku. Jako příklad celosvětové sociální sítě nelze uvést jinou než tu nejznámější a početně nejrozšířenější sociální síť, kterou je Facebook. Mezi celosvětové sociální sítě se řadí i jiné, například Instagram, Pinterest, Twitter a řada dalších projektů.⁶⁴

4.1.2 Klasifikace podle odbornosti

Další možnost dělení sociálních sítí spočívá v dělení na obecné, nebo specializované, kde obecné nemají žádný specifický obsah, kdežto specializované se zaměřují na jeden druh obsahu. Většinou jsou to menší sociální sítě, které sdružují různé umělce, vědce, sportovce a další pracovníky v určitém oboru se stejným zájmem. Příkladem takové sociální sítě může být internetové rádio Last.Fm nebo sociální síť DeviantArt, kde se shlukují profesionální i amatérští umělci. Řadí se mezi ně i sociální sítě, které se označují jako absolventské a sdružují mezi svými členy bývalé spolužáky.⁶⁵

4.1.3 Klasifikace podle přihlášení

Sociální sítě lze dále rozdělit podle způsobu přihlášení na otevřené a uzavřené. U otevřených sociálních sítí stačí k přístupu pouze registrace s platným e-mailovým účtem na rozdíl od uzavřených, kde člověk nemusí splňovat žádné specifické podmínky. Pro přihlášení do uzavřené sociální sítě je potřeba pozvánka od jejich správců, nebo splnění některé podmínky, kterou síť může mít, například být členem určité skupiny, pracovat v dané firmě a podobně. Existují i uzavřené podsítě, které vznikají prostřednictvím otevřených sítí. Tyto

⁶⁴ ČERNÁ, Monika. *Úvod do problematiky sociálních sítí. metodický portál: Články [online].* 29. 02. 2012, [cit. 2020-03-29]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/15075/UVOD-DO-PROBLEMATIKY-SOCIALNICH-SITI.html>>. ISSN 1802-4785.

⁶⁵ KORKISCHOVÁ, Zdeňka. *Sociální sítě a mládež [online].* Olomouc, 2014 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ajinhj/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

skupiny vznikají například na Facebooku jako specificky zaměřené uzavřené skupiny lidí.⁶⁶

4.1.4 Klasifikace podle funkce

Toto dělení řada autorů považuje za základní, většina z nich se shoduje v jednotlivých bodech. Klasifikace je zaměřená na fungování a způsob použití jednotlivých sociálních sítí.

Zřejmě nejčastěji používané, s největším počtem uživatelů, jsou sítě založené na tvorbě vlastního profilu. Zástupcem je opět Facebook nebo Myspace, kde je základem vlastní virtuální profil. Zařadit sem lze i další, například LinkedIn, který slouží k hledání zaměstnání nebo naopak zaměstnanců. Uživatel svůj profil postupně obohacuje o informace, názory, fotky, videa a další příspěvky. Prostřednictvím profilu také dochází ke komunikaci s přáteli.⁶⁷

V posledních letech značně roste význam sociálních sítí založených na obsahu. Jejich hlavním cílem je sdílený obsah, ačkoliv je také nutné, aby si člověk nejdříve vytvořil svůj profil. Obsah může být tvořen takřka čímkoliv, může se jednat o fotografie, videa, hudební nahrávky, texty a další. Podle druhu obsahu se pak liší i jednotlivé sociální sítě. Tyto sítě zastupuje hlavně Youtube, který je velmi známý, Pinterest specializovaný na obrázky, dále mobilní aplikace Instagram, který dovoluje vložení tzv. „stories“, tedy krátkých videí přístupných 24 hodin s následným smazáním, nebo nový progresivní TikTok, kde jsou sdílena velmi krátká videa s hudebním podtextem. Další sítí, která sem také patří, je Twitch, kde hráči streamují záznamy ze svého hraní online hry a ostatní uživatelé přenos sledují. Specifikem těchto sociálních sítí je možnost sledovat veřejný obsah bez vlastního profilu a přihlášení.⁶⁸

Další odlišnou skupinou, jsou mikroblogovací sítě. Slouží především ke zveřejňování krátkých zpráv, vlastních názorů, reakcí na aktuální dění

⁶⁶ BLAHOUT, Jan. *Sociální sítě ve vzdělávání*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://vskp.vse.cz/eid/68558> Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce PhDr. Ing. Antonín Pavlíček, Ph.D.

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ FORMAN, Jiří. *Sociální sítě a jejich využití ve vzdělávání* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/c1otp7/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Fakulta informatiky a managementu. Vedoucí práce doc. RNDR. Petra Poullová, Ph.D.

a podobně. Tyto zprávy lze doplnit i obrázkem, nebo videem, ale prim zde hraje právě textové sdělení. Velmi známým v tomto ohledu je Twitter nebo Tumblr.⁶⁹

Velké oblibě, hlavně u mladší generace, se dnes těší virtuální sociální sítě, kde komunikace probíhá ve virtuálním prostředí pomocí postavy, nebo avatara, kterého si autor sám stvoří. Tato skupina sociálních sítí je běžně zastoupena online hrami, kde dochází ke komunikaci, hovoříme například o World of Warcraft.⁷⁰

Našli bychom i další skupiny sociálních sítí, které jsou charakteristické svým používáním, ale nejsou příliš běžné nebo nejsou předmětem této práce. Například tzv. „White-label síť“. Tato služba dovoluje vytvářet si vlastní minisociální síť podle vlastních představ a potřeb. Toto využití je běžné ve velkých firmách, kde tímto způsobem zaměstnanci komunikují.⁷¹

4.1.5 Klasifikace podle účelu využití

Posledním způsobem dělení, o kterém se zde zmíním, bude dělení podle účelu. Uživatel si většinou vybírá, kterou použije sociální síť podle účelu, ke kterému ji potřebuje. Toto dělení má 4 základní skupiny.

1. Komunikační síť

Tyto sítě slouží především k udržování přátelských vztah nebo k navazování nových. Hlavní funkce je zde psaní či volání s uživateli stejné sociální sítě. Tento typ sítí je nejběžnější, proto sem lze zařadit i ty nejznámější jako jsou Facebook, Instagram, Snapchat, Wechat, Skype, Reddit, Whatsup, Lidé.cz, QQ a mnoho dalších.

⁶⁹ BLAHOUT, Jan. *Sociální sítě ve vzdělávání*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://vskp.vse.cz/eid/68558> Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce PhDr. Ing. Antonín Pavlíček, Ph.D.

⁷⁰ FORMAN, Jiří. *Sociální sítě a jejich využití ve vzdělávání* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/c1otp7/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec králové, Fakulta informatiky a managementu. Vedoucí práce doc. RNDR. Petra Poulová, Ph.D.

⁷¹ BLAHOUT, Jan. *Sociální sítě ve vzdělávání*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://vskp.vse.cz/eid/68558> Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce PhDr. Ing. Antonín Pavlíček, Ph.D.

2. Online seznamky

U žáků druhého stupně nejsou často využívány, ale některé z nich se využívají ke komunikaci a k navazování nových vztahů. V současné době zřejmě nejznámější seznamovací mobilní aplikace je Tinder.com, která pomocí GPS hledá uživatele v okolí uživatele. Mimo jiné mezi tyto sítě patří i česká stránka Libimseti.cz, kde lze vyhledávat potenciální partnery podle věku a lokality.

3. Absolventské sítě

Již podle názvu je jasné, že tyto sítě se budou zaměřovat na udržení kontaktu nebo možnost komunikovat s bývalými nebo současnými spolužáky. U nás tuto službu od roku 1999 zastávala stránka Spolužáci.cz, kterou spravoval server Seznam.cz. Od roku 2015 zájem o tuto stránku ochaboval, v roce 2018 byla stránka zrušena. Byla nahrazena jinými stránkami, například Najdispolužáky.cz.

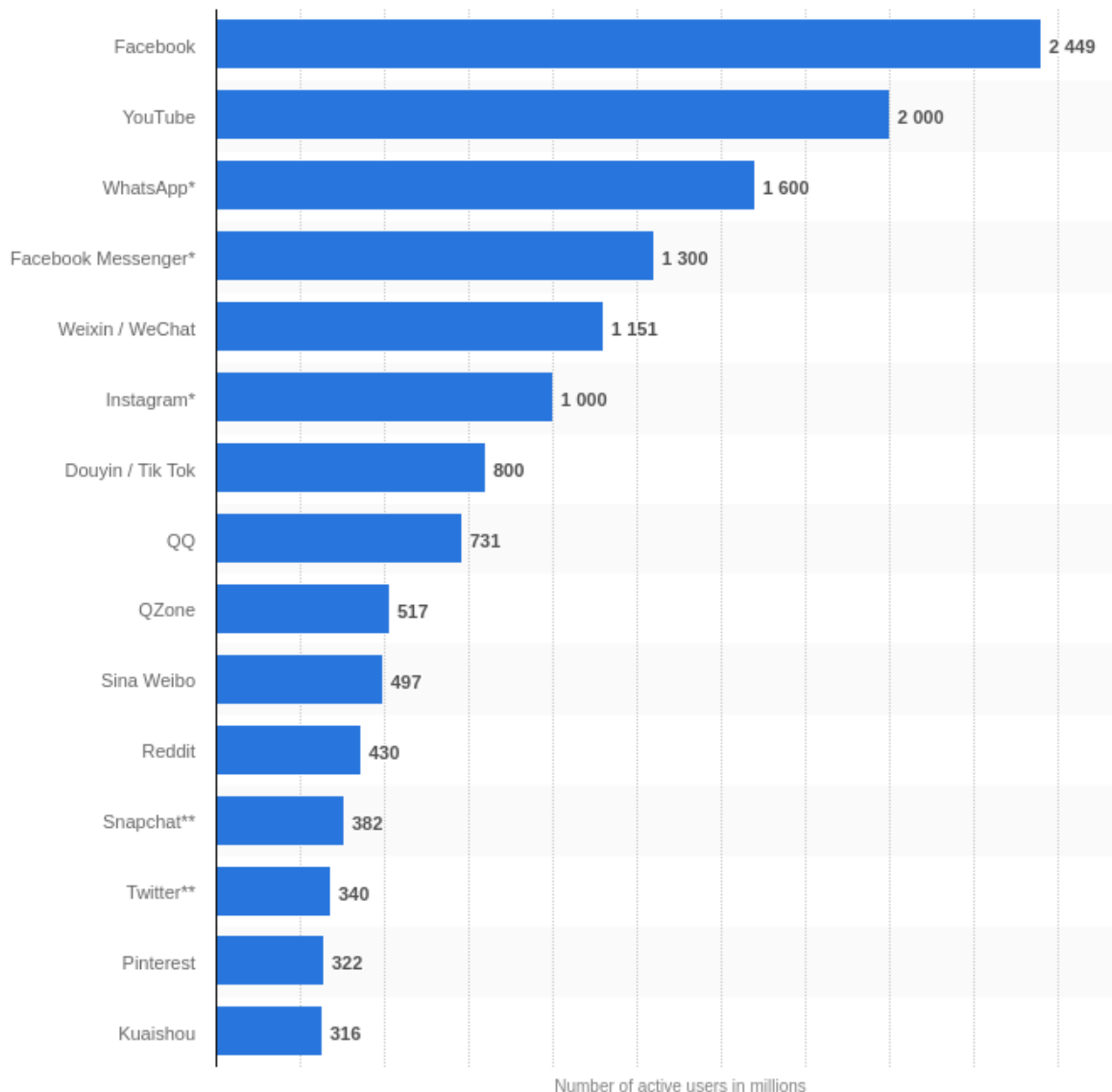
4. Profesní sítě

Pro potřeby této práce nejméně důležité. Jedná se o sociální sítě, které slouží především ke zkoumání situace na trhu práce. Nejznámější z těchto sítí je LinkedIn nebo Xing.⁷²

⁷² NEUMANNOVÁ, Lucie. *Sociální sítě ve vzdělávání* [online]. Olomouc, 2018 [cit.2020-04-11]. Dostupné z: <https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html> Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. René Szotkowski, Ph.D

4.2 Nejvýznamnější sociální sítě

Ve výběru jsou sociální sítě, které se nachází na vrcholu žebříčku oblíbenosti, zároveň čítají nejvyšší počet uživatelů. Záměrně jsou vynechány veškeré asijské sociální sítě, jako je Wechat, QQ a další, které se v České republice nepoužívají. Vynechán byl i Facebook Messenger, jedná se totiž o aplikaci sloužící k posílání zpráv v rámci sociální sítě Facebook.

Graf 2 Počet uživatelů sociálních sítí k 25. 1. 2020

Zdroj: Statista 2020. *Most popular social networks worldwide as of January 2020, ranked by number of active users.* [online]. [cit. 2020-04-05] Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-numbers-of-users/>

4.2.1 Facebook

V současné době nejznámější, nejrozšířenější a nejpoužívanější sociální síť na světě, která vznikla jako malý projekt studenta americké univerzity Harvard Marka Zuckerberga, je mnohokrát skloňovaný Facebook. Jedná se o program, který má obrovský celosvětový vliv a vzhledem k jeho růstu nikdo neví, jaké důsledky jeho používání může mít v budoucnu. Facebook ovlivňuje společnost, sociální zázemí, ekonomiku a další odvětví.

Původní internetová stránka Thefacebook.com sloužila od 4. února 2004, kdy ji Zuckerberg poprvé spustil, pouze studentům Univerzity Harvard. Dávala jim několik možností využití, k těm patřilo například vyhledávání lidí ve škole, vyhledávání přátel vlastních přátel za účelem seznámení, zjišťování, kdo se účastní stejných přednášek a dalších školních aktivit. Pro službu získal Zuckerberg inspiraci v předchozích projektech, které autor na škole spustil. Předchozí projekty však byly značně problematické, protože u některých z nich se nechoval eticky, někdy ani legálně. Zuckerberg však čerpal inspiraci i v jiných již fungujících sociálních sítích jako byl Friendster nebo MySpace, hledal převážně možná vylepšení nedostatků, které u zmíněných služeb nacházel. Proto také u Facebooku nastavil možnost zvolit si formu soukromí, a tím i přístup pro ostatní k uživatelským informacím, což byla zlomová záležitost, kterou dosud uživatelé sociálních sítí neznali. Někteří studenti z toho udělali soutěž, kdo nasbírá více přátel. Stránka tak získávala na oblibě a postupně se rozšiřovala. Za první tři týdny se na síť registrovalo více než 6000 současných nebo minulých studentů Harvardu. Po dvou týdnech se již chtěli ke službě hlásit další školy a noví uživatelé. Zuckerberg začal šířit stránku po jiných kolejích amerických univerzit. Nejprve se snažil ovládnout všechny školy tzv. Ivy League⁷³. Když se mu to podařilo, začal šířit stránku na další univerzity. Od roku 2006 se na stránky mohl registrovat kdokoliv s platnou e-mailovou adresou a zároveň starší 13 let. O růstu významu této sociální sítě

⁷³ Ivy League = Břečťanová liga – označení pro soubor čtyř nejprestižnějších univerzit v USA – Harvard, Stanford, Yale a Columbia.

hovoří jasně i statistiky uživatelů, kterých v roce 2010 bylo přes 500 milionů. O deset let později v roce 2020 Facebook používá 2 449 milionů uživatelů.⁷⁴

Facebook nabízí velkou řadu funkcí, aplikací a možností. Za základní funkci Facebooku se stále považuje komunikace s přáteli, propojování se s nimi a hledání nových přátel, sdílení různých položek ze svého života – fotek, videí, příběhů atd. Velmi oblíbené je, prostřednictvím události na Facebooku, dát lidem vědět o chystané akci, ať už se jedná o oslavu, divadlo, veřejnou přednášku nebo letní festivaly. Dále se uživatel může stát fanouškem nebo členem různých skupin, ze kterých poté mohou plynout různé výhody. Dnes již běžně společnosti využívají sociální sítě především jako prostředek marketingu.⁷⁵

4.2.2 Youtube

Jedná se o specifický příklad sociální sítě, někteří internetoví uživatelé jej za ni ani nepovažují. Je to webová stránka případně aplikace, která je založena na sdílení a přehrávání videí, jde tedy o příklad obsahově založené sociální sítě. Stejně jako v případě Facebooku jsou finanční příjmy této sítě vedeny hlavně z reklam, které jsou na stránkách zobrazovány.⁷⁶

Registrací u společnosti Google člověk získá přístup ke všem produktům této společnosti, tedy i do platformy Youtube, dříve i k sociální síti Google+, která byla v roce 2019 zrušena. Služby Youtube jsou přístupné i bez registrace, ovšem pouze s možností hledání a přehrávání videí, teprve přihlášení přináší uživateli určité výhody. Nefungují zde klasické profily jako na profilových sociálních sítích, místo toho jsou zde tzv. kanály. Do těchto kanálů má uživatel možnost vkládat svá videa, třídít je. Další možností této služby je přidávání videí, filmů a různých klipů do vlastních seznamů oblíbených, hodnotit je nebo komentovat.⁷⁷

⁷⁴ KIRKPATRICK, David. *Pod vlivem Facebooku: příběh z nitra společnosti, která spojuje svět*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3573-0.

⁷⁵ PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

⁷⁶ tamtéž

⁷⁷ tamtéž

Největším fenoménem moderní doby je komunita lidí, která si prostřednictvím Youtube vydělá peníze, říká se jim tzv. youtubeři. Nahrávají videa, ve kterých propagují výrobky nebo firmy prostřednictvím product placementu. Pokud mají dostatečnou sledovanost nebo odběry, je to pro firmy dobrá reklama. Youtubeři dostanou peníze za reklamu a ještě k tomu výrobek zdarma k propagaci. V rámci takových videí je u dívek oblíbená propagace kosmetiky, nebo obecně youtubeři propagují potraviny, výživové doplňky a podobně. Najdou se ale i propagátoři technologií či jiných produktů.⁷⁸ Dalším typem youtuberů jsou tzv. gameři soustředění na sdílení průběhu hraní online hry, u které komentují, co se ve hře právě děje, jak se má hrát, jaké jsou možnosti hry a podobně. S ohledem na rostoucí popularitu e-sportů, tedy hraní online her, vznikají i specializované servery na přenosy z jednotlivých her. Nejznámější z nich je Twitch, což je zároveň obsahově zaměřená sociální síť.⁷⁹

4.2.3 WhatsApp

Další z mnoha komunikačních sítí. Aplikace vznikla jako alternativa pro zpoplatněné SMS zprávy v mobilu. Jedná se především o mobilní aplikaci, ale lze ji používat i v počítači nebo tabletu. Aplikaci vytvořili Jan Koum a Brian Acton, od roku 2014 však tato sociální síť spadá pod společnost Facebook.⁸⁰ Funguje dál jako samostatná síť, přestože vedení společnosti Facebook se již několikrát vyjádřilo k záměru spojení všech svých součástí do jedné sociální sítě. Hlavní výhodou této komunikační sítě je bezplatnost. Slouží k posílání zpráv, fotografií, videí i dokumentů, ale také k telefonování a video-hovorům bez poplatku, kromě poplatku za připojení k internetu.⁸¹

4.2.4 Instagram

Instagram se řadí mezi další profilové sociální sítě, které jsou založené na profilu. Jedná se především o mobilní aplikaci, ovšem procházet příspěvky na Instagramu lze i pomocí počítače. Sociální síť založili Kevin Systrom společně

⁷⁸ VACEK, Pavel, Dominika BENEŠOVÁ, Nikola BLAHYNKOVÁ, Helena BŘÍZOVÁ, Lucie SITOVIČOVÁ. *Youtuberství a žáci základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018 ISBN 978-80-7435-719-0.

⁷⁹ čerpáno z vlastní zkušenosti

⁸⁰ <https://www.whatsapp.com/about/>

⁸¹ <https://whatsapp.com/features/>

s Mikem Kriegerem. Systrom původně pracoval na jiné aplikaci s názvem Burbn. Poté co se k němu přidal Krieger, celou aplikaci upravili, odebrali přebytečné funkce a 6. 10. 2010 dali Instagram na trh jako aplikaci sloužící ke sdílení a úpravě mobilních fotografií.⁸² Hlavní funkcí Instagramu je sdílení fotografií, krátkých videí nebo poměrně nové funkce tzv. stories, což je fotografie nebo 15 vteřin dlouhé video, které lze doplnit různými hashtagy⁸³, gify⁸⁴, hudbou, obrázky, textem a podobně. Pro většinu uživatelů jsou velmi populární filtry, pomocí kterých lze obyčejnou fotku proměnit v uměleckou. Lidé se pak na Instagramu chlubí krásnými fotografiemi, pořízenými pomocí mobilního telefonu, z dovolené, z výletů nebo svými selfie⁸⁵, fotografiemi s rodinou, fotografiemi zvířat a podobně.⁸⁶

Mimo jiné slouží Instagram i jak komunikační síť. Ke komunikaci zde lze použít několik možností. Základní funkcí posílání zpráv je zde tzv. Direct, tedy posílání soukromých zpráv mezi dvěma uživateli. Další možností je živé vysílání, kdy jeden uživatel vysílá živě s nějakým obsahem a ostatní uživatelé, kteří jej sledují, mají možnost mu pokládat otázky, psát vzkazy a podobně. Nejnovější funkcí je videohovor mezi dvěma a více uživateli, který mohou ostatní sledovat a komentovat.⁸⁷

4.2.5 TikTok

TikTok funguje převážně jako mobilní aplikace, vznikla totiž k jedinému účelu, kterým je sdílení krátkých videoklipů o délce maximálně 15 vteřin nebo krátkých videí z mobilního telefonu o délce 3-60 vteřin.⁸⁸ Jedná o poměrně novou sociální síť, na trhu je od roku 2017, kdy nahradila dřívější Musical.ly. Do České

⁸² SYSTROM, Kevin, *What is the history of Instagram*: [online]. Quora, OC7,2010 [cit. 2020-04-06]. Dostupné z: <https://www.quora.com/Instagram-company/What-is-the-genesis-of-Instagram>

⁸³ Hashtag = označení příspěvku jedním slovem, které vznikne spojením více slov dohromady, jeho význam je v jednodušším vyhledávání. Hashtag musí začínat # a mezi jednotlivými slovy nejsou mezery.

⁸⁴ GIF = pohyblivý obrázek, nebo video, které se přehrává ve velmi krátké smičce dokola, jeho významem je především pobavení, nebo vyjádření emoce.

⁸⁵ Selfie = fotografie, kde autor fotí sám sebe otočeným telefonem, pomocí speciálního nástavce na telefon, nebo přes zrcadlo.

⁸⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Čtěte, pokud chcete dobýt Instagram*. Přeložil Pavel KRISTIÁN. Brno: Zoner Press, 2018. ISBN 978-80-7413-368-8.

⁸⁷ tamtéž

⁸⁸ TicToc.com [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.tictoc.com/about?lang=cs>

republiky se dostala až v roce 2018. O jejím raketovém vzestupu svědčí i to, že se v roce 2018 stala nejúspěšnější aplikací ve Spojených státech amerických.⁸⁹

Sociální síť s sebou přináší i řadu komplikací. Stejně jako většina ostatních sociálních sítí je vytvoření profilu podmíněno dovršením 13 let věku, ovšem stačí změnit rok narození při registraci a profil si vytvoří takřka každý. TikTok je založený na profilu, ale stejně jako například na Instagramu lze prohlížet obsah i bez registrace. Profil zde slouží pouze jako výhoda k začlenění se ke komunitě, k přidávání oblíbených autorů nebo k nahrávání vlastních videí. Obecně se dá říct, že TikTok a Instagram jsou podobné sociální sítě založené na stejném principu se stejnými následky. I na TikToku se již objevují influenceři⁹⁰. Jejich činnost je podmíněna vysokým počtem sledujících uživatelů nebo odběratelů, které není obtížné sehnat vzhledem k tomu, že měsíčně sociální síť používá 500 milionů uživatelů.⁹¹

⁸⁹ Wikipedie: Otevřená encyklopedie. TikTok [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://cz.wikipedia.org/wiki/TikTok>

⁹⁰ influencer = člověk, který vydělává na vlastním působení prostřednictvím sociálních sítí.

⁹¹ Noční můra rodičů jménem TITOK? Nejstahovanější aplikace světa, kterou neznáte. *Lidovky.cz* [online] 2019-01-07 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/media/ocni-mura-rodicu-jmenem-tiktok-nejstahovanejsi-aplikace-sveta-terou-neznate.A190104_163741_In-media_jei

5 Bezpečný pohyb v online prostředí

Pojmem online prostředí je myšlen nejen internet, ale i další zařízení, která jsou propojena chytrou sítí, a částečně tak připojena na internet. V dnešní době se jedná především o chytré telefony nebo tablety. Používání internetu společně s radostí a zábavou přináší také nutnost obezřetnosti. Většina uživatelů počítače a internetu si je vědoma možných potíží s tím spojených. Negativní dopad internetu a sociálních sítí lze rozdělit na dvě části.

První linie rizik s přihlášením se na sociální sítě a prohlížením internetu jsou technického rázu. Používání alespoň základního antivirového programu je dnes již nutností, jeho absence je zbytečné vystavování se nebezpečí. To pro náš počítač číhá na každém rohu, těchto rizik je velká spousta a každé má jiný cíl a jiný význam, například jsou to různé počítačové viry, spamy, hoaxy, phishingové zprávy, pharmingové zprávy, malwary, ransomewary a mnoho dalších. Většina lidí se proti nim dokáže bránit. Problém bývá často u dětí, které nejsou schopny takové riziko rozeznat, nemají k tomu dostatečné informace, případně zkušenosti. Toto jsou nesnáze, které v konečném důsledku pro člověka nemusí mít žádný zásadní důsledek. Týkají se totiž převážně obtíží se softwarem počítače, pokud nám díky nim nejsou ukradena nějaká důležitá data.⁹² Technickým rizikům se věnovat v práci nebudeme.

Podstatnější a v poslední době více diskutovaná jsou negativa používání internetu a sociálních sítí s ohledem na sociálně-patologické jevy a na negativně ovlivňující chování jednotlivých uživatelů, případně na jejich psychiku. I tyto hrozby se dají rozdělit na dva dílčí typy, jedním z nich je ohrožení sebe sama, jedná se například o závislostní chování. Druhý typ nebezpečí plyne od cizích uživatelů internetu a sociálních sítí. Tato rizika jsou spojena především s online komunikací.⁹³

⁹² KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. ISBN 978-80260-9543-9.

⁹³ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

5.1 Závislostní chování

Ve spojitosti s moderními technologiemi, internetem a sociálními sítěmi mluvíme o nelátkových závislostech. Podle Mezinárodní klasifikace nemocí se nejedná o závislost v pravém slova smyslu, neboť nemá vlastní specifické označení. Tyto závislosti mají své charakteristické rysy, které jsou podobné syndromu závislosti F19.2.⁹⁴ Některé studie uvádí, že závislost na internetu není přímo psychická porucha, ale odborníci ji zařazují pod označení F63.8, které je značkou pro jiné impulzivní a návykové poruchy.⁹⁵ Nelátková závislost je vnímána jako porucha návyku v chování, které je spojené s podnětem, který nemá látkovou podstatu. Takových návyků v moderní době značně přibývá a objevují se stále nové.⁹⁶

Pro tuto práci jsou nejpodstatnější dva takové návyky, jsou jimi závislost na internetu neboli netolismus a také jedna z nejnovějších, kterou je závislost na mobilních telefonech označovaná jako nomofobie. Některá další onemocnění mají k internetu, sociálním sítím a technologiím také velmi blízko, nejsou ale přímou záležitostí a mohou se pojít i k jiným odvětvím, sem lze zařadit workoholismus, oniomanie neboli shopaholismus, což je závislost na nakupování, gambler, tedy chorobné hráčství hazardu. Ve spojitosti se sociálními sítěmi můžeme mluvit i o chorobné péči o vlastní vzhled, k tomu mají velmi blízko poruchy spojené s příjmem potravy. Stranou od online prostředí stojí poslední dvě nelátkové závislosti, což je závislost na televizi a kultovní závislost, tedy závislost na vztazích. Většina z těchto onemocnění je důsledkem změny životního stylu, což je projevem reakce na vývoj doby a společnosti.⁹⁷ Prozatím není oddělena závislost, která spojuje internet a mobilní telefon, což by mohla být závislost na sociálních sítích a virtuální komunikaci, o té se prozatím samostatně nehovoří a bere se jako součást netomanie (netolismu).

⁹⁴ Označení syndromu závislosti podle MKN-10.

⁹⁵ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

⁹⁶ KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2.

⁹⁷ tamtéž

Novodobé nelátkové závislosti tedy souvisí s patologickým vykonáváním konkrétní činnosti.⁹⁸

Nejohroženější skupinou pro vytvoření závislosti jsou mladiství, a především děti školního věku. Stejně jako u látkových závislostí, tak i u nelátkových si děti vytváří návyk mnohem rychleji. Velmi často se dostávají do online prostoru bez přípravy a s minimální kontrolou, zároveň sem vstupují bez vědomí si vlastních povinností a nutnosti dodržovat určitá pravidla.⁹⁹

5.1.1 Netolismus

Používá se též název netholismus, nebo netománie, pro naši práci budeme užívat pojem netolismus. Netolismus pojmenovává závislostní chování, které se vztahuje k tzv. virtuálním drogám. Virtuální drogy, to je nový pojem, pod který lze zařadit řadu součástí online prostoru. Nejčastěji se virtuální drogou myslí internet, počítačové hry, sociální sítě, streamovací portály, televizní online vysílání a mnoho dalších. Vzhledem k podstatě závislosti založené na provozování určité aktivity, se jedná o psychický návyk.¹⁰⁰ Hlavním problémem je dostupnost veškerých vymožeností a požadovaných stránek. Virtuální drogy, které se stávají zdrojem stimulace, má člověk neustále na dosah. Internet plný počítačových her, pornografie a jiných stimulantů je dostupný neustále.¹⁰¹

S ohledem na to, kolik kyberprostor skýtá možností a co vše lze ve virtuálním světě provozovat, se netolismus dá rozdělit na několik částí. Původní dělení počítalo se třemi částmi. První z nich byla závislost na online hrách, poté závislost na online komunikaci a poslední typ závislosti byl na stránkách s erotickými a pornografickým materiálem.¹⁰² Další dělení, které představil Dr. K. S. Young v roce 2004, již bylo členitější a představovalo celkem 5 různých

⁹⁸ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

⁹⁹ KOPECKÝ, Kamil. *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3571-8.

¹⁰⁰ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹⁰¹ ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložila Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložila Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

¹⁰² KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2.

oblastí online prostředí, na které mohla vzniknout závislost. Toto dělení, stejně jako to původní, uvádí patologické prohlížení erotických a pornografických stránek, závislost na vytváření si a udržování virtuálních vztahů, potřebu hraní online her, nebo online nakupování, což bylo souhrnně nazváno jako internetová kompulze. Dále závislost na počítači obecně, například na psaní textu, formátování a dalších počítačových aktivitách. Poslední pak je nadměrné užívání internetu jako zdroje informací s důsledkem zahlcení informacemi.¹⁰³

Jako všechny jiné závislosti, ani netolismus se neobejde bez následků, které se rovněž dají členit do tří kategorií. Na psychické rozpoložení, protože se člověk straní osobních kontaktů, zhoršuje se mu pozornost a komunikační dovednosti. Negativní změnu prodělá také sociální stav člověka. Většina ostatních činností kromě internetu je pro něho ztracený čas, čímž se zhoršují mezilidské vztahy, které nahrazuje ve virtuálním prostředí. Netolismus má také dopad na fyzickou kondici, která se v důsledku vysedávání u stolu značně zhoršuje.¹⁰⁴ Závislost na stránkách s pornografií a erotikou může vést i k dalším problémům. Nadužívání pornografie a častá stimulace potřebné části mozku souvisí s dráhou dopaminu, může tak docházet k poruchám v oblasti sexuality. V reálném životě potom může být následkem nedostatek spontánní erekce, otupění nervových zakončení v penisu, neschopnost dosažení orgasmu s reálným partnerem a mnoho dalších obtíží.¹⁰⁵

5.1.2 Nomofobie

Tento pojem vznikl zkrácením anglického termínu no mobile phone phobia. V současné době, se tento fenomén týká hlavně mladé generace, která má strach, že nebude moci využívat mobilní telefon. Ten se totiž stal pomyslným symbolem dnešní doby a celkově moderních technologií. Přináší nám řadu výhod, řadu možností, mnohdy se stává měřítkem sociálního postavení, mimo jiné je mobilní telefon také znakem volnosti a nezávislosti na prostoru. Mít

¹⁰³ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹⁰⁴ KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2.

¹⁰⁵ ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložila Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložila Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

u sebe mobil může přinášet pocit bezpečí. Mobilní telefony jsou pro nás do určité míry přínosné, zároveň však ohrožující.

Stejně jako u internetu, počítače a pohybu v online prostředí, tak i nadměrné používání mobilního telefonu může být škodlivé, může vést až k závislosti. Může se projevovat specifickým chováním, nomofobní člověk se značí nervozitou, pokud telefon nemá. Ve chvílích, kdy má telefon u sebe, musí jej neustále kontrolovat kvůli zprávám a zmeškaným hovorům, které neexistují. Závažným problémem jsou tzv. fantomové vibrace, kdy má postižený pocit, že mu telefon vibruje, přestože se tak nestalo.¹⁰⁶ Velmi úzce souvisí i s netolismem, protože v současné době se telefon stává hlavním prostředkem pro připojení k internetu. Pomocí různých aplikací můžeme v telefonu sledovat maily, zprávy nebo sociální síť.¹⁰⁷

I nomofobie má pro člověka své negativní dopady. Z neustále používání telefonu plyne riziko dluhů a finančních komplikací. Nadužívání telefonu může vést i ke zdravotním komplikacím. Často se v této souvislosti objevují poruchy spánku, mluví se o deformaci prstů na rukách, ohýbaní a křivení páteře. Spekulace se dlouhá léta vedou nad negativními účinky elektromagnetického záření, jež má vliv na lidský mozek a také na pohlavní ústrojí mužů v souvislosti s klesající plodností lidstva.¹⁰⁸

5.2 Rizika internetové komunikace

Vlivem specifičnosti virtuální komunikace, která byla popsána ve 2. kapitole, se v online prostředí objevuje řada negativních způsobů komunikace. Rizikové chování některých uživatelů je cíleno proti druhým lidem. Snaží se ostatní členy komunikace zesměšnit, psychicky trápit nebo poškodit nějakým jiným způsobem. Hlavně u dětí platí, že čím více internet používají a čím více si ve

¹⁰⁶ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹⁰⁷ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

¹⁰⁸ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

virtuálním světě dovolí, tím více jsou vystaveni rizikům, které na ně na internetu čekají.¹⁰⁹

5.1.3 Kyberšikana

Jako první problém související s virtuální komunikací zmíníme kyberšikanu, neboli kyberbullying. O klasické šikaně bylo již napsáno mnoho, kyberšikana je specifickou formou právě klasické šikany, vyznačuje se několika specifickými rysy a je prováděna skrze moderní technologie a online prostředí. Šikanou označujeme chování agresora, který jedná se záměrem oběti ublížit, ohrozit ji, ponížit nebo u ní vzbudit pocit strachu. Jedná se o vědomé, cílené a hlavně opakující se jednání. Kyberšikana se liší v tom, že agresor je v online prostředí anonymní, může k ní docházet kdykoliv a kdekoliv a chybí fyzický kontakt.¹¹⁰ Poměrně často se stává, že se oba druhy šikany propojují. Kyberšikana se tak stala dalším prostředkem agresorů, aby ve svém jednání pokračovali, dává jim nový specifický nástroj k ubližování. To dokládá podobnost mezi šikanou a kyberšikanou. Chování je velmi podobné, jedná se o stejné aktéry, kterými je agresor a oběť.¹¹¹

Obětí šikany jsou většinou děti s nízkým sebevědomím, plaché, senzitivní, stydlivé, často nějak fyzicky indisponované, vzrůstem malé, nebo naopak velmi vysoké, děti s nadváhou, případně jinou odlišností od majority. Online prostředí však veškeré psychické, fyzické i sociální rozdíly maže. Agresor šikany se může stát obětí kyberšikany, nebo naopak může pokračovat ve svém jednání v online prostředí.¹¹² Důsledky kyberšikany jsou především psychické, oběť se musí potýkat s depresemi, se snižováním sebevědomí, absencí ve škole a v krajních případech dokonce s myšlenkami na sebevraždu. Dopady kyberšikany na psychiku dokládají emoce, které se objevují v různých odborných pracích. Jedná se o celou řadu pocitů, mezi nimiž se objevuje

¹⁰⁹ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

¹¹⁰ ČECH, Ondřej a Nicole ZVONIČKOVÁ. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: Theia – krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.

¹¹¹ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

¹¹² KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

smutek, vztek, frustrace, strach a další. Celkově je dopad kyberšikany vnímán jako velmi negativní. S ohledem na výsledky zahraničních výzkumů zmíníme emoční profil oběti:

- „*tenze, strach, stres,*
- *změna self-konceptu oběti (sebevědomí, sebehodnocení, ...),*
- *výskyt depresivních a neurotických obtíží,*
- *časté poruchy spánku,*
- *snížení frustrační tolerance,*
- *pocit neřešitelnosti situace, ztráta životní pohody,*
- *výskyt zkratovitého jednání, suicidální myšlenky,*
- *zvyšující se bezdůvodná agrese a impulsivnost,*
- *celková psychická nestabilita,*
- *trauma a posttraumatická stresová porucha.*¹¹³

Online prostředí díky své rozmanitosti dává agresorovi celou řadu možností, jak zaútočit a zároveň velké množství prostředků, kterými může zaútočit. Způsoby, kterými může být oběť ohrožena, jsou provokování, obtěžování, očerňování, podvody a odhalení tajemství, kyberstalking, tedy pronásledování ve virtuálním světě a celá řada dalších. Poměrně novým způsobem je tzv. happy slapping, což je fyzické napadení jedince skupinou. Skupina zde vystupuje jako agresor, oběť je fyzicky napadena nejčastěji fackou, a pak dostává další rány, agresori si napadení natáčejí. Následně je video umístěno na některou sociální síť.¹¹⁴

Zde se již dostáváme k prostředkům a formám, kterými je kyberšikana prováděna. Tato činnost se odehrává převážně prostřednictvím počítače a skrze chytré mobilní telefony. První forma kyberšikany je skrze posílání zpráv. Jedná se o posílání SMS a MMS zpráv ve výhružné nebo útočné podobě. Druhou formou je komunikace skrze sociální síť či jiné online komunikační portály. Dále se může jednat o hovory běžné telefonní povahy nebo zprostředkované přes sociální síť a komunikační program, jako je například Skype. Běžná forma kyberšikany je pomocí e-mailů, kde oběť má sice poměrně

¹¹³ ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3. s. 55

¹¹⁴ tamtéž

snadnou možnost se bránit, ovšem pokud agresor získá do e-mailové schránky přístup, pak získává i veškeré kontakty oběti. Specifická je kyberšikana v prostředí online her.¹¹⁵

Ke kyberšikaně se pojí soubor dalších pojmů, které s ní úzce souvisí, objevují se souběžně s ní, nebo ji pouze obohacují o další jevy. Některé z nich byly zmíněny již dříve a nebude jim věnovaná větší pozornost. V této souvislosti jsme hovořili například o hoaxech, spamech, phishingu nebo kyberstalkingu. Vynořují se však další pojmy, které jsou sami o sobě také rizikem virtuální komunikace, některé dokonce projevem nebo snahou o násilné jednání.¹¹⁶

5.1.4 Kybergrooming

Pokud budeme považovat kyberšikanu za nejběžnější projev rizikového chování na internetu, pak kybergrooming je jednoznačně nejnebezpečnější hrozbou. Popisuje proces, během kterého dochází ke zmanipulování oběti s jediným cílem, kterým je společná schůzka s následným sexuálním zneužitím oběti, fyzickým násilím na dítěti, využitím dítěte pro prostituci nebo k výrobě dětské pornografie. Pachatel takového chování se označuje jako predátor, nebo abuzér. Tyto pachatele nelze považovat za pedofily, rozdíl mezi nimi je v oblasti jejich zájmu a v prostředcích. Pedofil se zaměřuje na prepubescentní děti do 12 let věku, nepohybuje se tedy v online prostředí na rozdíl od predátorů zaměřených na děti od 13 do 18 let, kteří ke kontaktování používají převážně virtuální komunikaci. Jejich jednání se dělí na několik fází. Začínají v oblasti příprav a postupně se přes kontaktování oběti dostávají až k manipulaci, následně dojde k bodu zlomu a osobní schůzce v reálném prostředí. Kybergrooming je dlouhodobý proces a v průběhu dění se dá rozeznat podle charakteristických vlastností, mezi které patří především složitější odhalitelná manipulace. Snáze odhalitelné je budování vztahu v komunikaci, zavádění sexuálních témat do komunikace, nebo podvádění.¹¹⁷

¹¹⁵ ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

¹¹⁶ ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?.* České Budějovice: Theia – krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.

¹¹⁷ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

5.1.5 Sexting

Sexting představuje jev, který z běžné psané komunikace přešel do virtuální, a tím se kontakt zrychlil. Jedná se o posílání zpráv, fotografií, nebo videí eroticky zaměřených. Slovo vzniklo složením ze slov sex, které zastupuje zmíněný erotický podtext a texting, který odkazuje na podstatu toho, že se jedná o posílání obsahu pomocí sociálních sítí a jiných komunikačních zařízení.¹¹⁸ Jedná se o dobrovolné sdílení vlastního eroticky laděného materiálu většinou se svým partnerem nebo partnerkou v intimním vztahu, nebo slouží jako způsob zábavy. Další motivací ke sdílení erotického materiálu může být sociální tlak, využití sextingu jako způsobu sebe prezentace pro konzumní společnost, nebo je sexting prostředkem pomsty po skončeném vztahu, kde byl sexting provozován.¹¹⁹

Rizikovitost sextingu spočívá v choulostivosti daného materiálu, který se může snadno stát zbraní k různým druhům kyberútoku. Navíc materiál po zveřejnění v online prostředí žije svým vlastním životem a může zde kolovat několik let. V důsledku zveřejnění materiálu v online prostoru může oběť přijít o společenské postavení, dobrou pověst, problémy to může znamenat v zaměstnání, nebo ve snaze ho získat. Postupně se ze sextingu stává kyberšikana, kdy je proti oběti vedena řada útoků, kdy je urážena, ponižována a jinak napadána. Ve výsledku může takový průběh sextingu vést ke zdravotním komplikacím především psychické povahy, v krajním případě k myšlenkám na sebevraždu.¹²⁰

Sexting je velmi často součástí jiného rizikového chování v oblasti internetu, může se stát prostředkem pro vydírání během kybergroomingu. Může být důvodem ke kyberšikaně. Vážný problém je sexting v případě, kdy se erotický

¹¹⁸ KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. ISBN 978-80260-9543-9.

¹¹⁹ KOPECKÝ, Kamil. *Co je sexting* [online]. 23. 5. 2009 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: [<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>]

¹²⁰ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

materiál týká nezletilých dětí, pak se jedná přímo o dětskou pornografii a zároveň trestný čin.¹²¹

5.1.6 Trolling - webcam trolling

Sloveso trolling popisuje děj, kdy se tzv. internetový troll nesnaží poškodit jiného člověka, ale komunikaci mezi nimi. Jeho hlavní motivací je stahovat veškerou pozornost na sebe, jeho práce tak spočívá v narušování, provokování, generalizovaně řečeno k ovládnutí celé komunikace. Jde tedy o posílání zpráv, které mají útočný, obtěžující nebo provokující charakter. Trollení se může lišit dvěma způsoby, které se však v praxi objevují společně. Méně závadný a bez větších důsledků je tzv. „kudos trolling“ zaměřený na zábavu. Snaží se pouze o pobavení členů virtuální komunity. Horší projev a důsledky má tzv. „harm trolling“, který je veden proti jedinci, nebo skupině se záměrem ublížit. Postupů a různých způsobů trollingu je velké množství a objevují se stále nové.¹²²

Zásadní změnu přinesl do světa trollingu rozvoj sociálních sítí a multimediálních technologií. Uživatelé začali přecházet od běžné psané komunikace ke komunikaci pomocí video-chatu. K tomu pomohlo značné rozšíření a popularita webkamer, podle anglického pojmenování webcam se novému způsobu říká „webcam trolling“. Jedná se tedy o fenomén ovlivňující komunikaci pomocí webových kamer. V tomto případě troll používá předtočené sekvence videí, které poté pouští obětem, jako kdyby spolu mluvili přes video-hovor. V rámci hovoru si zároveň nahrává přenos z druhé strany, aby měl materiál, který později znovu využije. Jako hlavní důvody provozování „webcam trollingu“ se uvádí vlastní zábava či pobavení ostatních uživatelů internetu, snaha určitým způsobem zaútočit na jiné členy společné konverzace nebo jiné internetové služby. Posledním důvodem je velmi častá potřeba ukojit vlastní erotické fantazie a představy. Velmi často je „webcam trolling“ veden proti dětem, neboť jsou zranitelnější a více důvěřivé, poměrně snadno se dají zmanipulovat. Útočník v tomto případě získává kompromitující materiál, který může využívat k dalším

¹²¹ KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. ISBN 978-80260-9543-9.

¹²² KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

aktivitám jako je vydírání, požadování dalších aktivit před webovou kamerou, získávání peněz nebo plnění různých úkolů.¹²³

5.3 Prevence rizikového chování spojeného s online světem

Jak jsme si ukázali, na internetu existuje velké množství rizik ohrožujících děti i dospělé. Je tedy potřeba soustředit se i na preventivní ochranu. K tomuto účelu vzniká celá řada opatření, ať už mají právní podobu, nebo jsou součástí veřejných projektů pro ochranu dětí. Nezastupitelnou roli představují dospělí, kteří na dítě mají zásadní vliv. Může se jednat o rodinu, učitele, vychovatele, trenéry a další, kteří by měli na dítě v online světě dohlédnout, nenechat ho napospas virtuálním rizikům a provést ho začátky ve světě internetu.

Kohout uvádí několik vhodných rad, jak chránit dítě ve světě internetu. Mezi tyto praktiky patří vzdělání rodičů v oblasti komunikačních technologií, aby měli alespoň základní znalosti, význam příkládá i komunikaci s dítětem. Taková komunikace nespočívá v rodičovské direktivní roli, ale je vedena jako komunikace sobě rovných, dítě se může stát učitelem. Kvůli přehledu rodiče o aktivitách dítěte je nezbytné být s ním v kontaktu i na sociálních sítích, dobré je pravidelně kontrolovat, ne však cíleně procházet zprávy. Dítě by mělo mít nárok na soukromí a dávku důvěry, kontrola je nicméně důležitá. Další jsou doporučení, upozornění nebo varování dítěte na určité typy obsahu. Zde se objevují body jako je varování před schůzkami s přáteli ze sociálních sítí nebo apel na diskrétnost ve sdílení určitých informací jako jsou adresy, věk, sociální situace doma, hesla, čísla telefonu a podobně.¹²⁴

5.2.1 Zákonná opatření

Dlouhou dobu byl internet právně neošetřen, chování ve virtuálním světě nebylo nijak ukotveno. Změnu znamenal především zákon z roku 2014, platný od 1. 1. 2015, zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů, který byl několikrát novelizován a doplněn s ohledem na

¹²³ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹²⁴ KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. ISBN 978-80260-9543-9.

rozvíjející se technologie a jejich využití. Poslední byla novela č. 205/2017 Sb. Další změnu pak přinesla činnost Národního úřadu pro kybernetickou a informační bezpečnost, který byl založen v roce 2017.¹²⁵ Osobní údaje a jejich ochrana byla dlouhou dobu zajištěna v rámci zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Zde došlo ke změně v nedávné době, od 25. 5. 2018 u nás vešlo v platnost Obecné nařízení o ochraně osobních údajů tzv. GDPR, což je nařízení Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 z 27. 4. 2016 o ochraně fyzických osob a jejich osobních údajů.¹²⁶

5.2.2 Projekty prevence

V českém virtuálním prostředí vzniklo několik různých neziskových organizací nebo stránek věnujících se prevenci dětem v online světě. Věnují se také edukaci žáků základní škol. Většinou se na webových stránkách daného sdružení nachází i poradna a jednotlivé projekty spolupracují s Policií České republiky a zároveň mezi sebou navzájem.

Jedním z prvních u nás založených je projekt E-Bezpečí. Provozuje jej Pedagogická fakulta Olomoucké univerzity a specializuje se na primární prevenci v oblasti rizikového chování v oblasti virtuální komunikace. Jejich práce spočívá v poradní činnosti a ve snaze o rozšiřování informací spojených s riziky na internetu. Výsledky své práce a zároveň potřebu další činnosti zjišťují v průběžných informativních výzkumech.

Další český projekt nese název „Seznam se bezpečně“, který vytvořila společnost Seznam.cz. Věnoval se především osvětě v oblasti seznamování se nejen v online prostředí, ale i na ulici. V jejich produkci vzniklo několik filmů pod názvem „Seznam se bezpečně“, které upozorňovaly na možná rizika komunikace. Další je iniciativa zaměřená na výzkum a prevenci v oblasti rizikového chování v online prostředí. Nazývá se Saferinternet.cz a slouží především jako zdroj informací v oblasti prevence, zároveň provozuje „horkou linku“, kam lze nahlásit závadné webové stránky.

¹²⁵ PAVLÍČEK, Antonín, Alexander GALBA a Michal HORA. *Moderní informatika*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Professional Publishing, 2017. ISBN 978-80-906594-6-9.

¹²⁶ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Co je GDPR?* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/gdpr/clanek/co-je-gdpr.aspx>

Mezinárodní projekty zastupuje Web Rangers, což je projekt, který vznikl ve spolupráci společnosti Google a s dalšími subjekty, u nás E-Bezpečí. Rovněž tato stránka se specializuje na prevenci rizikového chování.¹²⁷

Většina institucí uvádí desatero bezpečného internetu. Jedná se o deset zásad, které jsou především pro děti důležité při jejich seznamování se s počítačem, v začátcích v oblasti internetu a virtuální komunikace.

1. *„Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem na druhé straně.*
2. *Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní. Svou intimní fotku neposílej ani kamarádovi nebo kamarádce – nikdy nevíš, co s ní může někdy udělat.*
3. *Udržuj hesla (k e-mailu i jiné) v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.*
4. *Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy. Ignoruj je.*
5. *Nedomlouvej si schůzku přes internet, aniž bys o tom řekl někomu jinému.*
6. *Pokud narazíš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.*
7. *Svěř se dospělému, pokud tě stránky nebo něčí vzkazy uvedou do rozpaků, nebo tě dokonce vyděsí.*
8. *Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.*
9. *Nevěř žádné informaci, kterou na internetu získáš.*
10. *Když se s někým nechceš bavit, nebav se.“¹²⁸*

Přestože se jedná doporučení, která jsou určena dětem, měl by se jimi v rámci vlastní bezpečnosti řídit každý uživatel internetu.

¹²⁷ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹²⁸ BEZPECNYINTERNET.CZ – *Desatero bezpečného internetu* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx

Praktická část

6 Aktuální stav výzkumu

Internet, sociální sítě a jejich využití je fenomén moderní doby. Jejich četnost každý rok roste, stejně tak jako počet uživatelů. V oblasti výzkumu se jedná o vděčné téma a byla mu věnována již celá řada prací. Vzhledem k rychlé dynamice vývoje a změnám v oblasti virtuální komunikace a světa internetu se situace mění takřka každý rok. V této kapitole budou stručně prezentovány některé starší i novější výsledky průzkumů, které se zabývaly problematikou internetu a sociálních sítí ve vztahu k žákům druhého stupně.

6.1 Mezinárodní výzkumy

Nejrozsáhlejší práce v oboru vznikají pod názvem EU Kids Online. Jedná se o komunitu pod vedením The London school of economics and political science, vedoucím projektu je Sonia Livingstone. Tyto průzkumy se zaměřují na situaci v rámci několika evropských zemí, zkoumají situaci a vztahy dětí základních škol a sociálních sítí, případně rizik virtuální komunikace. První rozsáhlejší výzkum proběhl ve 25 zemích v roce 2010, ale organizace provádí ročně několik dílčích šetření s různým zaměřením. Další velký výzkum proběhl v roce 2014 a nejaktuálnější z roku 2019 se zaměřuje na využívání chytrých telefonů u dětí v 19 evropských zemích. Z tohoto výzkumu vychází zajímavé statistiky o užívání internetu a chytrých telefonů dětmi v rámci zúčastněných států. Například evropský průměr používání smartphonů je 55% chlapců a 59% dívek. V České republice jsou data mírně nad tímto průměrem, kde jich telefon k přístupu na internet využívá 57% chlapců, respektive 60% dívek.¹²⁹ Některé výsledky z výzkumů nám poslouží k porovnání s vlastními výsledky z dotazníkového šetření.

¹²⁹ EU Kids Online – *Reports and findings*. [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/reports-and-findings

6.2 České výzkumy

V českém prostředí je hlavní iniciativa a největší výzkumy v rukách projektu E-Bezpečí působící pod Univerzitou Palackého v Olomouci. V rámci tohoto projektu došlo k několika výzkumům, ve většině případů vztažených k dospívajícím a virtuálnímu prostředí. Hlavní postavou celého projektu je doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., který je vedoucí osobou výzkumů a vedoucím celého projektu, dalším významným člověkem v projektu je PhDr. René Szotkowski, Ph.D. První výzkumy se týkaly především rizik virtuální komunikace, následující průzkumy se věnovaly jednotlivým rizikům v online prostředí.¹³⁰ Jednotlivá data z výzkumných zpráv, které jsou dostupné online, budou v této práci využity k porovnání s našimi vlastními výsledky. Pomocí těchto výzkumů zjistíme, zda se výzkumný vzorek z vybrané lokality liší od národního celku. Data společnosti E-Bezpečí nám pomohou vyvrátit, nebo potvrdit jednotlivé výzkumné otázky. Převážně nejnovější výzkum „České děti v kybersvětě“, který zkoumal jejich chování a hrozby na internetu.¹³¹

6.3 Výzkumy v závěrečných pracích

Problematice sociálních sítí nebo rizik online prostředí se věnuje celá řada závěrečných prací, v rámci kterých byly provedeny menší výzkumy. Během vlastního zkoumání jsme jich našli přibližně 25. Jeden z prvních, kdo se problematice věnoval ve své diplomové práci „*Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojená případná rizika*“, byl Lubomír Bureš, jehož práce je však již 10 let stará, online prostředí od té doby dostalo mnoha změn a určitým způsobem se vyvinulo.¹³² Některé výsledky z jeho výzkumu porovnáme s výsledky našeho šetření jako doklad toho, jak se za 10 let svět internetu změnil.

¹³⁰ E-Bezpeci.cz – výzkumné zprávy [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy>

¹³¹ KOPECKÝ, Kamil a RENÉ SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc, 2019. [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

¹³² BUREŠ, Lubomír. *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojená případná rizika*. [online]. Brno, 2010 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/173737/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ing. Martin Dosedla.

7 Metodologie vlastního výzkumu

Sociální sítě jsou fenoménem dnešní doby a hrají výraznou roli v životě většiny lidí. Z internetu se stalo nejvýznamnější a nejvlivnější médium. Z toho důvodu bylo zkoumání zaměřeno na vztah žáků druhého stupně ZŠ k sociálním sítím a internetu jako prostředku přístupu do online prostředí. Ke zkoumání těchto vztahů byl zvolen kvantitativní výzkum, jehož výsledkem budou statisticky zpracovatelná data. Druhou fází praktické části této práce měla být kvalitativní analýza komunikací, které vedou žáci na druhém stupni. V tomto ohledu se jedná zatím o neprozkoumanou oblast sociálních sítí a kyberprostoru. Analýza však nemohla být uskutečněna z důvodu nedostatku dat.

Celé šetření probíhalo odlišně od původních představ. Průběh průzkumu byl ovlivněn vypuknutím pandemie nemoci COVID-19 a s ní spojenými vládními nařízeními. Je tedy otázkou, zda na naše výsledky z šetření mohla tato situace mít vliv.

7.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Výzkum práce byl směřován k potvrzení, nebo vyvrácení výsledků z předchozích šetření o chování žáků 2. stupně základních škol v online prostředí. A to pomocí zjišťování situace ve vybrané lokalitě Rychnovska a Podorlicka. Tedy jakým způsobem tyto děti tráví volný čas a jak jej ovlivňuje internet, dále o způsobu využití sociálních sítí a kyberprostoru. Posledním cílem bylo seznámit se s jejich vědomím a zkušenostmi spojenými s riziky virtuální komunikace, především s kyberšikanou a poukázat na další možná rizika, která byla popsána v teoretické části. Výzkumy, které jsou použity k porovnávání vlastních dat, měly k dispozici velký výzkumný vzorek, díky čemuž jsou jejich výsledky validnější. Pro nás slouží jako potvrzení, případně vyvrácení současné situace ve zkoumané lokalitě, tedy na Rychnovsku a v Podorlicku.

V souvislosti se stanovenými cíli byly stanoveny výzkumné otázky.

1. otázka – Tráví svůj volný čas žáci 2. stupně ZŠ převážně na internetu?

2. otázka – Žáci 2. stupně ZŠ tráví svůj volný čas na internetu převážně aktivitami pro zábavu nebo na sociálních sítích.

3. otázka – Nejčastější rizika, kterým žáci čelí, jsou různé formy kyberšikany.

4. Otázka – Žáci 2. stupně ZŠ podceňují bezpečnost při navazování nových kontaktů na sociálních sítích.

7.2 Metoda výzkumu a výzkumný vzorek

Jako metoda výzkumu bylo zvoleno dotazníkové šetření, do něhož měly být zapojeny 4 základní školy v Rychnově nad Kněžnou a blízkém okolí, ve kterých by žáci vyplňovali papírové dotazníky. Tento sběr byl zvolen kvůli vyšší návratnosti dotazníků a pro přesný počet žáků. Pro účely šetření byl sestaven nestandardizovaný dotazník. Vlivem opatření v souvislosti s koronavirovou krizí došlo ke změně ve výzkumu, a dotazník byl vyplňován online formou. Kvůli nižší návratnosti se oblast rozšířila na celé Rychnovsko a Podorlicko.

Žákům byl rozeslán přímý odkaz na daný dotazník prostřednictvím sociálních sítí, eventuálně prostřednictvím škol, které zadávaly žákům práci na doma skrze různé školní portály, jako například program Bakaláři, webové stránky školy či e-mailové adresy rodičů. V důsledku způsobu šíření odkazu nebylo možné získat přesný počet žáků, kteří dotazník obdrželi. Výzkumu se zúčastnilo 301 žáků základních škol ve zmíněné lokalitě, ve věku od 11 do 16 let. Většina z nich byly dívky, kterých se zapojilo 184, tedy 61,1 % a zbylých 38,9 % tvořilo 117 chlapců.

Pro další část výzkumu bylo zapotřebí získat ukázky komunikace, kterou mezi sebou vedou žáci na druhém stupni ZŠ, z tohoto důvodu byla vybraným žákům, společně s odkazem na dotazník, zasílána i písemná žádost o pomoc na této části výzkumu, viz. příloha č. 2. Žádost byla poslána zhruba 180 žákům, z nichž se do této části zapojili pouze 2. Žáci si své soukromí zřejmě střeží, proto nechtěli pro účely práce poskytnout obsah zpráv za jeden měsíc, nebo se jim nechtělo vynaložit další energii a pracovat na dalším úkolu.

8. Výsledky dotazníkového šetření

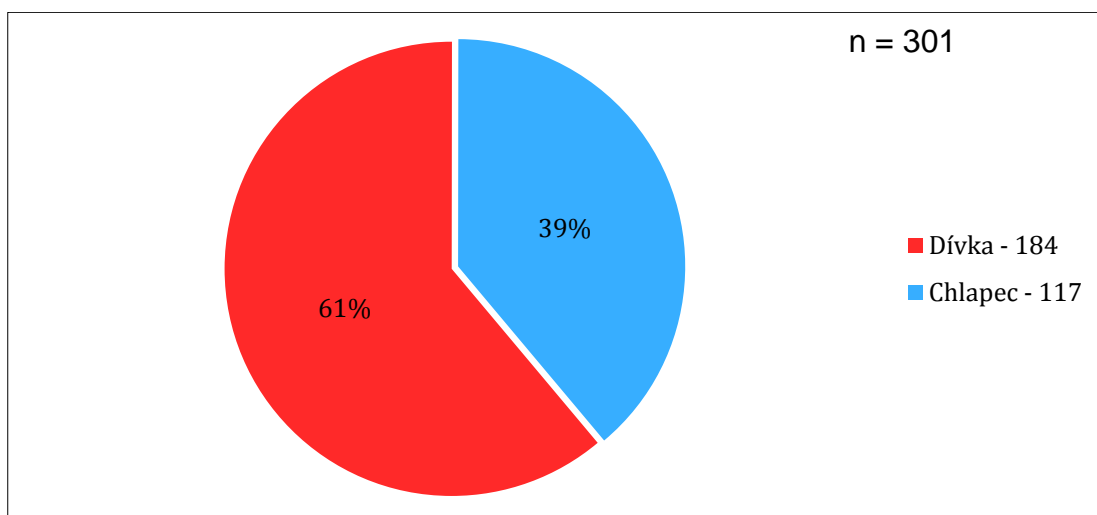
V následující kapitole jsou prezentovány odpovědi na jednotlivé otázky z dotazníkového šetření. Tyto výsledky jsou doplněny statistikami, které mají podobu sloupcových nebo výsečových grafů. Získaná data u některých otázek porovnávám s výsledky výzkumů doc. Kopeckého a jeho kolegů z projektu E-Bezpečí, případně s daty, která získal v šetření Ladislav Bureš, nebo s mezinárodními výsledky EU Kids online.

Dotazník má celkem 34 otázek, jedná se o soubor sedmi otevřených otázek, patnácti otázek uzavřených a pěti otázek, ve kterých žáci vyjadřovali četnost nějakého jevu. Zbýlých sedm otázek je uzavřených s možností dopsání vlastní odpovědi. Otázky byly vybrány z některých předchozích výzkumů, případně diplomové práce nebo nově vytvořeny pro účely průzkumu. (Kopecký – *České děti v kybersvětě*- 2019), (Kopecký - *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* – 2015), (Bureš - *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojení případná rizika* - 2010).

Dotazník vyplnilo celkem 301 žáků. Podle instrukcí, v návaznosti na otázku č. 10 „*jsi registrován/a na nějaké sociální síti?*“, nevyplnili všichni žáci celý dotazník, otázky č. 23 až 27 byly výhradně pro žáky, kteří sociální sítě nevyužívají. Někteří žáci však vynechali i základní otázky, jako je věk a další, zřejmě z nepozornosti, proto některé otázky mohou být zkreslené oproti celkovému počtu respondentů. První dvě otázky měly segmentační charakter, pro výzkum nejsou směrodatné, ale jsou důležité k rozlišení respondentů v některých otázkách.

V otázkách, které řeší četnost nějakého jevu, jsou pro porovnání jednotlivá vyjádření frekvence obodovány od 0 po 4, kde 0 znamená nikdy a velmi často vyjadřuje nejvyšší hodnotu, tedy 4. Po přepočítání skóre u jednotlivých akcí nám vyjde celkové pořadí podle získaného skóre.

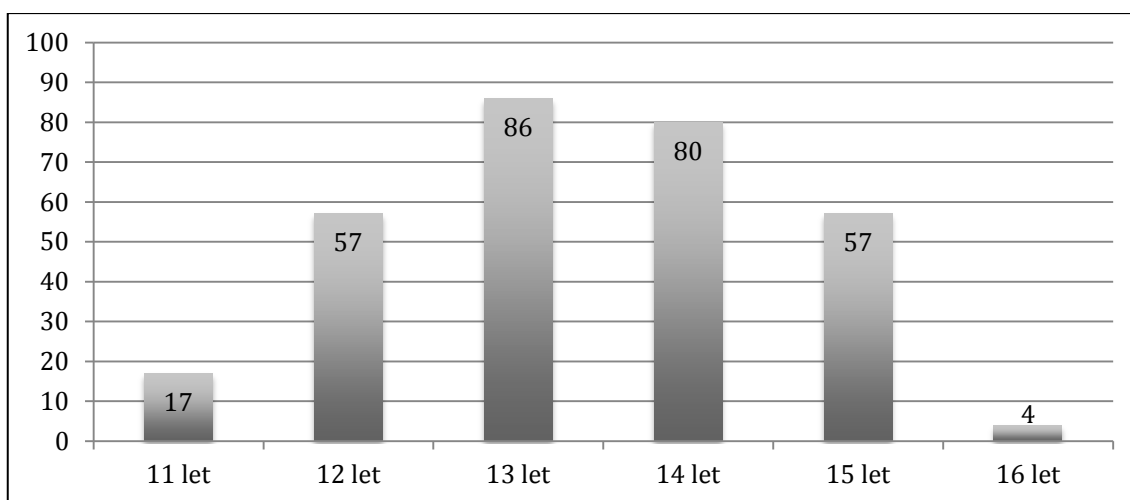
Otázka č. 1 – Pohlaví:

Graf 3 Pohlaví respondentů

V první otázce byl zjišťován podíl chlapců a dívek. Dívek se do výzkumu zapojilo 184 (61%) a chlapců 117 (39%).

Otázka č. 2 – Věk:

Graf 4 Věk respondentů

Ve druhé otázce žáci vyplňovali svůj věk v době výzkumu. Pro některé další otázky bude věk zajímavým hlediskem. Můžeme si podle věku dále žáky třídit do jednotlivých skupin a sledovat jejich rozdílné odpovědi. Z výsledků můžeme vyzorovat, že více než polovina respondentů se nachází mezi 13. a 14. rokem, což odpovídá 7. respektive 8. třídě.

Otázka č. 3 – Jak se nejčastěji připojuješ na internet?

Tato otázka měla zjistit, jaká zařízení jsou v současné době nejvíce využívána mladými lidmi k připojení na internet. Možností v připojení k internetu je stále víc a využití jednotlivých zařízení se mění.

Nás tato otázka zajímala především z toho důvodu, abychom věděli, zda jsou žáci s internetem mobilní či nikoli, a zda internet používají převážně doma, či v jiném prostředí.

Tabulka 5 - Zařízení nejčastěji používaná k připojení na internet

n =301	nikdy		téměř nikdy		občas		často		velmi často	
mobilní telefon	7	2,3%	6	2,0%	20	6,6%	76	25,2%	192	63,8%
notebook	69	22,9%	46	15,3%	77	25,6%	71	23,6%	38	12,6%
domácí počítač	96	31,9%	48	15,9%	78	25,9%	46	15,3%	33	11,0%
školní počítač	74	24,6%	129	42,9%	84	27,9%	14	4,7%	0	0,0%
tablet	183	60,8%	54	17,9%	37	12,3%	20	6,6%	7	2,3%
počítač v knihovně	272	90,4%	20	6,6%	7	2,3%	2	0,7%	0	0,0%

Ze získaných dat zjistíme, že nejméně využívaný k přístupu na internet je počítač s připojením na internet dostupný v knihovně. Ten nikdy nepoužívá 272 žáků ze všech 301, nikdy nebo téměř nikdy se přes počítač v knihovně na internet nepřipojuje 97% dotázaných žáků. Zajímavou četnost dávali žáci počítači ve škole, který by většina z nich měla minimálně občas používat při hodinách informatiky nebo nějakém předmětu s počítači spojeným, přesto většina žáků odpovídala, že jej nepoužívá nikdy, nebo téměř nikdy dohromady 67,5 %.

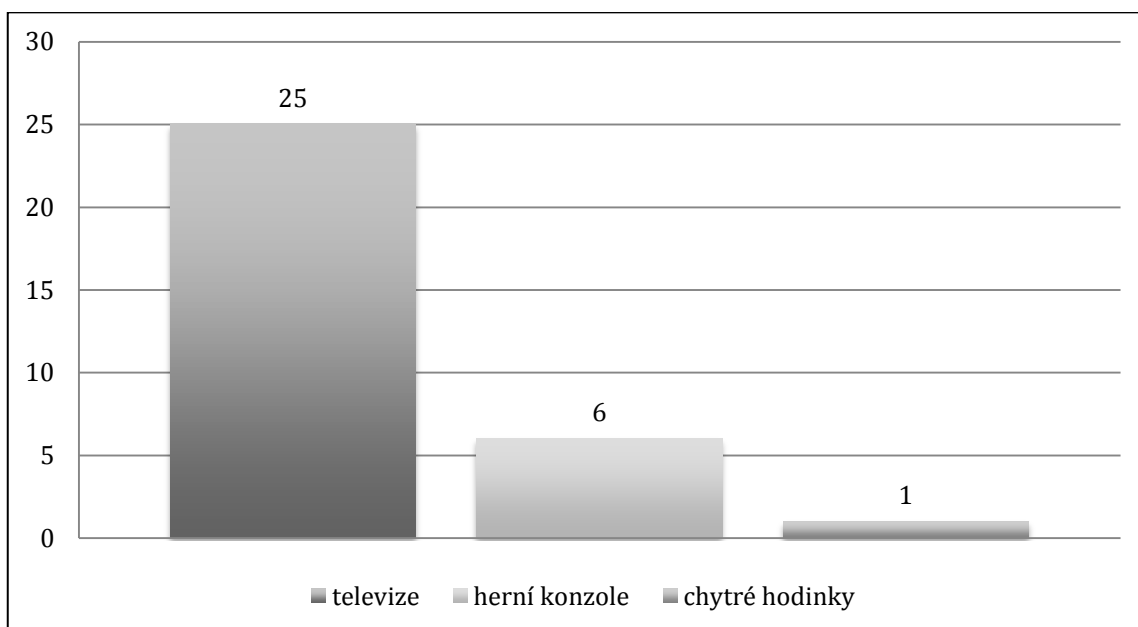
Podle předpokladů je nejvíce používaný k připojení na internet a k prohlížení sociálních sítí mobilní telefon, který k tomuto účelu používá velmi často 63,8% (192) dotázaných a často dalších 25,2% (76). Tento trend může být způsoben tím, že děti dostávají mobilní telefony velmi brzy, především ze dvou důvodů.

Rodiče nechtějí, aby jejich dítě bylo vyloučeno z kolektivu, nebo jim mobilní telefon pořizují z obavy o jejich bezpečí.

Oproti tomuto zjištění, ve výzkumu EU Kids Online je uvedeno, že většina dětí v Evropě se připojuje k internetu prostřednictvím vlastního nebo rodinného počítače, zde se jedná o 35%, respektive 58% dospívajících.¹³³

Otázka č. 4 – Jaké jiné připojení k internetu používáš?

Tato otázka byla doplňující k předchozí otázce, pokud by někdo používal jinou technickou pomůcku pro připojení k internetu než ty běžné, zde neuvedené. Žáci uvedli další 3 možnosti, které využívají. Nejvíce (25) uvedlo, že používají k připojení chytrou televizi – tzv. smart TV.

Graf 5 Nové způsoby připojení k internetu

¹³³ Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson K. (2011). *Risks and safety on the internet: The respective of European children. Full Findings.* [online]. LSE, London: EU Kids Online. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731>

Otázka č. 5 – Jakým způsobem převážně trávíš volný čas?

V této otázce žáci vyjadřovali četnost u činností, které převažují v jejich volném čase. Cílem bylo zjistit, jakou roli v životě dospívajících hraje internet a jaké hodnoty jsou pro ně prioritní.

Tabulka 6 - Činnosti dospívajících ve volném čase

n = 301	nikdy		téměř nikdy		občas		často		velmi často	
internet	3	1,0%	21	7,0%	64	21,3%	132	43,9%	81	26,9%
aktivity s kamarády	7	2,3%	34	11,3%	92	30,6%	103	34,2%	65	21,6%
aktivity s rodinou	7	2,3%	29	9,6%	102	33,9%	115	38,2%	48	15,9%
sport	13	4,3%	36	12,0%	98	32,6%	87	28,9%	67	22,3%
kroužky	56	18,6%	25	8,3%	82	27,2%	84	27,9%	54	17,9%
učení	7	2,3%	48	15,9%	152	50,5%	83	27,6%	11	3,7%
jiné	47	15,6%	41	13,6%	123	40,9%	58	19,3%	32	10,6%
sledování televize	27	9,0%	69	22,9%	128	42,5%	63	20,9%	14	4,7%
cestování	26	8,6%	73	24,3%	145	48,2%	48	15,9%	9	3,0%
čtení	30	10%	100	33,2%	112	37,2%	37	12,3%	22	7,3%

V tabulce č. 6 jsou pak aktivity uspořádány od nejčastějšího způsobu k tomu nejméně častému. Nejběžnější náplní volného času u žáků na základních školách jsou činnosti spojené s internetem, a to s poměrně velkým náskokem. Často nebo velmi často tráví čas na internetu 213 žáků, tedy 70,8% dospívajících zapojených do zkoumání.

Pokud rozdělíme celý výzkumný vzorek na chlapce a dívky zvlášť, neuvidíme mezi oběma skupinami velké rozdíly. Největším rozdílem je čas věnovaný čtení, který je u dívek vyšší, chlapci naopak před jinými aktivitami upřednostňují sledování televize, především však před čtením, kterému se chlapci téměř nevěnují.

Čtení tedy není nejoblíbenější aktivitou u dospívajících, což se poté promítá v jejich čtenářské gramotnosti a slovní zásobě.

Otázka č. 6 – *Jaké další aktivity podnikáš ve svém volném čase?*

Otázka byla opět doplňující k předchozí otázce. V této měli žáci možnost uvést další aktivity, kterým se věnují ve svém volném čase, a které nebyly v nabídce otázky č. 5.

Nejčastěji zmiňované bylo kreslení nebo malování, které uvedlo 34 žáků, z čehož byli pouze 3 chlapci. Dále se žáci velmi často věnují svým domácím mazlíčkům, těch bylo celkem 32, z nichž pouze 28,13% (9) bylo chlapců. Velmi oblíbené, převážně mezi děvčaty, je hraní na hudební nástroj, kterému se věnuje 20 děvčat a pouze 3 chlapci, kteří všichni hrají na kytaru. Vyskytla se i řada dalších, ne příliš častých aktivit.

Některé odpovědi odkazovaly na činnosti, kterým se věnují buď pouze dívky, nebo naopak pouze chlapci, jedná se však většinou o specifické aktivity, které se objevují spíše zřídka. Příkladem může být tanec, který uvedlo 10 děvčat, následovalo několik typicky dívčích aktivit. U chlapců jsou to spíše ojedinělé případy většinou ovlivněné rodiči, například 2 žáci jsou členy mysliveckého spolku, 3 uvedli jako zálibu rybaření.

Otázka č. 7 - *Jaké jsou tvé nejčastější aktivity na internetu?*

V souvislosti s pátou otázkou již víme, že nejčastější volnočasovou aktivitou je internet. S předpokladem, že internet bude velmi často využívat většina žáků a kvůli výzkumnému cíli, byla zařazena otázka na jednotlivé online aktivity, které žáci provozují.

Ze získaných dat lze vyčíst, že dominující aktivitou na internetu je poslouchání hudby, kterému se často, případně velmi často, věnuje 70,4 % žáků.

Tabulka 7 - Internetové aktivity žáků 2. ZŠ

n = 301	nikdy		téměř nikdy		občas		často		velmi často	
poslouchání hudby	11	3,7%	25	8,3%	53	17,6%	76	25,2%	136	45,2%
chatování	9	3,0%	21	7,0%	64	21,3%	94	31,2%	113	37,5%
sledování videí / seriálů / filmů	7	2,3%	15	5,0%	72	23,9%	107	35,5%	100	33,2%
sociální sítě	20	6,6%	28	9,3%	51	16,9%	86	28,6%	116	38,5%
učení se	6	2,0%	40	13,3%	131	43,5%	101	33,6%	23	7,6%
hraní her	55	18,3%	72	23,9%	76	25,2%	45	15,0%	53	17,6%
výukové programy	46	15,3%	102	33,9%	115	38,2%	34	11,3%	4	1,3%
jiné	106	35,2%	36	12,0%	109	36,2%	39	13,0%	11	3,7%
programování	162	53,8%	79	26,2%	45	15,0%	12	4,0%	3	1,0%

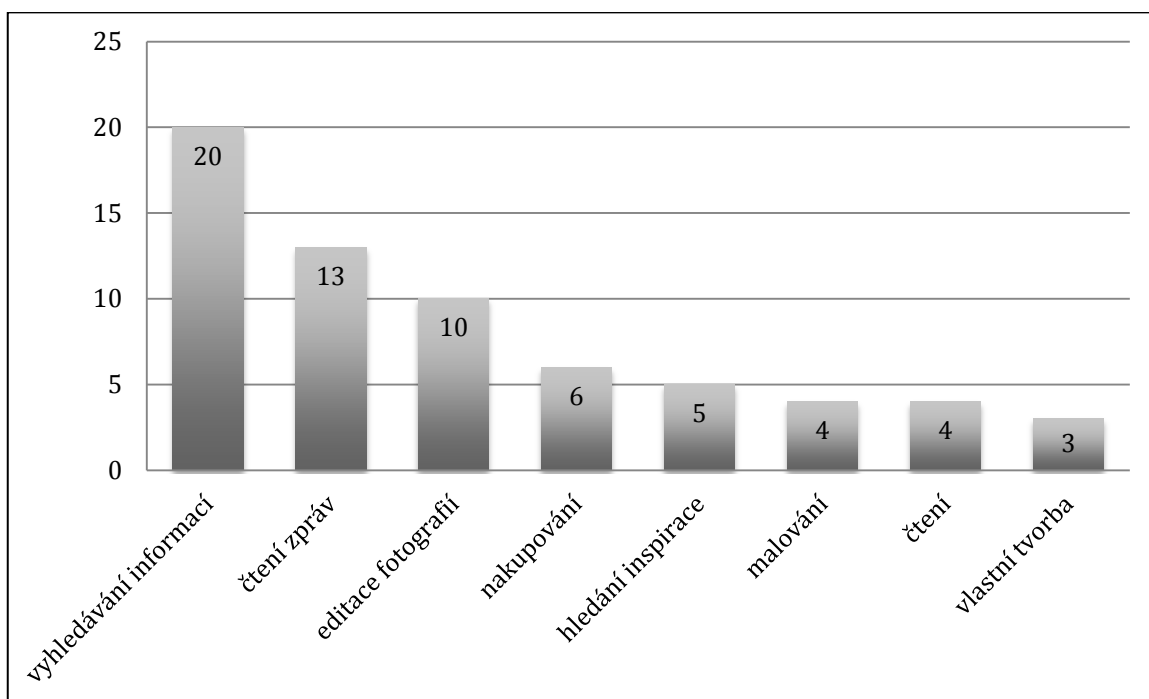
Pro porovnání s výsledky Kopeckého je třeba sloučit výsledky poslouchání hudby a sledování videí, které spolu úzce souvisí, a zároveň chatování a sociální sítě, které k sobě mají velmi blízko. V těchto dvou položkách se data z vlastního šetření liší s výsledky z výzkumu „České děti v kybersvětě“. V těchto výsledcích jsou stejné položky opačně, tedy na prvním místě sociální sítě 65,07%, které následují servery s videosoubory (Youtube, Stream apod.) 49,37.¹³⁴

Data lze porovnat i s mezinárodním šetřením „EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries“. Podle těchto výsledků lze říci, že žáci ve vybrané lokalitě v online prostředí podnikají stejné aktivity jako žáci v Evropské unii. Stejně pořadí aktivit tady odpovídá i evropskému průměru.¹³⁵

¹³⁴ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc, 2019. [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

¹³⁵ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

Otázka č. 8 – Jakým jiným způsobem trávíš čas na internetu?

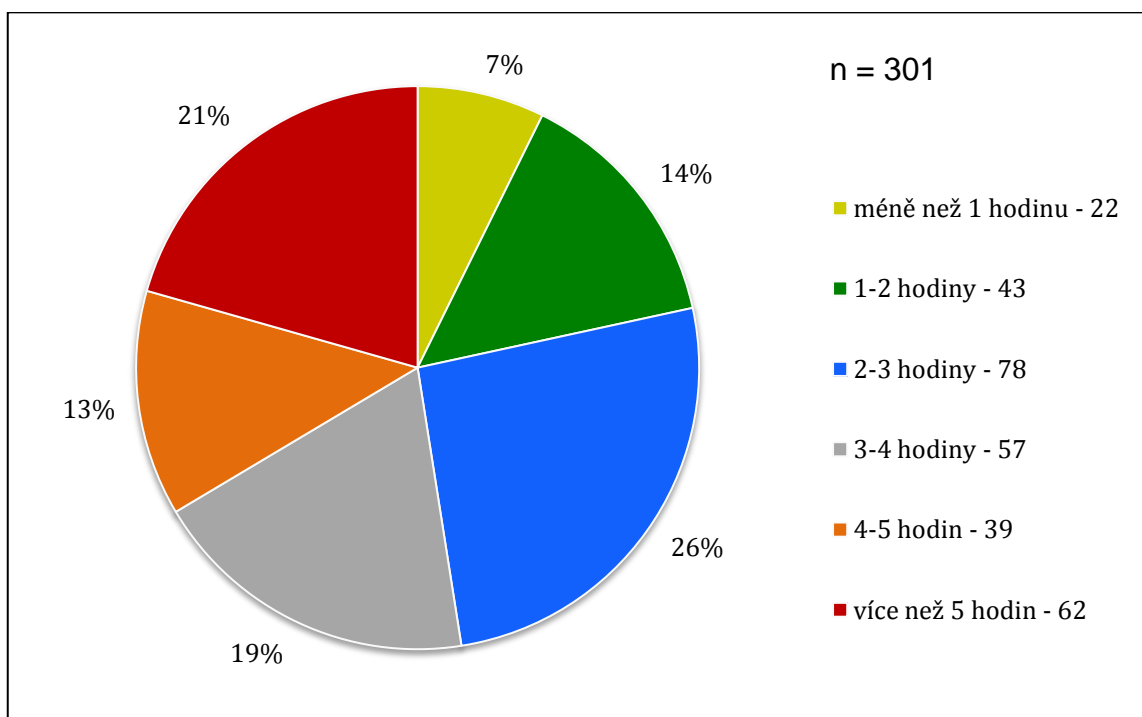

Graf 6 Internetové aktivity od žáků

Žáci zde doplňovali další možnosti aktivit, které vykonávají ve virtuálním prostředí, a které nebyly ve výběru v předchozí otázce. Mezi odpověďmi se objevila většina takových, které pro výzkum nebyly využity z toho důvodu, že se jednalo o stejné aktivity jako v otázce č. 7.

V grafu č. 6 můžeme vidět, že se jedná pouze o minimální počty žáků, kteří se uvedeným aktivitám věnují s výjimkou vyhledávání informací a čtení zpráv či jiným zjišťováním novinek. Do kategorie vlastní tvorby jsme souhrnně zařadili nahrávání videí a hudby, která jsou následně zveřejňována na sociálních sítích.

Otázka č. 9 – Kolik času průměrně trávíš denně na internetu?

Graf 7 Čas strávený denně na internetu

Na základě odpovědí a zpracovaných dat jsme zjistili, že více než polovina žáků druhého stupně věnuje internetu více než 3 hodiny svého času denně, to je tedy minimálně 21 hodin týdně. Z toho vyplývá, že dospívající věnují jeden celý den v týdnu pouze internetu. Tato data lze podpořit zjištěním z průzkumu „EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries“, kde se uvádí průměrný čas, který žáci stráví denně na internetu v jednotlivých zemích. U České republiky je to 172 minut za den, což není příliš daleko od dat z našeho výzkumu, kde průměr vychází kolem 3 hodin.¹³⁶

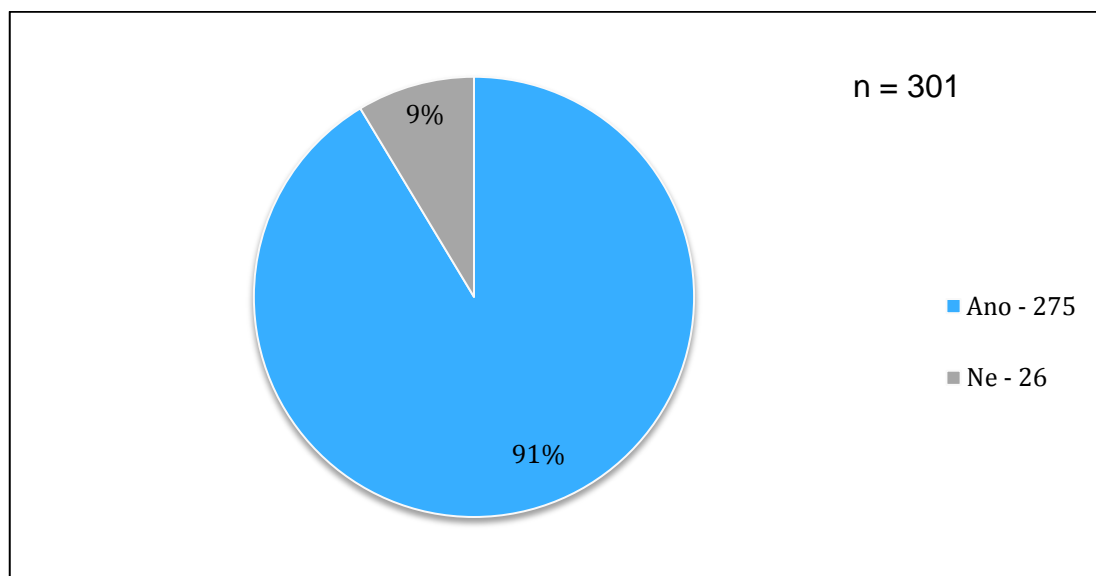
Věk žáků má jistě také vliv na čas, který internetu, případně sociálním sítím, během dne věnují. Pokud se podíváme na naše data, tak vyčteme, že s přibývajícím věkem čas na internetu mírně roste. Zatímco většina žáků ve věku 11 a 12 let uváděla čas do 3 hodin, tak naopak většina žáků, kterým bylo více 15 let, uvedla, že stráví denně na internetu více než 3 hodiny. Mezi oběma

¹³⁶ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>

skupinami se najdou výjimky, ale z procentuálního vyjádření lze vyčíst mírně stoupající tendenci. Pokud se opět podíváme do mezinárodního výzkumu, zjistíme, že i zde jsou pro Českou republiku výstupy stejné, takže s věkem roste čas na internetu, kdy děti ve věku 9-11 let uvádí 114 minut průměrně strávených na internetu, oproti tomu žáci 15-16 let zde tráví 252 minut. Přičemž roli hraje také pohlaví, kdy u dívek je uvedeno 182 minut denně a u chlapců pouze 161.¹³⁷

Otázka č. 10 – Jsi registrován/a na nějaké sociální síti? (Facebook, Twitter, Instagram, ...)

V našem sociálním vzorku se objevilo celkem 26 „hrdinů“, kteří sociálními sítmi stále z různých důvodů odolávají. Zarážející však je, že více než 90 % z našich žáků si již vytvořilo profil na sociální síti i přes svůj nízký věk.

Graf 8 Počet žáků mající účet na některé sociální síti

91% žáků zapojených do průzkumu je zároveň i aktivních na sociálních sítích, jedná se o mnohem vyšší číslo než ve výzkumu Kopeckého. Ten nejvyšší hodnoty uvádí až v 17 letech, kde je na sociálních sítích aktivních 80,15% žáků 2. stupně ZŠ. Pro nás je podstatný věk 15-16 let, kde se uvádí data okolo 79%.

¹³⁷ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. [cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

S ubývajícím věkem pak podle Kopeckého procento žáků s účtem na sociální síti klesá. Z toho vyplývá, že celkové procento žáků 2. stupně ZŠ s profilem na sociální síti by mělo být výrazně nižší.¹³⁸

V dalším mezinárodním výzkumu, který byl uskutečněn pod vedením EU Kids Online („*Risks and safety on the internet*“), je uvedeno, že 72% z českých dospívajících vlastní účet na sociální síti, znovu se tak jedná o nižší číslo, než vyšlo z našeho zkoumání. Ovšem je potřeba podotknout, že v tomto případě se jedná o šetření z roku 2011, od kdy význam sociálních sítí značně vzrostl.¹³⁹

Otázka č. 11 – Jak často používáš následující sociální sítě?

V otázce jsme se snažili zjistit míru, jakou žáci používají nejběžnější sociální sítě, a která sociální síť je mezi nimi nejrozšířenější. V otázce zůstala možnost Google+, až během zpracování práce bylo zjištěno, že tato sociální síť byla zrušena. Pro žáky je Google+ vyjádřením účtu u společnosti Google. Nelze jej tak již řadit mezi sociální sítě a z výsledků byl Google+ záměrně vynechán.

Tabulka 8 - Četnost používání sociálních sítí

n = 275	nikdy		téměř nikdy		občas		často		velmi často	
Youtube	6	2,2%	14	5,1%	64	23,3%	87	31,6%	104	37,8%
Instagram	33	12,0%	13	4,7%	41	14,9%	86	31,3%	102	37,1%
Snapchat	122	44,4%	24	8,7%	40	14,5%	51	18,5%	38	13,8%
TikTok	140	50,9%	24	8,7%	40	14,5%	33	12,0%	38	13,8%
Facebook	102	37,1%	73	26,5%	76	27,6%	12	4,4%	12	4,4%
Pinterest	155	56,4%	34	12,4%	50	18,2%	26	9,5%	10	3,6%
Twitter	200	72,7%	15	5,5%	41	14,9%	10	3,6%	9	3,3%

Podle výsledků z této otázky zcela jasně dominují dvě sociální sítě, a to Youtube a Instagram. Obě jsou obsahově založené a své oblíbenost a četnost

¹³⁸ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc, 2019. [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

¹³⁹ Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson K. (2011). *Risks and safety on the internet: The respective of European children. Full Findings.* [online]. LSE, London: EU Kids Online. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731>

použití koresponduje s výsledky otázky č. 7, kde nejčastějšími aktivitami na internetu bylo poslouchání hudby, chatování a sledování videí a seriálů. Dochází ke snižování významu Facebooku, a naopak roste počet uživatelů sítě TikTok, který je vnímán jako ohrožující sociální síť, protože se na něm objevují videa se zdraví ohrožujícími aktivitami, jako je například podkopávání nohou. Uživatelé jsou navíc nabádáni, aby to vyzkoušeli také.

Při srovnání dat s těmi od Kopeckého zjistíme, že Facebook jako významná sociální síť u dětí pomalu upadá. Dominantní roli v obou tabulkách hraje Youtube, Kopecký uvádí 89,51% aktivních uživatelů, my jich máme 92,7%. Oproti většímu výzkumnému vzorku se naše výsledky liší i u jiných sociálních sítí. Před Facebook se u nás dostala řada sociálních sítí. Hlavně Instagram, který u nás získal 83,3 % aktivních uživatelů, ale u Kopeckého pouze 68,83 %.¹⁴⁰

Bureš zkoumal na začátku roku 2010, tedy v době, kdy většina současných sociálních sítí neexistovala. V jeho výsledcích tedy dominantní roli hraje Facebook, který používalo 94,6% a Youtube, který uvedlo 75,4%. To opět dokládá, že Facebook u českých dětí postupně ztrácí na oblibě.¹⁴¹

Otázka č. 12 – Jaké další sociální sítě znáš?

Žáci měli v této otázce doplnit další sociální sítě, které pro ně nejsou tolik známé. Jsou nové, specifické svým obsahem, případně se nevešly do výběru v předchozí otázce. V odpovědích se objevila celá řada sociálních sítí, a převážně pak řada různých aplikací, které slouží k různým účelům. Žáci tak ukázali, že většina z nich se v online prostředí vyzná a o sociálních sítích a různých aplikacích mají dobrý přehled.

Největší zastoupení v odpovědích měl Messenger od společnosti Facebook, který není samostatnou sociální sítí, ale pouze článkem služícím ke

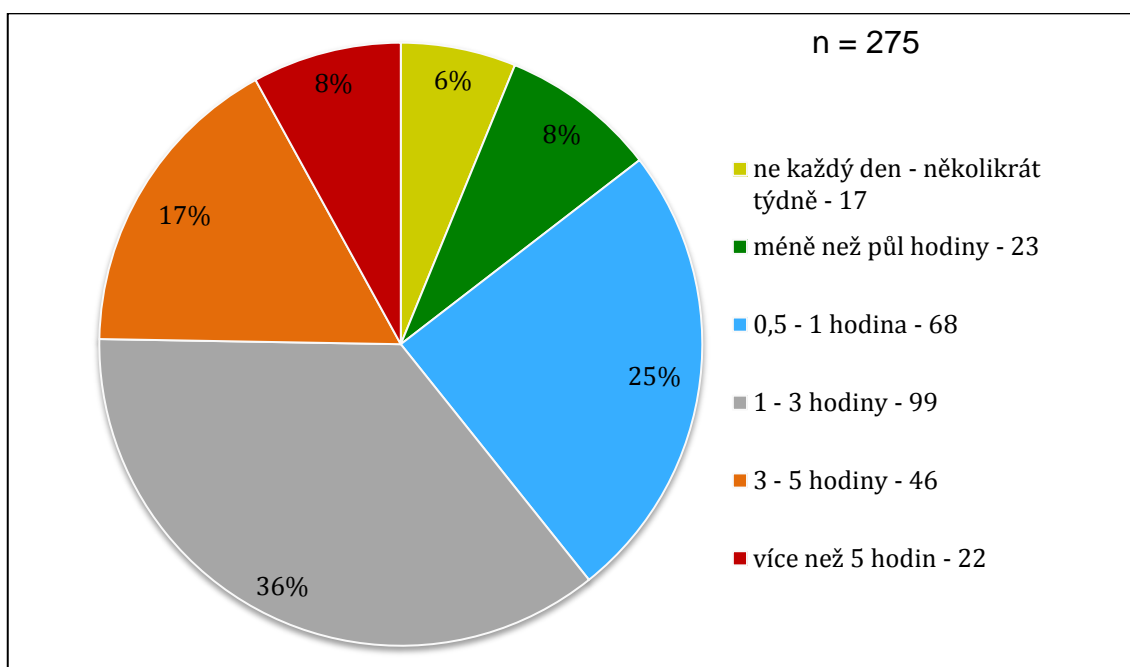
¹⁴⁰ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc, 2019. [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

¹⁴¹ BUREŠ, Lubomír. *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojení případná rizika.* [online] Brno, 2010 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/173737/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ing. Martin Dosedla.

komunikaci. Přesto jej do výběru zařadilo 66 žáků (21,9 %). Pokud zůstaneme u komunikačních sociálních sítí, velmi často se vyskytoval Whatsapp, který uvedlo 47 žáků. V rámci komunikace se pak objevilo několik dalších aplikací. Specifický je výskyt serveru Twitch (20), který je zaměřen na streamování ukázek ze hry.

Otázka č. 13 – Kolik času denně věnuješ sociálním sítím?

Z výzkumu jsme zjistili, kolik času žáci věnují ve svém volném čase aktivitám na internetu. V této otázce jsme se zaměřili na jednu z častých aktivit, kterou jsou sociální sítě. Žáci v otázce měli určit, kolik času denně sociálním sítím věnují, pokud je to každodenní aktivita.

Graf 9 Čas věnovaný sociálním sítím

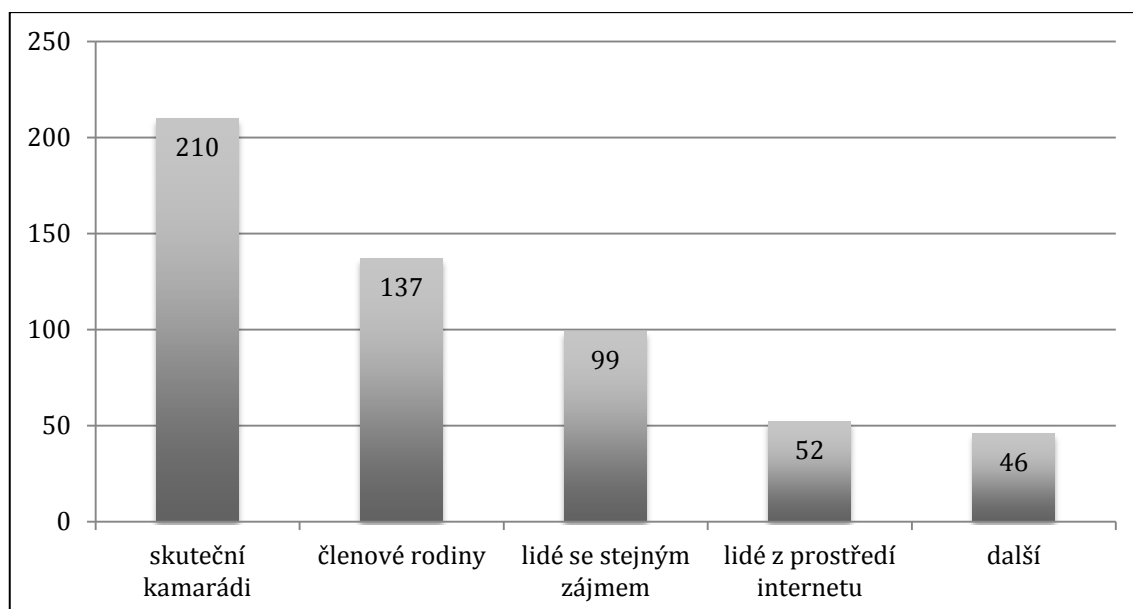
Evidentně největší část dotázaných žáků věnuje sociálním sítím 1 – 3 hodiny ze svého času na internetu. Většina žáků se pak pohybuje mezi půl hodinou a 3 hodinami.

Nutno podotknout, že v rámci evropského výzkumu se ve statistice četnosti užívání sociálních sítí řadíme na špici žebříčku. Českých dětí, které je užívají

denně nebo velmi často je 77%, oproti tomu průměr vybraných evropských zemí je 63%.¹⁴²

Otázka č. 14 – Kdo patří mezi tvé přátele/sledující na sociálních sítích?

V této otázce jsme ověřovali, jak moc jsou žáci na sociálních sítích opatrní, a komu dají přístup ke svým fotkám, informacím a dalšímu obsahu profilu, jestliže jej mají zabezpečený jako soukromý. Otázku zodpovědělo pouze 287 žáků, vybírat mohli více odpovědí z možností a 47 žáků jej doplnilo i vlastním vyjádřením v možnosti další, kde se objevilo několik odpovědí shodujících se s možnostmi ve výběru. Tato tvrzení budou dále zpracována.

Graf 10 Typy přátel / sledujících, které mají žáci na sociálních sítích

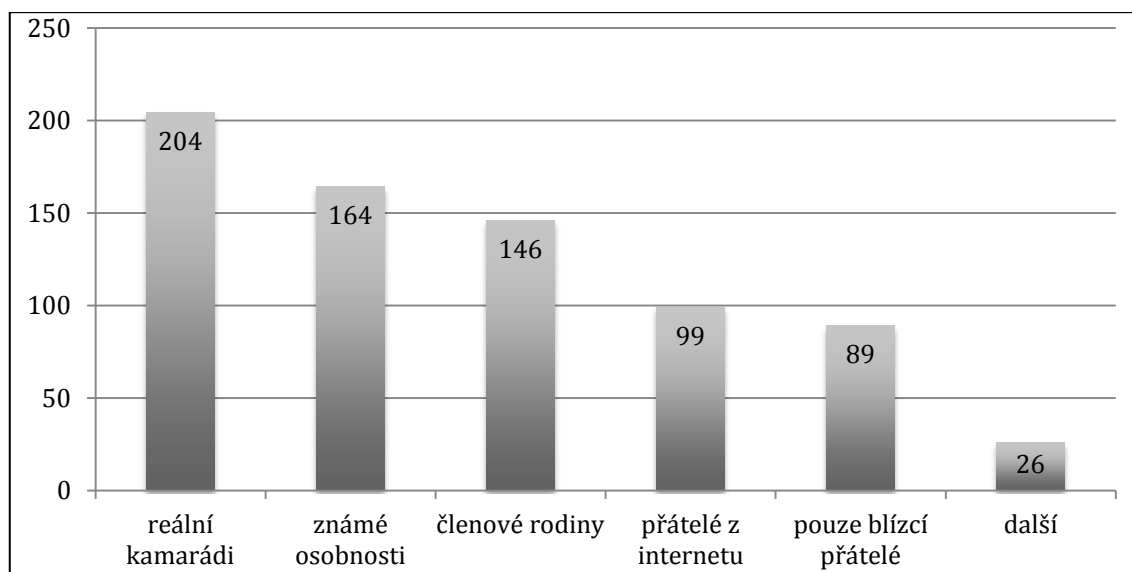
Z hlediska bezpečnosti ve virtuálním prostředí se jedná o potěšující výsledky, kdy více než polovina uvedla jako své přátele na sociálních sítích rodinu a kamarády z reálného prostředí.

46 žáků uvedlo další možnosti, odkud znají své virtuální přátele. Objevila se zde celá řada kontaktů z reálného prostoru, ale i řada dalších.

¹⁴² Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

16 odpovědí bylo z hlediska prevence a bezpečnosti spíše zarážejících. Pro příklad citujeme: „lidé, které většinou neznám, a prostě mě sledují, ale tak čtvrtinu z toho znám osobně“, „nějací další náhodní lidé, co mi dali follow“, „nezajímám se o to, kdo mě sleduje“, „cizí lidé“, „lidé, kteří mě chtějí sledovat“, „někdo, kdo mě začal sledovat“, „mám veřejný účet“, „lidi, který jsem poznala na internetu, nebo lidi, kterým to dovolím“, „Lidi, kteří mě jenom náhodou našli a začali mě sledovat, někdy i muži středního věku...“, „mám dva účty, jeden soukromý pro moje okolí a druhý s více lidmi“, „mám veřejný Instagram, na kterém mám +-4000 sledujících a 3/4 z nich vůbec neznám, ale na Facebooku a Snapchatu atd. mám jen kamarády, rodinu“, „lidi, které vůbec neznám“. Podle těchto výpovědí lze soudit, že dotyční žáci své soukromí vůbec neřeší. Někteří se tak přímo vystavují ohrožením kyberšikanou, případně jiného rizika plynoucího z online prostředí.

Otázka č. 15 – Kdo patří mezi lidi, které sleduješ na sociálních sítích?

Graf 11 Typy lidí, které žáci sledují nebo mají v přátelích, na sociálních sítích

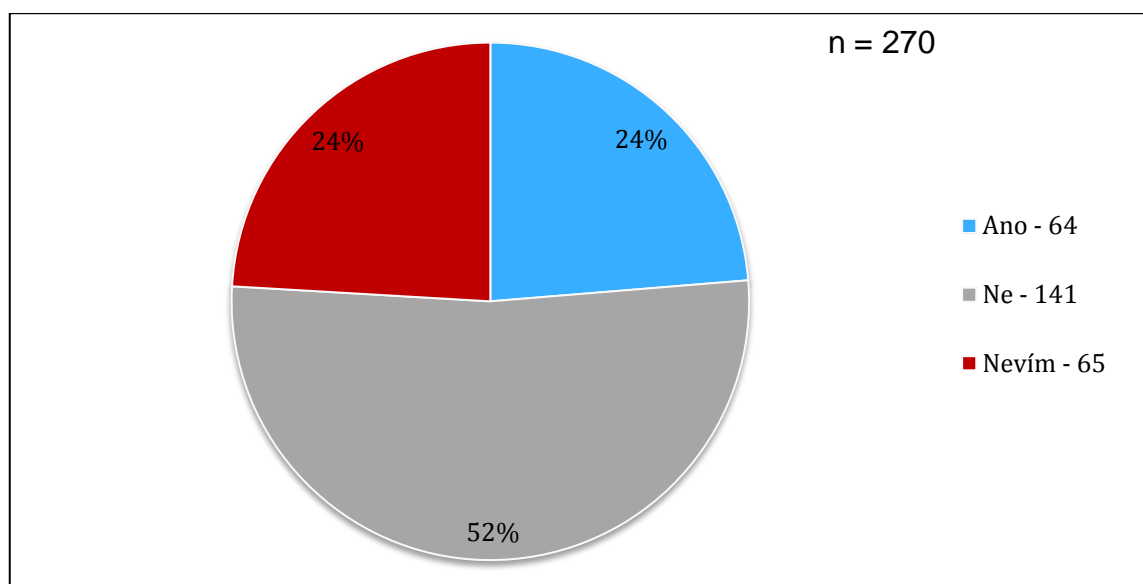
Stejně jako sledující, tak i sledovaní a přátelé jsou především z reálného života, výjimku zde tvoří známé osobnosti, jejichž profily se stávají okénkem do života hvězd. Pro mnohé to může být způsob sblížení se se svým idolem, případně vzorem. Zajímavý je rozdíl v možnosti lidí, které žáci znají pouze z virtuálního prostoru, který v této otázce o 42 stoupl. Přesto se jedná o necelou třetinu výzkumného vzorku.

Kopecký ve svém výzkumu „*Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru*“ dokonce uvádí, že na internetu s cizími lidmi komunikuje 48,59% dospívajících.¹⁴³ Šetření EU Kids Online uvádí 44% dětí, které jsou s někým cizím na sociálních sítích v kontaktu. Větší podíl zde mají chlapci.¹⁴⁴

Mezi dalšími uvedenými typy přátel nebo lidí, které žáci sledují na sociálních sítích, se 4x objevili youtubeři, což je překvapivě málo.

Otázka č. 16 – Přemýšlíš nad tím, že se sejdeš tváří v tvář (naživo) s někým, koho znáš pouze z internetu/sociálních sítí?

Otázka byla zařazena kvůli možným rizikům. Každý kontakt z prostředí sociálních sítí, online her nebo z jiné webové stránky nemusí být ohrožující, ale existuje zde riziko, proto nás zajímalo, jaký pohled na tuto skutečnost mají žáci. 65 žáků nad tímto vůbec nepřemýšlelo, ale zároveň téměř čtvrtina žáků, což je velká část, o takovém setkání reálně uvažuje. To je tedy část, která pokud byla o rizicích poučena, na ně nedbá.

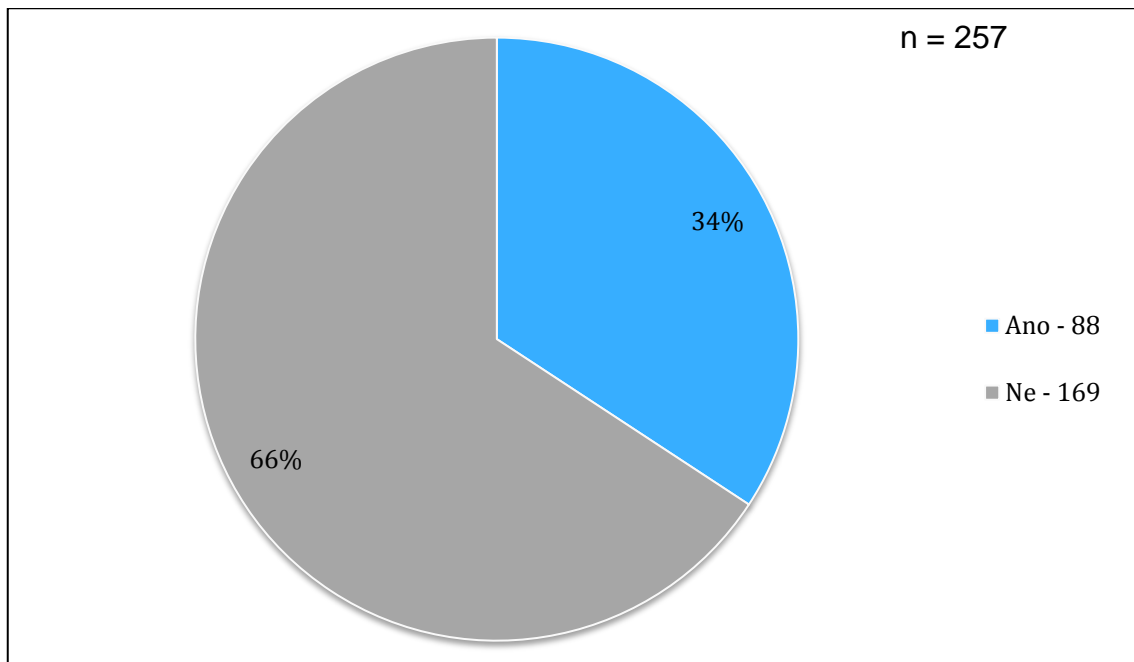
Graf 12 Přemýšlení nad živým setkáním se známými z online prostředí

¹⁴³ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru. (výzkumná zpráva)* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Olomouc. 2017. [cit. 2020.04.23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>

¹⁴⁴ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries.* EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

Otázka č. 17 – Už jsi se někdy sešel/sešla tváří v tvář s někým, koho jsi poznal na internetu/sociálních sítích?

Tato otázka byla zadána s ohledem na kybergrooming. Zjišťovala, jestli již k nějakým setkáním žáků s někým z online prostředí došlo.

Graf 13 Absolvovaná setkání s někým z online prostředí

Jak je vidět v grafu 13, tak více než třetina žáků se již sešla s někým, koho reálně neznala, ale seznámili se v prostředí internetu, jedná se o celkem velký počet, který jsme nepředpokládali. Může to být důsledkem toho, že žáci jsou málo informovaní o možných rizicích, případně si možná rizika nepřipouští.

V porovnání s výsledky jiných průzkumů zjistíme, že se data podobají. V předchozím výzkumu, který provedl Kopecký je uvedeno, že schůzku v reálném prostředí potvrdilo 31,69%, což by přibližně odpovídalo našim výsledkům. Z těchto žáků však na dohodnuté setkání dorazila pouze pětina dospívajících. I tak se jedná o poměrně vysoký počet dospívajících.¹⁴⁵

¹⁴⁵ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru. (výzkumná zpráva)* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Olomouc. 2017. [cit. 2020.04.23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>

Výzkum EU Kids Online zkoumal toto chování v rozmezí posledního roku. Z výsledků vyplývá, že ve zkoumané věkové kategorii je průměrná evropská hodnota kolem 26%, tedy asi čtvrtina žáků. U českých žáků toto šetření zjistilo toto chování přibližně u 31% dospívajících, námi získaná data se tedy těm evropským velmi blíží.¹⁴⁶

Otázka č. 18 – Jaký typ příspěvků sdílíš, nebo přidáváš na internet nejčastěji?

Sociální sítě skýtají řadu možností, jakým způsobem sdílet obsah. Ze dvou důvodů nás zajímalo, jakým způsobem se na tvorbě sociálních sítí žáci podílí. Jedním bylo obecné zjištění, co žáci na internetu dělají a co tam dávají, druhým důvodem byla možná prevence proti kyberšikaně a dalším rizikům.

Tabulka 9 - Typy příspěvků na sociálních sítích

n = 275	nikdy		téměř nikdy		občas		často		velmi často	
fotografie	50	18,2%	43	15,6%	97	35,3%	63	22,9%	22	8,0%
názory	105	38,2%	65	23,6%	67	24,4%	26	9,5%	12	4,4%
selfie	108	39,3%	67	24,4%	65	23,6%	26	9,5%	9	3,3%
videa	119	43,3%	72	26,2%	60	21,8%	18	6,5%	6	2,2%
další	144	52,4%	50	18,2%	63	22,9%	7	2,5%	11	4,0%
statusy	168	61,1%	62	22,5%	32	11,6%	9	3,3%	4	1,5%

Obecně žáci na sociálních sítích obsah nesdílí příliš často, jedná se spíše o občasné nebo sporadické přidávání příspěvků. Nejčastější typ příspěvků jsou fotografie, které občas a častěji přidává 182 žáků. Nejméně časté je vyjadřování se pomocí statusů. Velkým překvapením je velký počet občas a často sdílených vlastních názorů, které v dané frekvenci sdílí třetina žáků.

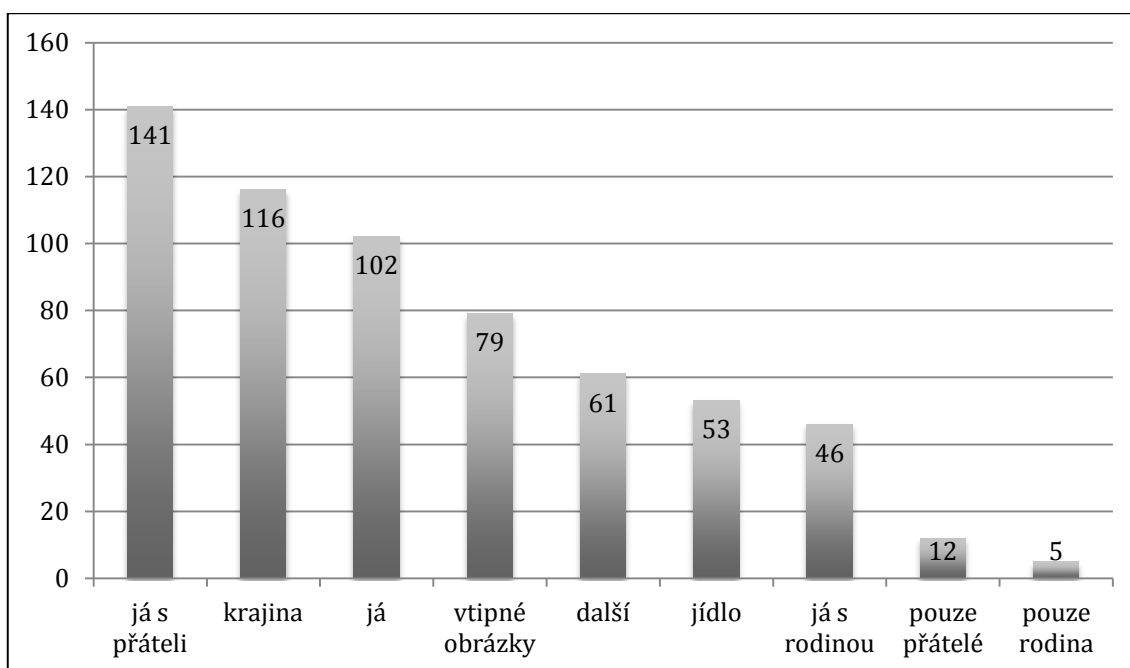
¹⁴⁶ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

Mezi další typy příspěvků lze zařadit tzv. stories, živé vysílání, ankety, otázky a nespočet dalších, odvíjejících se od použité sociální sítě a její nabídky.

Dále se četnost příspěvků a jejich typ odvíjí od pohlaví uživatele. Obecně častěji na sociální sítě přispívají děvčata, která sdílí většinou různé fotografie, videa či názory. U chlapců je aktivita většinou pouze občas, nebo téměř žádná. Jedná se pak většinou o nějaké vyjádření vlastní myšlenky pomocí statusu nebo názoru, někdy se u nich objeví i nějaké fotografie.

Otázka č. 19 – Co je nejčastěji obsahem tvých příspěvků (fotek, stories, videí, statusů, ...) na sociálních sítích?

Otázka rozvíjí předcházející odpovědi, kde jsme zjišťovali četnost, jak žáci přidávají různé příspěvky na sociální sítě. Zde žáci měli na výběr z několika možností, co je obsahem jejich příspěvků, případně mohli doplnit další možnosti. Jednotlivé možnosti byly vybrány z našich vlastních zkušeností na sociálních sítích, podle toho jsme měli dopředu představu o výsledcích.

Graf 14 Obsah příspěvků na sociálních sítích

Podle našich očekávání a zkušeností ze světa internetu žáci sdílí nejčastěji obsah, na kterém jsou oni se svými přáteli. To vyplývá z vývojové psychologie a z rozvoje společenského postavení v rámci vrstevnické skupiny.

Žáci zde opět měli možnost vyjádřit slovně, co je nejčastějším obsahem jejich příspěvků. Odpovědi ve většině případů odpovídaly otázce č. 6, tedy jaké aktivity žáci podnikají ve volném čase. Na sociálních sítích se pak objevují příspěvky, které se týkají právě jejich volnočasových aktivit. Jedná se o jejich domácí mazlíčky, o různé citáty, které jim přijdou zajímavé, o vlastní tvorbu, čímž může být hudba, obrázky nebo vlastní napsané příběhy, také obrázky či případně videoukázky z hraní online her a řada dalších zálib.

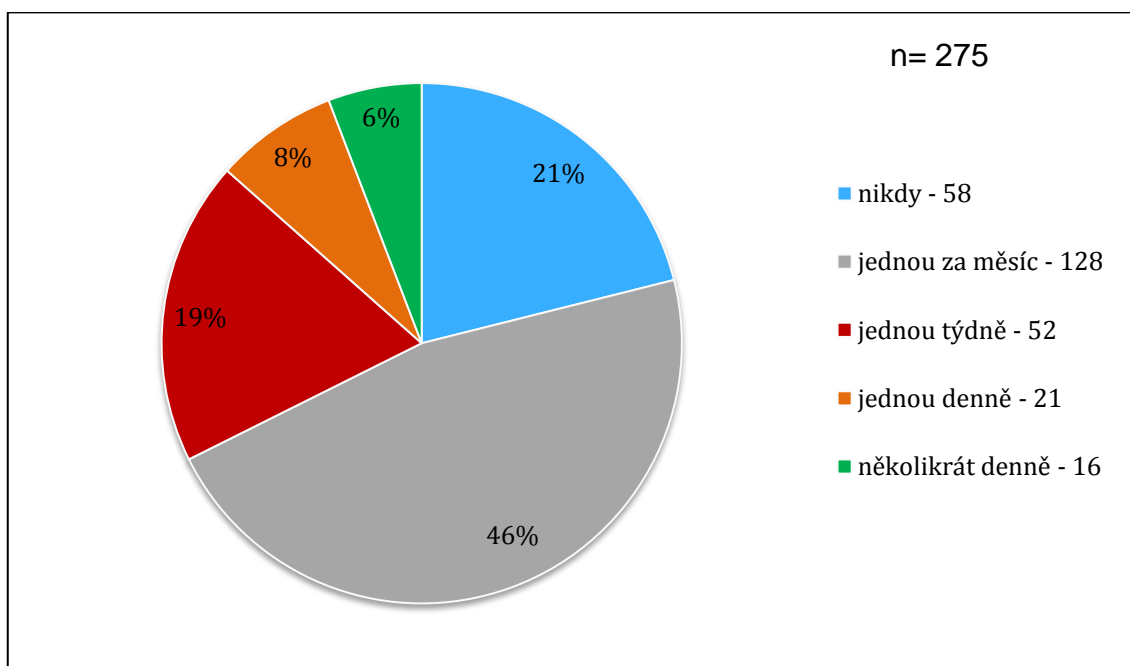
Otázka č. 20 – Jaký další typ příspěvků sdílíš na sociálních sítích?

Některé odpovědi byly uvedené již v předchozí otázce. Zde došlo pouze k rozšíření možností. Jednalo se tedy především o různé příspěvky týkající se volnočasových aktivit.

Obsah příspěvků žáků tak odpovídá i jejich zálibám, nejčastěji zmiňovali svoje zvířata (17), sportovní aktivity a výsledky (10), různou vlastní tvorbu, ať už se to týkalo malování, hudby, nebo psaní příběhů (10), dále pak online hry, různé hudební ukázky (obojí 7), citáty, které je momentálně vystihují (3). Dále se jednalo pouze o ojedinělé varianty příspěvků, jako vaření, cestování, seriály, přání, auta a recenze.

Nutno podotknout, že například fotografie z cestování jsou na sociálních sítích běžnou záležitostí, proto je výsledek v tomto ohledu velmi překvapující. Je možné, že si na fotky z cest a táborů žáci nevzpomněli, nebo se tyto příspěvky objevují až u starších uživatelů.

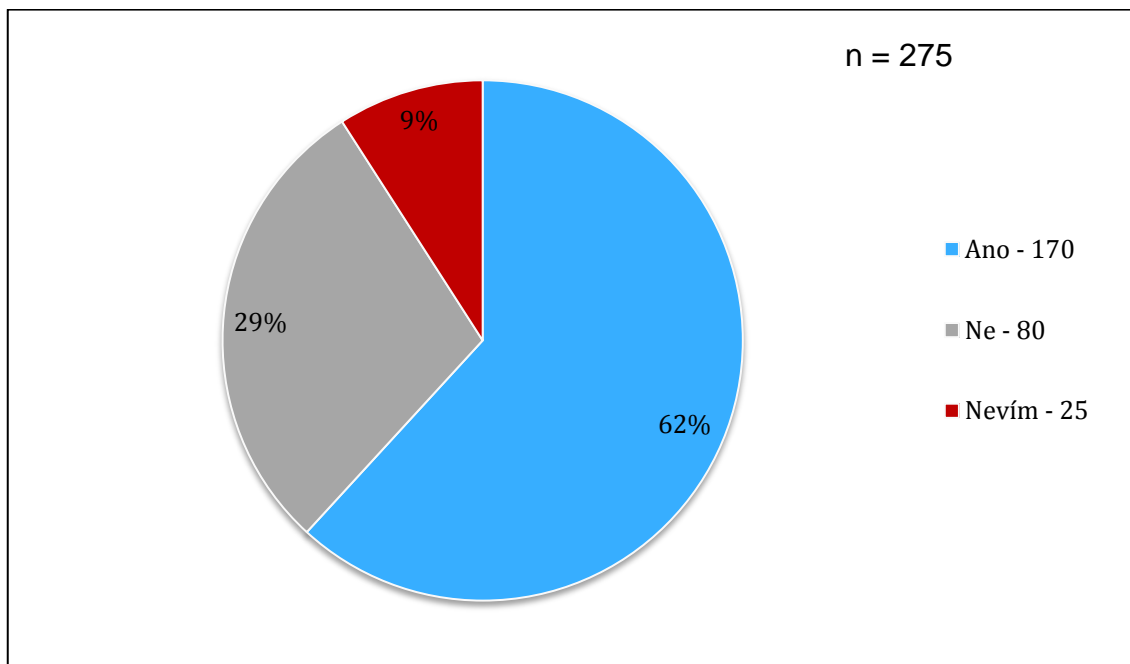
Otázka č. 21 – Jak často přispíváš na sociální sítě?

Graf 15 Četnost příspěvků na sociálních sítích

Jelikož již z předchozích výsledků víme, co a jakým způsobem žáci na sociálních sítích sdílí, je nutné zjistit, jak často. V této otázce měli vyjádřit tuto četnost příspěvků. Poměrně překvapující je 21% žáků, kteří na sociální sítě nepřispívají údajně nikdy, což se nám zdá jako velké číslo. Ale obecně se zdá, že žáci zapojení do výzkumu nepatří mezi velmi aktivní uživatele sociálních sítí, co se sdílení příspěvků týká. Pouze 37 (14%) žáků, kteří jsou aktivní každý den, se zdá jako nízké číslo, původní očekávání byla značně vyšší.

Otázka č. 22 – Máš své příspěvky na sociálních sítích nějakým způsobem zabezpečené, například označené jako soukromé?

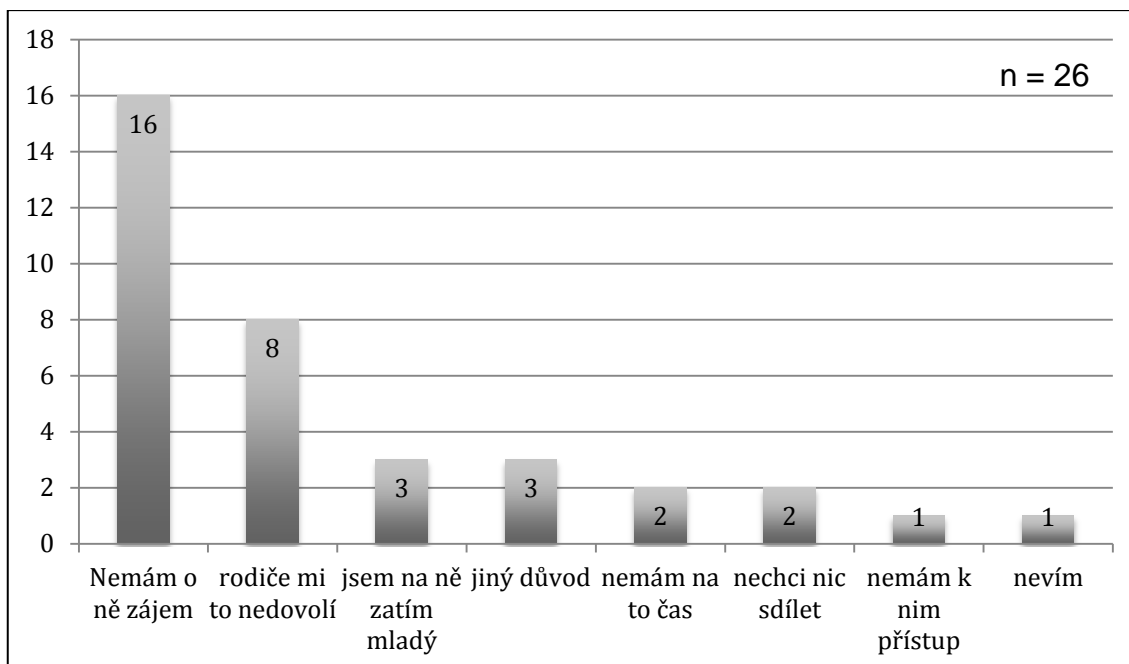
Graf 16 Zabezpečení příspěvků

Otázka byla zvolena s ohledem na prevenci proti kyberšikaně, či jiným rizikům. Je vidět, že i přestože se v našem průzkumu nejedná o přehnaně aktivní uživatele, tak jsou v rámci sociálních sítí opatrní. S tím částečně souvisí i jejich nízká četnost přidávání příspěvků, když však na sociálních sítích něco sdílí, je dobře, že ve většině případů (62%) si dávají pozor na soukromí.

Otázka č. 23 – Z jakého důvodu nepoužíváš sociální sítě?

Mezi žáky v našem šetření se objevilo i 26 těch, kteří v otázce č. 10 uvedli, že na sociálních sítích žádný účet vytvořený nemají. V moderní době se jedná o jev zřídka vídaný. Zajímal nás především důvod a okolnosti toho, že zatím na sociálních sítích nejsou, jestli je k tomu vede vnitřní, nebo vnější motivace.

Z výsledků je patrné, že jejich motivace je částečně vnitřní i vnější. Nejvíce hlasů žáci dali možnosti, že o sociální sítě nemají zájem, bylo to 16 žáků z tohoto malého vzorku. Ovšem hlavní vnější motivací byl zákaz rodičů, respektive možnost, že by jim to rodiče nedovolili, kterou zvolilo 8 žáků.

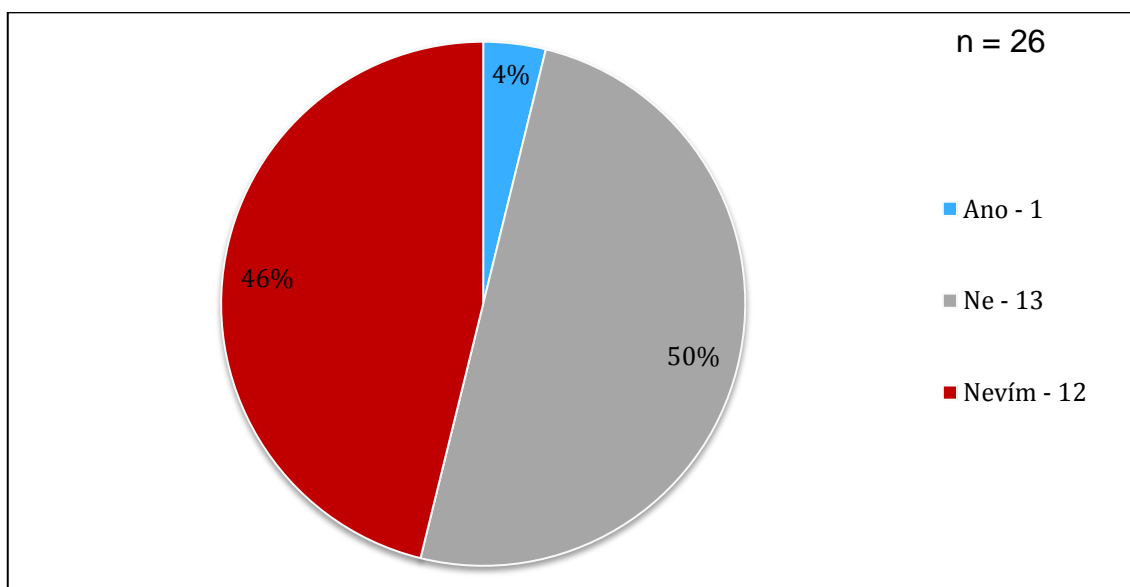

Graf 17 Důvody, proč žáci 2. stupně ZŠ nemají sociální sítě

V porovnání s Burešovými výsledky se tak jedná o odlišné důvody. U něho většina žáků neměla zájem o sdílení informací (6), nebo na sociální sítě neměla čas (11). Tyto varianty žáci v současné době nevidí jako primární důvod, proč nepoužívat sociální sítě.¹⁴⁷

¹⁴⁷ BUREŠ, Lubomír. *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojení případná rizika*. [online] Brno, 2010 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/173737/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ing. Martin Dosedla.

Otázka č. 24 – Myslíš, že by ti mohly sociální sítě být nějak prospěšné?

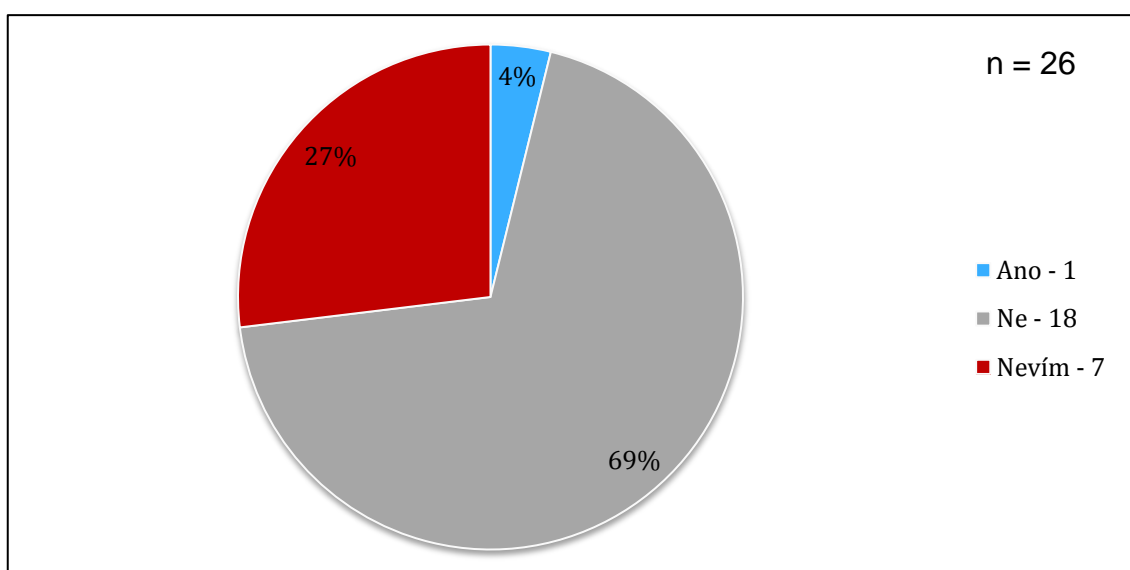

Graf 18 Prospěšnost sociálních sítí

Žáci, kteří nepoužívají sociální sítě, se měli zamyslet nad tím, zda by nemohli mít nějaký pozitivní vliv na jejich život.

Bohužel téměř polovina toto nedokázala posoudit. Kladné odpovědi se nám dostalo pouze od jednoho žáka, který spatřuje přínos v možné inspiraci, kterou by měl možnost na sociálních sítích načerpat.

Otázka č. 25 – Přemýšlíš o tom, že si založíš účet na sociální síti?

Graf 19 Touha založit si účet na sociální síti

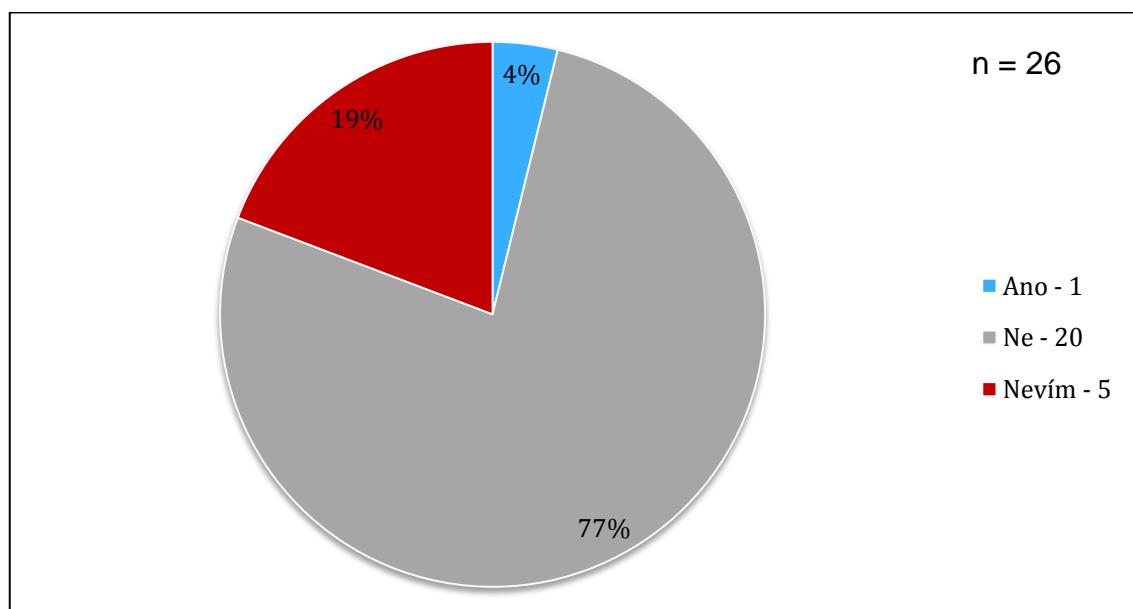
U této otázky jsme předpokládali, že většina bude chtít mít profil na sociální síti, kvůli vrstevnické skupině. Většina z těch, kteří sociální síť nemají, po nich však evidentně ani netouží. Jedná se o logické vyústění předchozích otázek. Jelikož o ně žáci nemají zájem a většina si nemyslí, že by jim sociální síť byla prospěšná, tak o jejich založení neuvažují, nebo se zatím nerozhodli.

Otázka č. 26 – O jakou sociální síť by jsi měl případně zájem?

Vzhledem k předpokladu, že budou žáci mít zájem o sociální síť, nás zajímalo, na které sociální síti by si účet založili. Vzhledem k malému vzorku nejsou výsledky příliš hodnotné. Dva žáci, pokud by mohli, založili by si účet na Instagramu, jeden na Facebooku a jeden na TikToku.

Otázka č. 27 – Myslíš, že jsi nějak znevýhodněn/a, protože nepoužíváš sociální síť?

Být aktivní na sociálních sítích se jeví jako trend moderní mladé generace. Zajímalo nás, zda to tak vnímají i děti, které jsou v tomto ohledu odlišné od většiny společnosti.

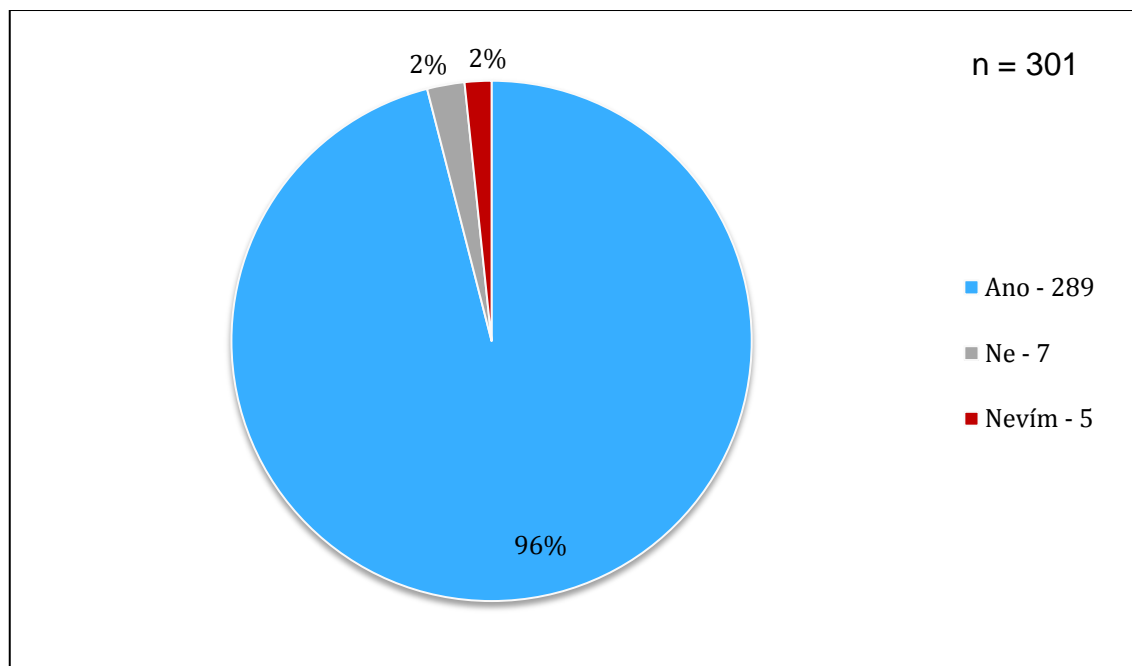

Graf 20 Znevýhodnění kvůli absenci sociální sítě

Podle grafu 20 vidíme, že samotní dospívající situaci tímto způsobem vůbec nevnímají. Tento jev může být rovněž dán tím, že žáci sami o tyto služby nemají zájem, jak jsme zjistili v otázce 23.

Pokud opět porovnáme data s Burešem, tak upozorujeme shodnost ve výsledcích. 85,7% dotázaných v jeho dotazníku, stejně jako v našem, nevnímají absenci profilu na sociální síti jako nevýhodu.¹⁴⁸

Otázka č. 28 – Byl/a jsi někdy poučen/a o bezpečném používání internetu?

Graf 21 Poučení o bezpečném internetu

Otázka prevence rizikového chování na internetu nezáleží na žácích, ale její základ musí pocházet od dospělých, ti by se měli snažit o ochranu svých ratolestí, žáků, svěřenců atd. Bylo tedy nutné zjistit, jaká je situace v oblasti prevence, a zda jsou žáci na základních školách aspoň nějakým způsobem poučováni o ochraně soukromí a citlivých údajů.

V grafu 21 vidíme, že evidentně prevence probíhá, ovšem pak už záleží na samotných žácích, jak se k problému postaví. Z předchozích výsledků víme, že řada z nich se k problému staví velmi laxe.

Na edukaci v oblasti rizik spojených s internetem se zaměřil i Kopecký. V jeho výzkumném vzorku bylo poučeno téměř 80% žáků. S ohledem na velikost

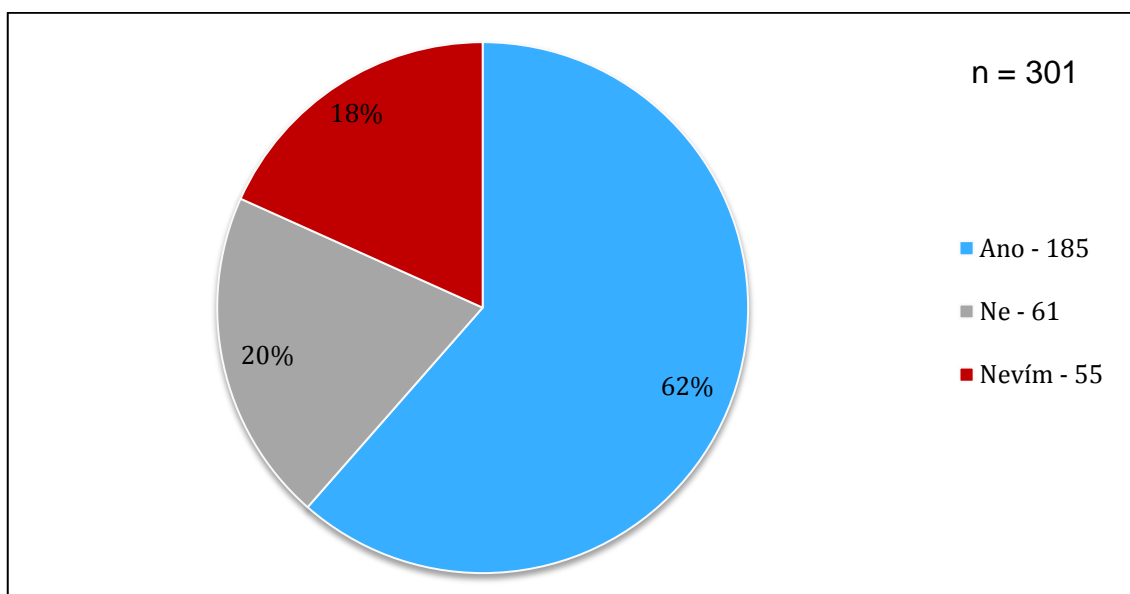
¹⁴⁸ BUREŠ, Lubomír. *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojení případná rizika*. [online] Brno, 2010 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/173737/pedf_ml/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ing. Martin Dosedla.

jednotlivých vzorků se data z obou výzkumů podobají. Pozitivním zjištěním je, že edukace probíhá ve velké míře.¹⁴⁹

Otázka č. 29 – Máš dojem, že fotky, osobní údaje nebo informace z tvého života na internetu mohou být zneužité?

S otázkou bezpečného působení na internetu souvisí i zabezpečení vlastního obsahu, ne pouze soukromých údajů. Téměř všichni byli poučeni o bezpečnosti na internetu, ne každý se tím řídí v rámci zabezpečení svých příspěvků nebo účtů jako soukromých.

Tato otázka měla fungovat částečně jako reflexe pro žáky, aby si uvědomili, že vše, co sami přidali na internet, se dá velmi lehce zneužít, nebo použít k nějakému špatnému chování.

Graf 22 Riziko zneužití informací na internetu

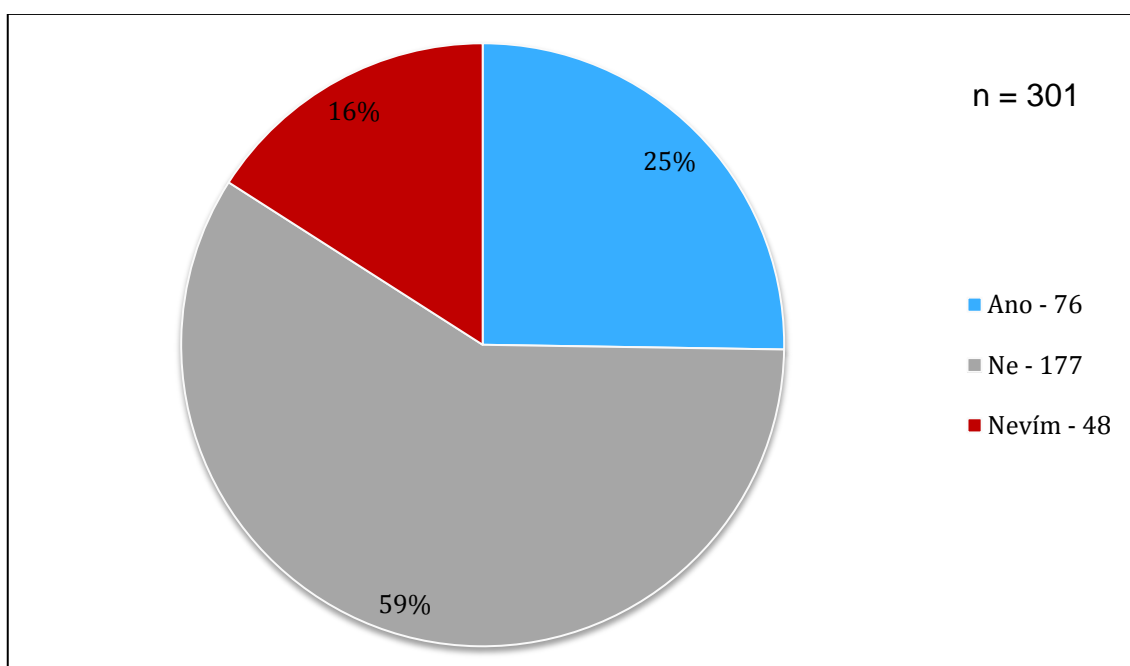
Z výsledků v grafu 22 vidíme, že 62% žáků si je vědoma nebezpečí svých informací a osobní dat na sociálních sítích a jiných portálech. V návaznosti na otázku 28 je zvláštní, že informováno o tom bylo 96%, ale nakonec více než třetina neví, nebo si nepřipouští riziko zneužití osobních údajů.

¹⁴⁹ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru. (výzkumná zpráva)* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Olomouc. 2017. [cit. 2020.04.23]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>

Otázka č. 30 – Stalo se tobě, nebo někomu koho znáš, že informace nebo údaje z jeho sociálních sítí někdo zneužil?

Otázka navazuje na předchozí, kde nás zajímalo pouhé vědomí o této možnosti. Zde žáci vyjadřovali vlastní zkušenost, případně zkušenosti někoho ze svých blízkých.

Podle grafu 23, má takovou negativní zkušenost celá čtvrtina ze zúčastněných žáků. V takto malém vzorku je 76 žáků, kteří vědí o někom, komu zneužili informace v prostředí internetu, velké číslo.

Graf 23 Přímé zneužití informací ze sociálních sítí

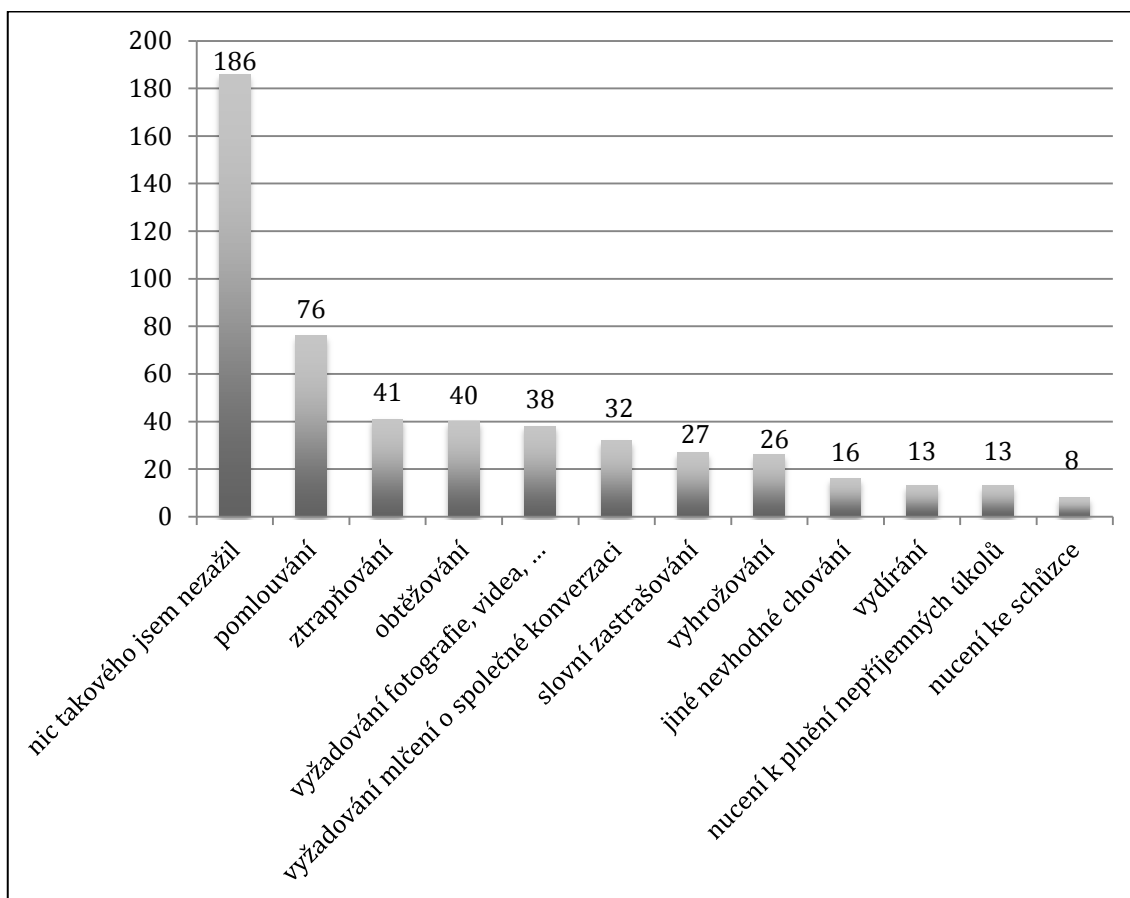
Naopak ve výzkumu EU Kids Online u České republiky uvádí jako souhrnnou statistiku 14%. Ovšem, jedná se o žáky, kteří s ohrožujícím jednáním měli zkušenost v posledním roce, navíc je práce z roku 2011, tedy data nejsou příliš aktuální.¹⁵⁰ Tato data jsou však podpořena i výzkumem Šmahela a kolektivu, který uvádí rovněž 14% žáků, kteří mají negativní zkušenost se

¹⁵⁰ Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson K. (2011). *Risks and safety on the internet: The respective of European children. Full Findings*. [online]. LSE, London: EU Kids Online. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731>

zneužitím dat. Více případů udávají chlapci než dívky a rovněž můžeme sledovat více případů s přibývajícím věkem.¹⁵¹

Otázka č. 31 – Stalo se ti někdy osobně, že by tě někdo na sociálních sítích pomlouval, ztrapňoval, obtěžoval, ... ?

V této otázce žáci opět vyplňovali údaje týkající se jejich vlastních zkušeností. Jedná se o zkušenosti s vystavením riziku kyberšikany.

Graf 24 Žáci jako oběť kyberkriminality

Žáci uváděli různé projevy kyberšikany, které jsou již ve výběru zmíněné. Za velmi závažné pak považujeme projevy sextingu. Jedna z žaček se musela vypořádat se starším mužem, který jí psal „odporné zprávy“. Co je však

¹⁵¹ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>

nejvážnější, že jedna dívka dostala v patnácti letech nabídku na sex od staršího muže.

V rámci odpovědí se vyskytují méně závažné a velmi závažné projevy rizikového chování. Kde za méně závažné se dá požadovat pomlouvání, ztrapňování, slovní zastrašování a jiné nevhodné chování, které je velmi často vedeno mezi dospívajícími, kteří se nějakým způsobem reálně znají. Za závažnější považujeme obtěžování, vyžadování mlčení o konverzaci, vyžadování fotografie či videa, vyhrožování, vydírání, nucení k plnění úkolů, případně nucení ke schůzce. Takové projevy chování se velmi často spojují s dalšími projevy a jsou typické například pro sexting, nebo kybergrooming. Jedná se rovněž o projevy chování, které pochází od někoho, koho oběť reálně nezná.

V grafu můžeme vidět, že velké množství žáků má negativní zkušenost s některými projevy nevhodného chování v online prostředí.

Kopecký ve svém šetření zjistil, že celkem 41,29% dospívajících mělo v roce 2018 v České republice zkušenost s nějakým projevem kybernetické agrese. Nejčastěji to byly lehčí projevy jako ponižování, ztrapňování, urážky.¹⁵² Kopecký však rovněž uvádí, že 16,7% žáků bylo žádáno o svou fotografii, nebo video, což se velmi blíží námi získaným výsledkům (12,62%).¹⁵³

EU Kids Online pak uvádí pro Českou republiku pouze 33% žáků se zkušeností s projevy agrese za poslední rok. Častěji se to týká děvčat, kterých v ČR mělo takovou zkušenost za poslední rok 38% a pouze 30% chlapců. Rovněž hraje vliv věk, kde studie uvádí, že ve věku 12-14 let má takovou zkušenost 35% dětí

¹⁵² KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc, 2019. [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

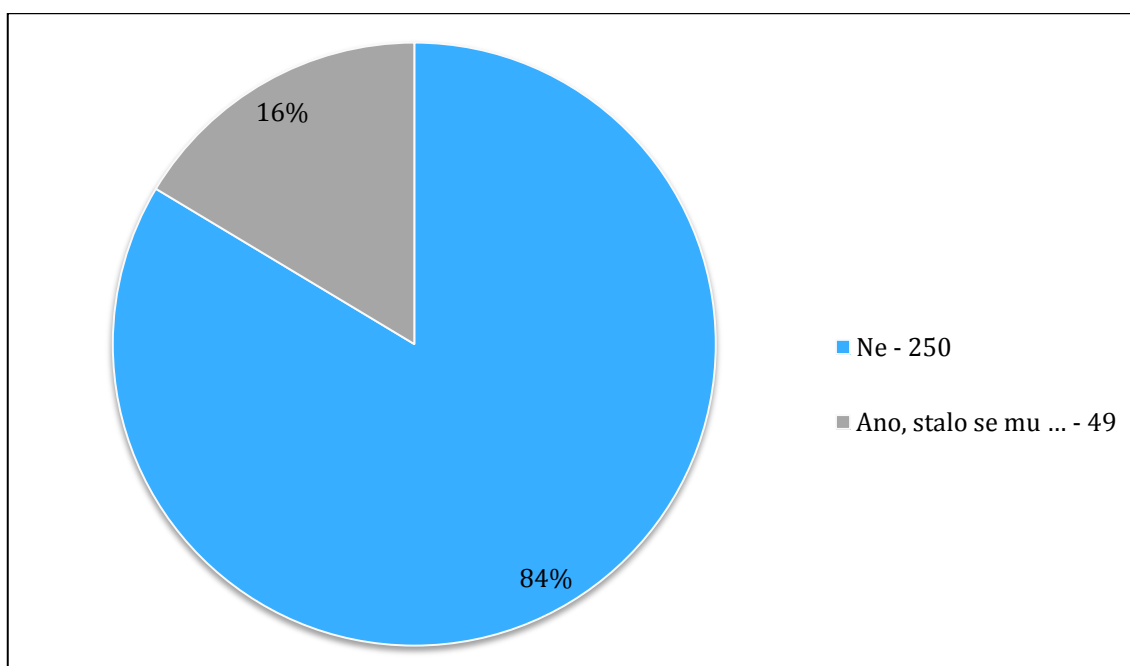
¹⁵³ KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (výzkumná zpráva)* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Olomouc. 2017. [cit. 2020.04.23] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>

a ve věku 15-16 let dokonce 50% dospívajících, což vzhledem k evropskému průměru 27%, respektive 34%, je o dost více.¹⁵⁴

Otázka č. 32 – Víš o někom z tvých kamarádů, kdo by měl zkušenosti s něčím z předchozí otázky?

V této otázce měli žáci na výběr pouze možnost, že o nikom neví, nebo ano, a zároveň byla možnost dopsat, o jaký případ se jednalo.

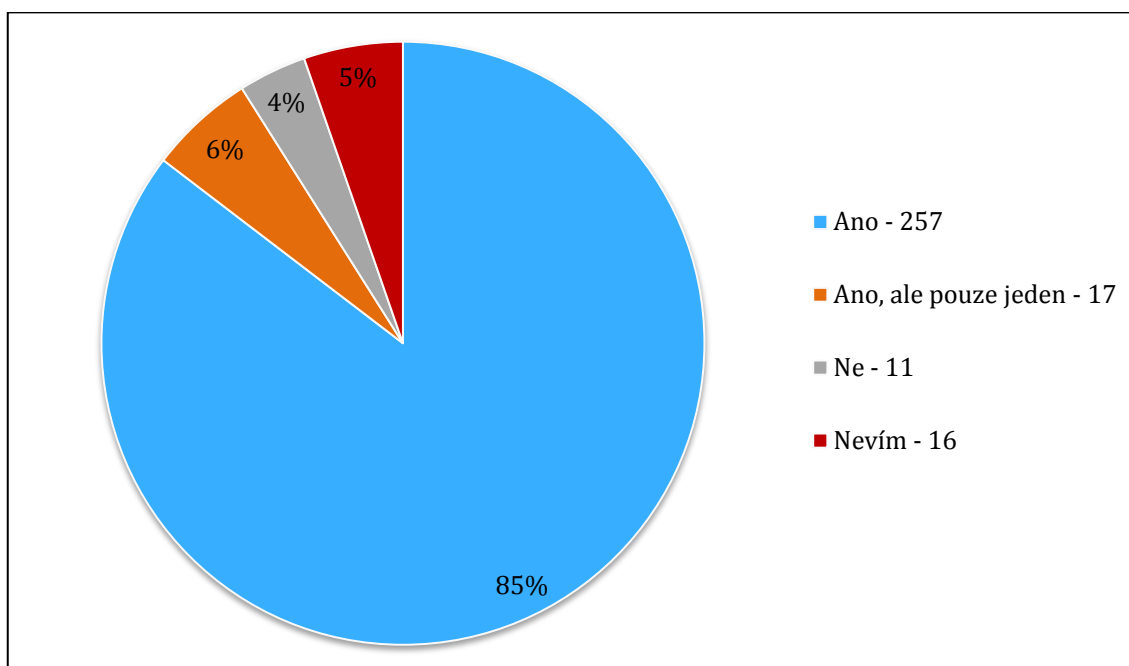
Z odpovědí, které žáci vypsali, vyplývá skutečnost, že největší riziko pro dospívající uživatele internetu představují starší muži. Podle výpovědí od žáků totiž hned 9 žáků bylo vydíráno a nuceno poslat nahou fotografii, případně video, dalších 5 případů skončilo u obtěžování od staršího muže. Někteří pachatelé pak mají opačný způsob a fotky posílají dospívajícím oni, to se stalo ve třech případech. Dále se jednalo o menší počty jevů, které lze řadit k těm méně vážným projevům kyberšikany. Uváděli tedy například vyhrožování zbitím, nadávky a urážky, ponižování apod.

Graf 25 Vědomí o někom, kdo byl obětí kyberkriminality

¹⁵⁴ Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

Otázka č. 33 – Vědí tvoji rodiče o tvém účtu na sociálních sítích?

Graf 26 Vědomí rodičů o účtu žáků na sociální síti

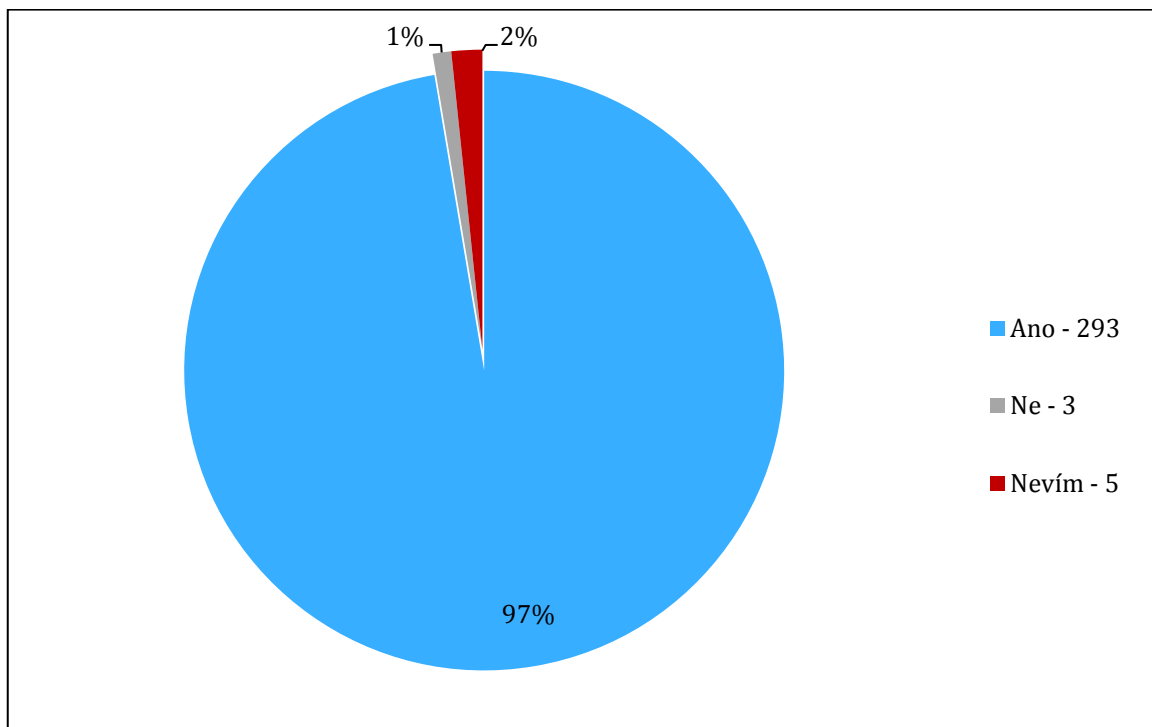
S ohledem na věkovou hranici, která je u většiny sociálních sítí nastavena na 13 let, byla zařazena i tato otázka. Z vlastních zkušeností na sociálních sítích, které jsou nyní podpořeny tímto zkoumáním, víme, že účet na sociálních sítích mají i žáci, kteří by jej správně rozhodně mít neměli. Proto bylo otázkou, zda jejich pohyb na sociálních sítích je tajný, nebo o něm rodiče vědí.

Podle výsledků v grafu 26 vidíme, že většina rodičů ví o účtech svých dětí na sociálních sítích. Pak je tedy na nich, jakým způsobem své dítě chrání, jak jej poučili o možných rizicích a jakým způsobem dochází ke kontrole jejich činností v online prostředí.

Zde nacházíme téměř absolutní schodu s Burešem, který ve své práci uvádí, že o profilu na sociální síti ví 88,5% rodičů. S ohledem na velikost výzkumného vzorku lze říct, že našich 85% je v podstatě shodná informace.¹⁵⁵

¹⁵⁵ BUREŠ, Lubomír. *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojení případná rizika.*[online] Brno, 2010 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/173737/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ing. Martin Dosedla.

Otázka č. 34 – Jsi si vědom/a věkového omezení registrace na sociálních sítích?

Graf 27 Vědomí o věkovém omezení sociálních sítí

Téměř všichni jsou seznámeni s věkovým omezením registrace na sociální sítě. To tedy dokládá, že toto omezení pro velkou řadu z nich nebylo žádnou překážkou, a i přesto si účet založili a sociální sítě využívají.

Závěr

Teoretická část tvořena pěti kapitolami přinesla ucelený přehled moderních technologií, sociálních sítí a rizik vyplývajících z jejich využívání. Byly v ní také popsány prvky virtuální komunikace a stručně popsáno vývojové období, kterým se diplomová práce zabývá, tedy období rané adolescence.

Praktická část věnovala svou pozornost již aplikovaným výzkumům. Některé z nich posloužily k porovnání dat z vlastního dotazníkového šetření. V této části byly stanoveny cíle a výzkumné otázky, které měl ověřit kvantitativní výzkum. Následně jsme charakterizovali výzkumný vzorek. Samotné šetření bylo metodicky popsáno, a jeho výsledky poté zpracovány a popsány. Dále došlo k jejich konfrontaci s předešlými výzkumy.

V této části jsme se zaměřili na vztah žáků 2. stupně ZŠ k internetu a převážně k sociálním sítím. Naším zájmem bylo ověření, případně vyvrácení statistik z celostátního výzkumu v jedné specifické lokalitě (Rychnovsko a Podorlicko). Vlastní šetření v porovnání s jinými výsledky ukazuje, že daná oblast výrazně nevybočuje z celkového stavu situace v oblasti sociálních sítí a žáků na 2. stupni ZŠ. Ve využití sociálních sítí, vnímání rizik virtuální komunikace, chování a pohybu ve virtuálním prostředí, se žáci 2. stupně ZŠ na Rychnovsku a Podorlicku velmi podobají většině vrstevníků v České republice. Najdou se i data, která v dané lokalitě převládají, jako například počet žáků s profilem na sociální síti, kterých ve výzkumném vzorku bylo 91%, zatímco ve výzkumech Kopeckého se objevuje méně než 80% takových žáků. Námi získaná data pouze potvrzují již dřívější šetření, která probíhala v rámci celé země na větším výzkumném vzorku.

Vzhledem k ostatním průzkumům jsme v našem průzkumu dospěli k podobným hodnotám jako jiné instituce. Například velké procento žáků má zkušenost se setkáním v reálním prostředí s někým, koho zná pouze z virtuálního světa. Takového setkání se podle všech výzkumů účastnilo více než 30% žáků. Edukace v oblasti rizikového chování probíhá u naprosté většiny

žáků 2. stupně ZŠ. V celonárodní statistice se jedná o 80%, ale ve vybrané lokalitě Rychnovska a Podorlicka se jedná o více než 90%. S ohledem na předložené výsledky vlastního šetření, které jsme konfrontovali s daty jiných bádání lze tvrdit, že koronavirová krize na výsledky neměla velký vliv, protože se získané výsledky velmi přibližují datům od jiných autorů.

Cílem práce bylo také odpovědět na výzkumné otázky. To se pomocí dotazníkového šetření a porovnání dat s jinými výzkumy, především prostřednictvím Kopeckého, podařilo.

1. otázka – Tráví svůj volný čas žáci 2. stupně ZŠ převážně na internetu?

Žáci ve svém volném čase dávají před jinými aktivitami přednost především internetu a různým aktivitám na počítači, respektive na mobilním telefonu. Nejedná se samozřejmě o jedinou volnočasovou aktivitu, ale z hlediska četnosti o tu nejčastější.

2. otázka – Žáci 2. stupně ZŠ tráví svůj volný čas na internetu převážně aktivitami pro zábavu a na sociálních sítích.

Internet je nejčastější náplní volného času v poslouchání hudby a sledování videí a sociální sítě jsou nejčastější aktivity, které žáci ve virtuálním prostředí podnikají. Jednoznačně tedy jejich hlavní online činností je zábava a sociální sítě což vyplynulo z vlastního zkoumání, tak i z výzkumu Kopeckého, který na prvním místě internetových aktivit měl sociální sítě u 65% žáků.

3. otázka – Nejčastější rizika, kterým žáci čelí, jsou různé formy kyberšikany.

Žáci na druhém stupni jsou velmi často vystaveni rizikům virtuální komunikace, přestože jsou před tím chráněni. Tak z našeho šetření a z jiných výzkumů vyplývá, že tato ohrožení se stále opakují a jedná se často o velmi závažné případy, jako jsou projevy sextingu, kybergroomingu nebo kyberšikany.

4. Otázka – Žáci 2. stupně ZŠ podceňují bezpečnost při navazování nových kontaktů na sociálních sítích.

Žáci jsou velmi často různě ohroženi. O jednotlivých rizicích většina žáků ví a uvědomuje si je. Dochází k poměrně časté edukaci o vhodném chování

v prostředí internetu a v jeho používání. Žáci však často na varování nereagují a vystavují se zcela zbytečně ohrožení vlastní bezpečnosti.

V průběhu dotazníkového šetření z výsledků vyplynuly další otázky vztahující se k rizikům internetové komunikace a mohly by být součástí následného výzkumu. Otázky směřující na žáky, kteří plánují schůzku, nebo kteří se již setkali s někým, koho poznali v online prostředí. „Zda měli nějaké obavy před setkáním? Jaké mají s takovým setkáním zkušenosti? Případně, jaké z toho měli pocity?“ Otázka vztážená k porušování věkového omezení registrace na sociální síť „Jakým způsobem jsi věkové omezení překonal?“.

Myslíme si, že tento text by se mohl stát pro některé začínající uživatele sociálních sítí zdrojem informací, případně nápovědou, na co si dávat pozor a jakému chování se vyvarovat. Pro studenty vysokých škol by mohl být inspirací, nebo pomocníkem při vlastním výzkumu na podobné téma. Případně jej mohou využít základní školy pro vlastní výzkum ve škole. Stejně tak jako jsme ověřovali situaci ve vybrané lokalitě, dala by se současná situace zkoumat na jednotlivých školách, případně městech či větších oblastech. Práce se může stát i pomocníkem pro učitele mediální výchovy či výpočetní techniky na základních školách.

Seznam použité literatury

BLAHOUT, Jan. *Sociální sítě ve vzdělávání*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce PhDr. Ing. Antonín Pavlíček, Ph.D.

BOYD, M. Danah a Ellison B. Nicole. Social Network Sites: Definito, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2007, vol. 13, isme 1, pp. 2010-230 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>

BUREŠ, Lubomír. *Internetové sociální sítě, pohled na jejich využívání především žáky ZŠ a s tím spojení případná rizika*. [online] Brno, 2010 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/173737/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ing. Martin Dosedla.

ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: Theia – krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.

ČERNÁ, Monika. *Úvod do problematiky sociálních sítí. Metodický portál: Články* [online]. 29. 02. 2012, [cit. 2020-03-29]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/15075/UVOD-DO-PROBLEMATIKY-SOCIALNICH-SITI.html>>. ISSN 1802-4785.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

FORMAN, Jiří. *Sociální sítě a jejich využití ve vzdělávání* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/c1otp7/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec králové, Fakulta informatiky a managementu. Vedoucí práce doc. RNDR. Petra Poullová, Ph.D.

HALE, Benjamin. *The history of social Media: Social Networking Evolution!* [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://historycooperative.org/the-history-of-social-media/>

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and ÓLAFSSON K. (2011). *Risks and safety on the internet: The respective of European children. Full Findings*. [online]. LSE, London: EU Kids Online. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731>

KIRKPATRICK, David. *Pod vlivem Facebooku: příběh z nitra společnosti, která spojuje svět*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3573-0.

KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. ISBN 978-80260-9543-9.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Čtěte, pokud chcete dobýt Instagram*. Přeložil Pavel KRISTIÁN. Brno: Zoner Press, 2018. ISBN 978-80-7413-368-8.

- KOPECKÝ, Kamil. *Co je sexting* [online]. 23. 5. 2009 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>
- KOPECKÝ, Kamil. *České děti a Facebook*. (výzkumná zpráva) [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/76-ceske-deti-a-facebook-2015/file>
- KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.
- KOPECKÝ, Kamil. *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3571-8.
- KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.
- KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva)* [online]. Olomouc, 2019. [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>
- KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (výzkumná zpráva)* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Olomouc. 2017. [cit. 2020.04.23] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>
- KORKISCHOVÁ, Zdeňka. *Sociální sítě a mládež* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ajinhj/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
- KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2.
- KROL, Ed. *Vše o internetu: průvodce uživatele a katalog zdrojů*. Veletiny: Science, 1995. ISBN 80-901475-4-2.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaroslav. *Neverbální komunikace: řeč pohledů, úsměvů a gest*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson K. (2011). *Risks and safety on the internet: The respective of European children. Full Findings*. [online]. LSE, London: EU Kids Online. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731>
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

- MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ, ed. *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.
- NEUMANNOVÁ, Lucie. *Sociální sítě ve vzdělávání* [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2020-04-11]. Dostupné z: <https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html>
Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. René Szotkowski, Ph.D.
- PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010 ISBN 978-80-245-1742-1.
- PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a web 2.0*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1272-3.
- PAVLÍČEK, Antonín, Alexander GALBA a Michal HORA. *Moderní informatika*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Professional Publishing, 2017. ISBN 978-80-906594-6-9.
- PAVLÍČEK, Antonín a Alexander GALBA. *Moderní informatika*. Praha: Professional Publishing, 2012. ISBN 978-80-7431-109-3.
- PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Přeložil František Jiránek. Praha: Portál, 1999. Studium (Portál). ISBN 80-7178-309-9.
- ROHROVÁ, Hana a Roman ROHR. *Práce s internetem a komunikace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-146-4.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- SULER, John. *The Online Disinhibition Effect. CyberPsychology & Behavior* [online]. 2004, 7(3), 321-326 [cit. 2020-02-03]. DOI: 10.1089/1094931041291295. ISSN 1094-9313. Dostupné z: <http://www.liebertpub.com/doi/10.1089/1094931041291295>
- SYSTROM, Kevin, *What is the history of Instagram:* [online]. Quora, OC7,2010 [cit. 2020-04-06]. Dostupné z: <https://www.quora.com/Instagram-company/What-is-the-genesis-of-Instagram>
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.
- ŠKYŘÍK, Petr. *Internet: definice, možnosti, vize*. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-7399-784-7.
- ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-360-1.

Šmahel, D., Macháčková, H., Macheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). [online] *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online.[cit. 2020-04-26] Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>

VACEK, Pavel, Dominika BENEŠOVÁ, Nikola BLAHYNKOVÁ, Helena BŘÍZOVÁ, Lucie SITOVÁ. *Youtuberství a žáci základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018 ISBN 978-80-7435-719-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1.

WINKLER, Peter. *Velký počítačový lexikon: co je co ve světě počítačů*. Brno: Computer Press, 2009 ISBN 978-80-251-2331-7.

ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4062-1.

ZIMBARDO, Philip G. a Nikita D. COULOMBE. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložila Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložila Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

Akronymy [online]. [cit. 2020/04/05]. Dostupné z: <http://chi.cz/uzitecne/akronymy-seznam-zkratek-pro-diskuse>

Český statistický úřad. ČSÚ [online]. [cit. 2020/03/23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti_a_jednotlivci

Desatero bezpečného internetu [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx

E-Bezpeci.cz – výzkumné zprávy [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy>

EU Kids Online – *Reports and findings*. [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/reports-and-findings

Facebook – emotikony [online]. [cit. 2020/03/20]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/>

Historie sociálních sítí [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://socialnisite.estranky.cz/clanky/historie-socialnich-siti.html>

Internet World Stats [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Internet Europe Stats [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Co je GDPR?* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/gdpr/clanek/co-je-gdpr.aspx>

Noční můra rodičů jménem TIKTOK? Nejstahovanější aplikace světa, kterou neznáte. *Lidovky. cz* [online] 2019-01-07 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/media/nocni-mura-rodicu-jmenem-tiktok-nejstahovanejsi-aplikace-sveta-kerou-neznate.A190104_163741_In-media_jei

Statista 2020. *Most popular social network worldwide as of January 2020, ranked by number of active users.* [online]. [cit. 2020-04-05] Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-numbers-of-users>

TicToc.com [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.tictoc.com/about?lang=cs>

Whatsapp [online]. [cit. 2020-04-06]. Dostupné z - <https://whatsapp.com>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie. TikTok [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://cz.wikipedia.org/wiki/TikTok>

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1 facebookové emotikony	22
Tabulka 1 - Nejběžnější akronymy	26
Tabulka 2 - Statistika uživatelů internetu	29
Tabulka 3 - Celkový počet uživatelů internetu v ČR	29
Tabulka 4 - Počet uživatelů internetu v ČR nad 16 let	30
Tabulka 5 - Zařízení nejčastěji používaná k připojení na internet	62
Tabulka 6 - Činnosti dospívajících ve volném čase	64
Tabulka 7 - Internetové aktivity žáků 2. ZŠ	66
Tabulka 8 - Četnost používání sociálních sítí	70
Tabulka 9 - Typy příspěvků na sociálních sítích	77

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj počtu uživatelů internetu v ČR	30
Graf 2 Počet uživatelů sociálních sítí k 25. 1. 2020	37
Graf 3 Pohlaví respondentů	61
Graf 4 Věk respondentů	61
Graf 5 Nové způsoby připojení k internetu	63
Graf 6 Internetové aktivity od žáků	67
Graf 7 Čas strávený denně na internetu	68
Graf 8 Počet žáků mající účet na některé sociální síti	69
Graf 9 Čas věnovaný sociálním sítím	72
Graf 10 Typy přátel / sledujících, které mají žáci na sociálních sítích	73
Graf 11 Typy lidí, které žáci sledují nebo mají v přátelích, na sociálních sítích	74
Graf 12 Přemýšlení nad živým setkáním se známými z online prostředí	75
Graf 13 Absolvovaná setkání s někým z online prostředí	76
Graf 14 Obsah příspěvků na sociálních sítích	78
Graf 15 Četnost příspěvků na sociálních sítích	80
Graf 16 Zabezpečení příspěvků	81
Graf 17 Důvody, proč žáci 2. stupně ZŠ nemají sociální sítě	82
Graf 18 Prospěšnost sociálních sítí	83
Graf 19 Touha založit si účet na sociální síti	83
Graf 20 Znevýhodnění kvůli absenci sociální sítě	84
Graf 21 Poučení o bezpečném internetu	85
Graf 22 Riziko zneužití informací na internetu	86
Graf 23 Přímé zneužití informací ze sociálních sítí	87
Graf 24 Žáci jako oběť kyberkriminality	88
Graf 25 Vědomí o někom, kdo byl obětí kyberkriminality	90
Graf 26 Vědomí rodičů o účtu žáků na sociální síti	91
Graf 27 Vědomí o věkovém omezení sociálních sítí	92

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník

Internet, sociální sítě a žáci 2. stupně ZŠ

Dobrý den, jmenuji se Jan Roleček. Jsem studentem pátého ročníku Pedagogické fakulty. Rád bych Vás tímto požádal, zda byste mohli věnovat pár minut vyplnění tohoto dotazníku. Ten by mi měl pomoci získat data potřebná pro výzkum, který bude součástí mé diplomové práce. Výzkum se zaměřuje na vztah žáků druhého stupně základních škol k internetu a sociálním sítím.

Prosím Vás, abyste na otázky odpovídali upřímně a pravdivě. Dotazník je anonymní a data z něho poslouží pouze pro účely výzkumu.

Za Vaši spolupráci a upřímnost předem děkuji.

1. Pohlaví:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Dívka
 Chlapec

2. Věk:

3. Jak se nejčastěji připojuješ na internet?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	nikdy	téměř nikdy	občas	často	velmi často
domácí počítač	☐	☐	☐	☐	☐
notebook	☐	☐	☐	☐	☐
školní počítač	☐	☐	☐	☐	☐
mobilní telefon	☐	☐	☐	☐	☐
tablet	☐	☐	☐	☐	☐
počítač v knihovně	☐	☐	☐	☐	☐

4. Jaké jiné připojení k internetu používáš?

5. Jakým způsobem převážně trávíš volný čas?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	nikdy	téměř nikdy	občas	často	velmi často
učení	☐	☐	☐	☐	☐
čtení	☐	☐	☐	☐	☐
sledování televize	☐	☐	☐	☐	☐
aktivity s kamarády	☐	☐	☐	☐	☐
aktivity s rodinou	☐	☐	☐	☐	☐
na internetu	☐	☐	☐	☐	☐
kroužky / oddíly	☐	☐	☐	☐	☐
cestování	☐	☐	☐	☐	☐
sport	☐	☐	☐	☐	☐
jiné	☐	☐	☐	☐	☐

6. Jaké další aktivity podnikáš ve svém volném čase?

7. Jaké jsou tvé nejčastější aktivity na internetu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	nikdy	téměř nikdy	občas	často	velmi často
hraní her	☐	☐	☐	☐	☐
programování	☐	☐	☐	☐	☐
výukové programy	☐	☐	☐	☐	☐
chatování s kamarády	☐	☐	☐	☐	☐
sociální sítě	☐	☐	☐	☐	☐
učení se / práce do školy	☐	☐	☐	☐	☐
sledování videí / seriálů / filmů	☐	☐	☐	☐	☐
poslouchání hudby	☐	☐	☐	☐	☐
jiné	☐	☐	☐	☐	☐

8. Jakým jiným způsobem trávíš čas na internetu?

9. Kolik času průměrně trávíš denně na internetu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- méně než hodinu
- 1-2 hodiny
- 2-3 hodiny
- 3-4 hodiny
- 4-5 hodin
- Více než 5 hodin

10. Jsi registrován/a na nějaké sociální síti? (facebook, twitter, instagram, ...)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne

Pokud tvá odpověď byla NE, můžeš pokračovat na otázku č. 23. na 3. straně

Pokud tvá odpověď byla ANO, pokračuj v dotazníku a otázky 23-27 na 3. straně vynechej.

11. Jak často používáš následující sociální sítě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	nikdy	téměř nikdy	občas	často	velmi často
Facebook	☐	☐	☐	☐	☐
Instagram	☐	☐	☐	☐	☐
Twitter	☐	☐	☐	☐	☐
Snapchat	☐	☐	☐	☐	☐
TikTok	☐	☐	☐	☐	☐
Google+	☐	☐	☐	☐	☐
Pinterest	☐	☐	☐	☐	☐
Youtube	☐	☐	☐	☐	☐

12. Jaké další sociální sítě znáš?

13. Kolik času denně věnuješ sociálním sítím?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- několikrát týdně - na každý den
- méně než půl hodiny
- 0,5 - 1 hodinu
- 1 - 3 hodiny
- 3 - 5 hodin
- více než 5 hodin

14. Kdo patří mezi tvé přátele/sledující na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- pouze skuteční kamarádi, které osobně znám
- členové rodiny
- lidé, se kterými mě spojuje nějaký zájem
- lidé, které jsem poznal na internetu
- doplňte další

15. Kdo patří mezi lidi, které sleduješ na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- členové rodiny
- pouze blízcí přátelé
- reální kamarádi, které osobně znám
- lidé, které znám prostřednictvím internetu
- známé osobnosti - herci, zpěváci, sportovci
- doplňte další

16. Přemýšlíš nad tím, že se sejdeš tváří v tvář (naživo) s někým, koho znáš pouze z internetu/sociálních sítí?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne
 Nevím

17. Už jsi se někdy sešel tváří v tvář s někým, koho jsi poznal na internetu/sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne

18. Jaký typ příspěvků sdílíš, nebo přidáváš na internet nejčastěji?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	nikdy	téměř nikdy	občas	často	velmi často
fotografie	☐	☐	☐	☐	☐
selfie	☐	☐	☐	☐	☐
videa	☐	☐	☐	☐	☐
názory	☐	☐	☐	☐	☐
statusy	☐	☐	☐	☐	☐
další	☐	☐	☐	☐	☐

19. Co je nejčastěji obsahem tvých příspěvků (fotek, stories, videí, statusů, ...) na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- krajina - květiny, moře, hory, příroda, ...
- já (moje tvář, celá moje postava)
- já se svými přáteli
- já se svou rodinou
- moji přátele, ale beze mě
- rodina, ale beze mě
- jídlo
- vtipné obrázky - meme, vtipy, opráskí sčeskí historje, ...
- doplňte další, která sdílíte

20. Jaký další typ příspěvků sdílíš na sociálních sítích?

21. Jak často přispíváš na sociální sítě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- nikdy
- jednou za měsíc
- jednou týdně
- jednou denně
- několikrát denně

22. Máš své příspěvky na sociálních sítích nějakým způsobem zabezpečené, například označené jako soukromé?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

Otázky pro žáky, kteří nepoužívají sociální sítě.

23. Z jakého důvodu nepoužíváš sociální sítě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- nemám o ně zájem
- nemám na to čas
- nechci s nikým sdílet své osobní informace a zážitky
- nemám k nim přístup
- jsem na to ještě mladý
- rodiče mi to nedovolí
- nevím
- jiný důvod

24. Myslíš, že by ti mohly sociální sítě být nějak prospěšné?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Nevím
- Ne
- Ano
- Pokud Ano, jakým způsobem?

25. Přemýšlíš o tom, že si založíš účet na sociální síti?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

26. O jakou sociální síť by jsi případně měl zájem?

27. Myslíš, že jsi nějak znevýhodněn/a, protože nepoužíváš sociální sítě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

28. Byl/a jsi někdy poučen/a o bezpečném používání internetu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

29. Máš dojem, že fotky, osobní údaje nebo informace z tvého života na internetu mohou být zneužité?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

30. Stalo se tobě, nebo někomu koho znáš, že informace nebo údaje z jeho sociálních sítí někdo zneužil?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

31. Stalo se ti někdy osobně, že by tě někdo na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- pomlouval
- ztrapňoval
- obtěžoval
- vydíral
- slovně zastrašoval
- vyhrožoval ti
- nutil k osobní schůzce
- nutil k úkolům, dával příkazy, které ti nebyly příjemné
- vyžadoval tvoji fotku, video, ...
- vyžadoval mlčení o vaší konverzaci a jejím obsahu
- nic takového jsem nezažil
- zažil jsem jiné

32. Víš o někom z tvých kamarádů, kdo by měl zkušenosti s něčím z předchozí otázky?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ne
- Ano, stalo se mu ...

33. Vědí tvoji rodiče o tvém účtu na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ano, ale pouze jeden.
- Ne
- Nevím

34. Jsi si vědom/a věkového omezení registrace na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

Příloha č. 2 – Žádost o pomoc na kvalitativním výzkumu

Prosbu o pomoc na výzkumu do diplomové práce:

Zdravím,

chtěl bych Vás tímto požádat ještě o jednu pomoc, v souvislosti s mou diplomovou prací.

Budu provádět výzkum, který se zaměřuje na vztah žáků k sociálním sítím, k internetu a také na samotnou komunikaci žáků mezi sebou.

Abych mohl tento výzkum provést, potřebuji ukázky zpráv, které si mezi sebou žáci posílají. Víím, že se jedná o soukromou věc, proto pokud nebudeš mít o spolupráci zájem, tak to pochopím.

Rozhodneš-li se mi pomoci ve vypracování diplomové práce, budu ti velmi vděčný.

Výzkum je anonymní, proto tvé jméno nebude nikde zmíněno a obsah zpráv budu číst pouze já za účelem výzkumu.

Co potřebuji: konverzace s jedním člověkem se kterým si píšeš nejčastěji ve formě screenů (tj. snímků obrazovky), z jakékoliv sociální sítě – facebook, instagram, snapchat, ...

- Screeny by měly být očíslované, tak jak jdou zprávy po sobě.

- Samozřejmě nepotřebuji konverzaci celou, postačí alespoň jeden měsíc vašich zpráv, abych měl z čeho zkoumat jazykovou a obsahovou formu.

- Víím, že toho není málo, ale moc by mi to pomohlo. Pokud nebudeš chtít, aby bylo vidět, s kým jsi konverzaci vedl, můžeš na každém obrázku pomocí programu malování vymazat jméno, fotku, nebo popřípadě oboje, připomínám výzkum je anonymní, proto mě ani jména nezajímají.

Na závěr chci poděkovat všem, kteří mi ve výzkumu pomohou.

Vybrané snímky mi zašli na e-mail: **HonzaRolecek@gmail.com**. Pro tyto účely můžete použít svůj vlastní e-mail nebo anonymní účet, který jsem pro vás založil: **konverzace2020@gmail.com** heslo: **konverzace**

Odkud lze e-mail anonymně odeslat a následně jej z odeslaných zpráv smazat.

S případnými otázkami se na mě klidně obrať na sociálních sítích, nebo prostřednictvím zmíněného e-mailu.

Za pomoc předem děkuji

Roleček Jan